

od besa in sramote ni mogla ziniti nì besedice. Vzela je ključ in šla v vinski hram, pol ure od hiše. Tamo se je zaklenila in pila poldrug dan, dokler je omagala. Odpreti ni hotela nikomur. Jeznemu človeku je vino strup. Resnico govori pregovor: Kdor v jezi pije in v žalosti molči, nikoli dolgo ne živi. Ko so pridri v hram s silo, našli so Hurdóbico že na pol mrtvo. Poslali so po župnika, ki so jo dejali v sveto olje, précej potem je umrla. Koporec je žaloval bridko in dolgo po hudi ali prebrisani in preskrbni svoji gospodinji. Neprenehoma je javkal in vzdihoval: Oh, zakaj mi je morala umreti ravno zdaj, ko je spoznala mojo moč in bi se bila gotovo poboljšala. Kako ugodno, lahko in radostno bi se bilo živelo poleg nje brez pljusk, brez oteklih lic!

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Fragment.

Spisal Josip Jurčič.

I.

Strahomer in Grímlava.

Kakor drugi narodje, tako so tudi naši slovenski otcí, ko so se naselili po ti domovini, selišča si narejali najraši ob vodah. Zadruga, ki so se naselile ob vodi, katera teče danes od Vrhnike skozi Ljubljano in se pri Zalogu izliva v Savo, imenovale so to vodo Ljubijo, kakor so slovenski bratje na severu drugo vodo podobno imenovali Labo, in Srbi svoj Lab, kar pomenja oboje samó vodo, ki „lije“. Ljubija se ti pritočni reki še dan danes reče v narodu, a zdaj le še pri izvira na Virdu pri Vrhniki, drugod doli je dobila dolžje ime po mestu, katero se je naselilo na ti reki, po Ljubljani.

Kakor se namreč slovanski prebivalci ob Savi imenujejo Posavljani, prebivalci ob morji Pomorjani, isto tako so se zvali slovenski naši pradedje, ki so se naselili ob Ljubiji, Ljubijanje ali Ljubljanje ter s časom, ko je njih naselba poveščala se in ogradila, dobilo je mesto ime prebivalcev, — naša staroslovenska Ljubljana.

Tedaj mesto je ime dobilo od prebivalcev, prebivalci od reke. Kasnejši rod, že tudi bolj tujim neslovenskim vplivom pristopen, pozabil je te početke in obrnil misel baš narobe: sodil je, da je mesto dalo

reki ime in zato je staro častno Ljubijo prekrstil počasi v Ljubljano, pustivši ji samo še na izviru kót in pravico prvotnega imena do današnjega dneva, preko tisoč let.

Pri izviru Ljubije, matere zdanje Ljubljanice, stalo je v tistih časih selo Virđ. Poznali so Virđ že Rimljanje, ko so njega slovensko lice „Na Virdu“ prekrstili in po svoji šegi le po glasu polatinili v „Nauportus“. In še do današnjega dne se je ohranilo selišče Virđ ali Verd pri Vrhniku, katera beseda pomeni to, kar vir, izvir vode, beseda, ki ima tudi še v litovskem nam sorodnem jezici jednak pomen.

Bilo je jesenskega dne leta 871., ko je na vso rano jutro plavalo od Virda po Ljubiji in čez močvirje doli mnogo čolnov izdolbenih iz jednega samega debla in prostornih za malo ljudij, kakeršne čolne so po pričanji starega kronista stari Sloveni posebno dobro znali delati, in v katerih so morali leta 626. ljutim svojim gospodarjem in krvnikom Obrom celo vojsko voziti po Dunavu do Carigrada. Taki čolničji so izginjevali na Ljubiji v megli pred mladeničem, ki je tu ob vodi pri svojem čolnu stal, a še čakal nekoga.

„Strahomer! Vózi! Glej! Nas je silil in prigovarjal, naj idimo poslušat božjega moža, on sam pa okleva zdaj in menda čaka na žensko besedo. Oj! oj! Strahomer!“ Tako kliče jeden poslednjih povodnjih potnikov mladeniču iz pólu megle in pólu jutranje teme.

Mladi mož se še jedenkrat ozrè po stezi, ki je od vode vodila v selo, potem pa čolnič odveže in skoči vánj, da se močno zamaje in in voda zapljuska.

„Še bolje, da je ni z menoj!“ mrmrá Strahomer in z veslom odrine lahko pláv in z nekaj krepkimi vesláji ga je voda nosila v sredi za odišlimi tovariši.

V tem hipu se zádaž na suhem za njim zasliši močan ženski klic:

„Stráho, Strahomer, čakaj!“

Ozrši se vidi mladenič znano si lepo deklico, zavije z jednim sunkom čolnič zopet proti bregu, a ga potem prepusti vodi ter mirno veslo v roci držeč reče sopihajoči mladi deklici, ki ga je klicala prej:

„Domá ostani rajša, Grimislava!“

„A nehčem,“ kliče ona in videti je bila, kako si ji lepe oči od nejevolje svetijo, ko ga pričakuje na bregu.

„Nikoli nisi silila z menoj. Smijala si se, ko sem ti lepe in svete besede pripovedoval, katere sem slišal doli pri Ljubljanah v Gradišči, zakaj hočeš danes iti, ko bi bil jaz rajši sam? Mi ne gremo po veselji, in ne na plesišče in na obede, nego božjega moža poslušat in Kristov

nauk, a tu je treba resnega duha, vere in pokore, a ne tvoje šale, lahke glave in nevere obrske.“

„Ako hitro ne zavoziš sem do suhega, da vstopim k tebi, vržem se v vodo in plavam za teboj, dokler te ne doidem ali pa utonem,“ reče deklica nestrpljivo in ne čakaje odgovora, privzdigne préprosto belo platneno obleko do kolen in obuta naredi nekoliko korakov v plitvo obrežno vodo, tako da se čez členke udere v blato.

„Stoj!“ vpije Strahomer in naglo veslo obrne proti bregu, vedóč, da je njegova deklica svojeglavna in srčna zadosti, da v istini skoči v vodo in v obleki in opankah plava za njim, če on ne pride pónjo.

Deklica zleze v čoln, séde nasproti njega, in čoln se zavije zopet na sredo vode.

„Ti si hotel brez mene iti, dasi sem ti povedala, da želim in hočem s teboj,“ reče ona jezno.

On ji ne odgovori ničesa, temveč le krepkeje vesla in tako sta se molčé pomikala po vodi proti Ljubljani.

To pa ni bilo deklici po godu, da bi molčala in mirna bila. Svoje umetno pisano pletene in s svinjsko kožo opodplatene mokre in blatne čevljičke sezuvši privzdigne dolgo obleko in dene golo nogo preko nizkega čolničja v hladno vodo, ter se pripogiba, da bi se omila blata, katero se je je bilo prijelo prej na obrežji, ko je hotela plavati za Strahomerom.

„Glej, da mi v vodo padeš in še mene preobrneš,“ reče Strahomer, ko se dekle prebrezskrbno nagiba v vodo ter z oprano belo nogo po vodi pljuska tako krepkó, da se legak čolnič guga in skoraj ravnovesje izgublja.

„Vém nekoga, ki bi mu bilo ljubo, ko bi pala; zato pa nečem.“

„Ko bi mu bilo ljubo, ne bi te opominjal,“ odgovori mladi mož.

Nastane zopet molk med njima, da obedva lahko čitateljem natančneje predstavimo. Strahomer je bil šestindvajset let star. Vendar je bil starejšina svoji zadrugi, ki se je raztezala čez vso veliko vas Vird. Vodstvo zadruga Strahomeričev je imel namreč že ded in praded njegov. Zatorej ga je rodbina volila tudi po smrti njegovega otca za glávo rodbinske občine ali zadruga. Da pa je Strahomer tako mlad imel največje dostojanstvo, katero je mogla préprosta rodbinska ustava staroslovenskih dedov oddajati, ni bil kriv le odlikovani otec in ded njegov, temveč mladi Strahomer je že sam odlikoval se med vsemi, tudi starejšimi zadržniki s posebno, za njegova leta izredno resnobo, modrostjo v razgovorih in bistrumnostjo, v dobrih svetovanjih, kateri so se i starci molčé klanjali.

Poleg te dušne prevažnosti je bil Strahomer tudi izredne lepe telesne postave. Skoro nekoliko deviški obraz je obrastala rumena, mehka, mlada brada; živo, veliko oko pod visokim vedrim čelom in belo polno zdravo lice z nepopisnim izrazom dušne razumnosti ter mehkega srca morali so tega moža prikupiti na prvi vid vsacemu dobremu človeku. Vzrasti je bil srednje, ne baš močan, a zdrav in čil.

Njemu nasproti sedeča in hudujoča se deklica je bila tudi uzor ženske lepote, vendar v mnogem različne lepote.

Grimislava je bila kacih devetnajst let stara, močna, in v svoji haljini prepasani čez sredo z rudečim, srebrom okovanem remenom od jelenove kože, na videz skoro večja od njega.

Vendar ji te lastnosti niso kratile lepote, delale so jo temveč še zanimivejšo. Ona je bila izredna prikazen, njene bele močne lakti so bile lepo okrožene; v njenem sicer širocem, a vendar vseskozi pravilnem obrazu je bila vlita neka gladkost in okroglost, ki prijetno ugaja pogledu; široko, belo a ne visoko čelo se je mehko previjalo na sencih; črni gostje lasje, v nepopisni lepoti od nature okrožljani v valove, padali so teško na tilnik in na ljubo ustvarjeni dasi močni vrat, — tako da je moral reči vsakdo, tudi ako mu njena visokost in močnost nista zdeli se uzorno ženski: to je krasna mladica ženska, kralja vredna.

Nekaj časa je Grimislava svojega veslača ostro po strani pogledovala in se kazala jezno. Ko pa vidi, da se on premalo zmeni za to, vstane v čolnici, gleda ga nekaj časa in se mu na zadnje glasno in veselo nasmeje.

„Pojdi, Straše, pojdi ti sèm sest, jaz bi rada veslala.“

„Ná,“ odgovori on, potegne veslo v čoln in oba premenjata prostor in srečavši se v sredi čolna se odklonita drug od drugoga, da ne bi ozki čoln omahnil.

Z večšo roko vsadi ona veslo v volo. Pri veslanji in pregibanji se je še posebno videla mladostna vitkost in živa krepkost njenega telesa. Vsak bi se bil čudil njeni urnosti in gibčnosti, a Strahomer je razmišljen zrl po vodi Ljubiji, ki se je vedno bolj širila, čim bolj sta se bližala ljubljanskim naseljencem.

Tačas je bilo vse zdanje ljubljansko močvirje bolj pod vodo, jezeru podobno. Sava je imela drug tek, in ne zdanjih v teku stoletij narejenih predorov. Torej je plaval čoln kmalu kakor po jezeru — zlasti, ker je bilo prej deževno vreme, — na konci katerega se je videlo ljubljansko mesto.

Grimislava čez nekaj časa neha veslati, séde, obriše si pot s čela in reče:

„No, zdaj mi moraš povedati, zakaj me nisi rad s seboj vzela, ti . . .“

„Veslaj ali meni daj! Ne utegneva tu stati. Umakni se meni,“ reče on.

„Nič! Dokler ne poveš takoj, zakaj me nisi klical niti ne čakal, ne dam ti vesla; rajša ga v vodo spustim, potlej pa z roko veslaj, kakor racman.“

Mladenič potrpljivo zopet séde; videlo se mu je, da hoče premagati nejevoljo in mirno odgovori:

„Jaz sem ti že doma rekel in prej zopet, da se vozim poslušat propovedanje božje besede, svete resnice, vere Kristove. Svet mož, ki uči ljudi, govoril je in povedal, da je pisano, naj se ne meče svinjam, kar je bistro in svetlo. Tako tudi tebe ni treba, da nesvete šale delaš, kar čuješ lepega o kristijanih. Še to, kar ti govorim o svojem gospodu in Bogu, poročáš ti materi svoji in ona, poganka ne umeje tega in greh dela, zaslepljena, ko kolne pravega Boga in še mene, ter odvráča tudi tebe od Kristove vere,“ govori mladenič ognjen.

„A ti znaš, da je meni malo do tega, ali hvali mati moja bogove nekdanjih svojih obrskih Kakanov, Jugurov in Tudunov, ali pa vašega Peruna, ki ga odstavljate. Kar véruješ ti, to jaz, čuješ Straše moj? Če moliš ti Peruna, jaz tudi. Zdaj, ko si ti kristijan, hočem jaz tudi biti kristijanka, in hočem poskusiti, če želiš, jedenkrat ves dan tisto vaše znamenje križevo na čelo in na prsi s palcem pisati,“ reče deklica in prikupljivo pogleda resno se držečega mladega možá ter pristavi: „Nisi li rekel, da te moram tako rada imeti, da vse storim, kar želiš, kadar me vzameš za ženo?“

„Rekel!“ odgovori on. „Ali tačas nisem še tako védel, kot vém zdaj. Zdaj vém, da samó Boga moraš bolj ljubiti nego katerega koli človeka. Iz znamenja sv. križa ne smeš tako neumno besediti, kakor si ravno. Ti moraš Kristovo vero hvaležno sprejeti ne zaradi mene, temveč zaradi tega, ker je k večnemu vzveličanju tvoje duše potrebna. Naša vera uči, da se mora dobro ljubiti zato, ker je dobro, a ne ker nam je koristno ali ugodno.“

„Kaj? Jaz naj kogá bolj ljubim nego tebe? Nečem! In kaj nama mari zdaj duša, dokler sva mlada, ti in jaz; duša je potlej, kadar pride Morana in nas položi pod zemljo. Beži, Straše! Jaz le tebe ljubim, pa svojo mater in tvojo, in druge ljudi majheno, ki imajo mene radi.“

„A Bogá moraš bolj ljubiti, ker on je tudi tebe in vse ljudi tako ljubil, da je svojega jedinega sina na svet poslal, da te je rešil . . .“

„Mene že ne!“ zasméje se lehkomyseľna poganka in zopet krepko zaveslá.

„Poslušaj . . .“ zavrne jo Strahomer in se od nejevolje zarudi.

„Poglej, poglej! Divje gosí,“ kaže ona veselo. Prepodil je bil čoln roj divjih gosij, ki so se iz vode vzdignile in s šumom fofotaje po vzduhu zletele preko barja ter v dalji zopet séle na vodo.

„Zakaj nisem loka in tula vzela s seboj, lahko bi bila že zdaj v drugič kako gosko ustrelila,“ deje mladica.

On nič ne reče, nego uprè oči v dno čolnovo.

„Misliš, da ne? Da bi ne bila pogodila?“ vprašuje ona zvesto.

„Jaz tega ne mislim,“ odgovori on ter jo resno pogleda, „nego mislim, kakó je mogoče, da se človeka, ki ima srce in dušo, more taka neumnost kakor je tvoje gosje vprašanje bolj prijeti, nego božja beseda. Jaz sem ti govoril o svetih velicih rečeh, a evo, ti si slišala bolj gosí! S teboj ni govoriti.“

„A tebe sem tudi slišala, no, govori dalje!“ reče ona, odprè ru-deča ustna in se mu spet z belimi zobmi ter živimi blestečimi očmi poredno in veselo zasmeeje.

A on ne odgovori.

Ona nadaljuje:

„Nu, zdaj pa nehčeš, vidiš? Kakó si ti čuden ljubček postal. Ko bi mi zmerom o tistih molitvah in nagovorih ne govoril in o svojem krstu, mislila bi res, da imaš kakšno drugo deklico tu doli. In res sem malo mislila to, ko sem silila s teboj. Oh, jaz ne vem, kaj bi potlej počela! A zdaj spet mislim, da si mi zvest, nisi li, Straše? Reci, da si! Če rečeš, potem ti obetam, da hočem tudi jaz poslušati tistega tvojega svetega moža, če je še tako dolgočasen in če je še grši, kakor oni Frank, ki te je prvi učil. Hočem tistega tvojega svetega moža, ki vam razklada vero, tako močno poslušati, da bodem ušesa in usta imela natičena in ti bom mogla vsako besedo povedati, čuješ, vsako besedo, tako lepo, kakor znaš ti sam, če še lepše ne.“

„Nu, vendar jedenkrat priznaš, da je lepo. O, Grimislava, kadar stoprav ti res slišiš svetega možá, našega otca in učitelja Metoda, kako on govori, kakó njegova beseda srca užiga, temoto uma razsvitlja, o, Grimislava to je lepo! Potlej morebiti tudi ti nehaš tako zbirati nesvete besede.“

Deklica gleda mladeniča in se čudi. Tako govorečega, tako navdušenega ga prej ni poznala. Tudi zdaj ga ni umela. A ljubila ga je strastno. Zato se ga je tudi toliko bala, da mu ni hotela povedati, da ga ne umeje. Da nekaj govori ž njim, vpraša ga:

„Kakó si rekel, da se imenuje tvoj sveti učitelj?“

„Metod.“

„In od daleč sem je prišel k nam, pripovedoval si domá? Od kod? Povej mi še jedenkrat, da si zapomnim, predno ga vidim in slišim.“

„Prišel je od Slovenov na severu, kjer je pri knezih Kocelji in Rastislavu oznanjal sveto vero in njiju narod Kristu pridobil. A k tem slovenskim knezom je prišel še od dalje, od Slovenov iz grške dežele.“

Tako je mladi Strahomer pripovedoval in to je bilo precëj vse, kar je on slišal in védel.

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

I.

Zabave v stari Ljubljani.

Svoje dni je bila Ljubljana kaj veselega lica. Poročila o zabavah sezajo celó v najstarejšo stoletje nazaj. Dasi so bili časi dosti-krat resni, ohraniti so si znali meščanje vendar vesele obraze; celó mestni očetje so časih pozabili svojo resnost ter osnovali someščanom v zabavo marsikatero veselico. Že 1092. leta so napravili za čolnarje regato ali dirko na vodi. Zmagovalcem so odmenili troja darila, jeden tovor vipavskega vina, tri vatele sukna in jeden par nogavic. Veselica je bila podobna viteškemu turnirju na vodi. Dva moža sta stopila z dolgimi drogovi vsak konec svojega čolna, ki sta ga veslala po dva izurjena ribiča. Ko se je dalo znamenje za boj, zdrčala sta čolna drug proti družemu, borilca sta se pa vzajemno skušala z dolgim drogom pahniti v vodo. Kdor izmed njiju je bil dregnen v vodo, ni se smel več pokazati v čolnu; kdor je hotel in kogar je skominalo po tovoru vipavskega vina, stopil je na njegovo mesto. Dobil pak je tisti, kdor je poslednji ostal v čolnu. Smeha je bilo pri ti zabavi gotovo dosti.

Drugo in tretjo darilo, sukno in nogavice, bile so izobešene na mostu, pač na Čevljarskem mostu, ker jih Ljubljana takrat več imela ni. Tekmovalci so se spustili v majhnih čolnéh vsi ob jednom v dir; kdor je prvi došel do mostú, temu se je prisodilo darilo.¹⁾

Leta 1143. se je vršil velik turnir, h kateremu je pridrlo obilo plemstva z Avstrijskega, Koroškega in iz Furlanije.²⁾

¹⁾ Valvasor XI. p. 685.

²⁾ Valvasor XI. p. 710.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

II.

Sloveni v 9. stoletji.

Nijeden narod v Evropi ni tako velik, kakor je narod slovanski. Po tem svojem velikem številu pak bi bili imeli naši slovenski dedje v starodavnosti priboriti si in ohraniti v zapadu Evrope večje samostalne države. Res so si jih bili priborili, in ustanovili, ali žalibog niso jih ohranili. Da jih niso ohranili, da so celó izgubili mnogo slovenskega ozemlja in mnogo rodnega svojega plemena v teku dolgih stoletij prepustili tujcem v pogubo, to nas uči občna historija.

Ali uči nas tudi, da so Slovenje narejali v posameznih dobah velikanske trude in napore za samostalnost slovenskega rodú, za svobodo slovenskega imena.

Jedna teh velikih ali največjih dob Slovenstva je óna, v kateri se vrši naša povest.

Ko se Slovenom, kateri so tačas zavzemali vse osredje Evrope, ni bilo posrečilo pod Samom (od leta 623. do 658.) niti pod Ljudevitom (819. do 823.) osnovati v zapadnem jugu trajno večjo svojo samostalno državo, rinili so Nemci vedno globočje med Slovene in si jih ukrotili v pokorščino. Slovenski knezi so se klanjali oholemu Nemcu, dajali mu davek ali danj in bili tako od tujcev odvisni: nekaj časa sicer še samó sence samostalnosti, potem sužnji glavarji sužnjih svojih hlapcev.

Onkraj Dunava, v Nitri, v moravski deželi je vladal takšen slovenski knez, Pribina po imeni. Iz bojazni pred nemškimi frankovskimi sosedi, kateri so z orožjem v roci bili podvrgli si že skoraj vse Slovene, stanujoče od Jadranskega morja navzgor proti Savi, Dravi in Dunavu, — ali tudi prisiljen od nemških vojaških krdel, šel je Pribina sam poklonit se frankovskemu kralju Ljudevitu Nemškemu in se dal krstiti. Njegov slovenski narod ni bil še krščansk.

Zatorej je Pribina kristijan v Nitri med slovenskim ljudstvom zaupanje izgubil in lahko je bilo pregnati ga družemu slovenskemu moravskemu vojvodi Mojmiru, kateri je vladal v Velegradu na reki Moravi. Bežal je Pribina pred Mojmirom proti jugu, kjer so še Sloveni

stanovali, in je bil med panonskimi Slovenci pri knezu Ratimiru gostoljubno sprejet. Ratimir je imel baš vojno z bavarskimi Nemci, da bi ohranil samostalnost svojo. Vendar imel je nesrečo. Ko je v bitvi premagan bil in se umeknil, ostal je pribegli Pribina v njegovi deželi, prikupaval se Nemcem in dobil od njih za prejšnjo svojo pokornost spodnjo Panonijo: t. j. jeden del zdanjega Ogerskega in tačas še skoraj vse slovensko Štajersko, ter je zidal pri Blatenskem jezeru mesto, katero je imenoval po nemško Mosaburg, t. j. mesto pri močvirji. Pri močvirji je stavil mesto zato, da ga je bilo lažje braniti.

Solnograški škofje so tu začeli širiti krščanstvo. Ali slabo so opravljali posel svoj, ker njihovi duhovniki so znali samó svoj nemški jezik. Sloven jih ni razumel in ni hotel sv. vere poslušati in sprejemati v tujem nerazumljivem jeziku. Po pravici je Sloven slutil, da mu Nemeč nosi vero in božjo propoved zato, da bi tudi gospodoval v deželi in Slovena žulil. Vendar so mogočnejši Nemci zidali cerkve na mnogih krajih po slovenski deželi in nastavljali duhovnike svoje.

Meja Pribinovega novega slovensko-frankovskega kneževstva sicer ni natanko določena, to pa je gotovo, da je naše štajersko slovensko mesto Ptuj bilo tudi njegovo. Nemci, imejoči na vse strani prostrane svoje države polne roke posla, pustili so Pribini, ker so mu zapuili, kasneje vedno več samostalnosti, tako, da se je njegovemu sinu in nasledniku Kocelju že reklo „vojvoda vse Panonije“.

Kocelj je bil tudi bolj odločen in moževski Sloven nego li oče mu Pribina.

Na severu Panonije pak Moravci pod vojvodom Mojmirom, kateri je bil sédel na prvotni prestol pregnanega Pribine in vladal nad moravskimi Sloveni, niso bili še Nemcem pokorni; zatorej so se Nemci bali rastoče Mojmirove moči.

Leta 846. je tedaj sam nemški kralj brez uzroka z vojsko šel na Moravce, da bi jih premagal in obvladal, kakor je bila to nemška šega tačas. Hoteli so, da bi jim bilo vse pokorno. Res se posreči nemškemu kralju pregnati kneza moravskih Slovenov, Mojmira in postaviti njegovega netjaka Rastislava na njegovo vladalčevo mesto. Tujca si vendar ni upal postaviti niti Nemeč za kneza moravskim Slovenom, ker je védel, da bi se précej za njegovim hrbtom vzdignili.

A če je mislil, da bode Rastislav delal na nemško korist, motil se je.

Baš Rastislav je temelj postavil veliki slovanski moravski državi in podstavo sezidal slovanski narodni cerkvi, dve veliki ideji izvel, kateri bi bili vso Evropo preobrazili, da sta kasnejše

viharje prebili, da se nista morali umekniti nemškim zvijačam in zavistim.

Prvo, kar je storil Rastislav, bilo je to, da je pomagal Nemce razdvajati. V boji, ki ga je namreč Karlman vodil proti svojemu očetu kralju Ludeviku Nemškemu, podpiral je Karlmana, a tačas svojo deželo Moravsko osvobajal in osvobodil tudi sosedno slovensko Pannonijo, ki je sezala do naše zdanje ožje domovine, s tem, da je Nemcem prijaznega Pribino dal umoriti leta 861. in dozdanjega koroškega mejnega kneza pomagal izpodriniti.

Namesto Pribine je na vladanje v Mocaburgi, Dudlebih in Ptuji nastopil sin Pribiniov, vojvoda Kocelj, kateri se je, kakor že rečeno prej in kasneje vedno rodoljubno slovensko in bolj samostalno vladal.

Rastislav je hitro spoznal, da, če hoče njegov slovenski narod svoboden biti od Nemcev, mora kulturno osvoboditi se od teh sosedov. Kultura pak je bila zlasti v óni dobi v prvem mestu iskati v razširjenji krščanstva. Med Sloveni, tudi med moravskimi, bilo je že nekoliko kristijanov.

Nemški škofje so namreč, kakor smo tudi že omenili, pošiljali iz Solnograda, Regensburga, Pasove in od drugod med Slovene nemške svoje duhovnike, da bi učili vero. Pa posebno Rastislav je uvidel, da nemškemu višjemu in nižjemu duhovenstvu ni bila tolikanj pri srci pravovernost slovenskega naroda, temveč gospodovanja željnost, razširjevalnost nemške narodnosti in nemške države, ali ponemčevanje drugorodnih sosedov.

To je knez Rastislav opazil najbistreje in prvi. Zatorej je sklenil drugod učiteljev iskati za svoje Slovene, in sicer národnih. Stopil je v zvezo s slovenskima knezoma Koceljem v Ptuji in svojim mladim sorodnikom Svetopolkom v Nitri in pomenil se ž njima po poslanikih. Ko je videl, da ga hočeta tudi ta dva kneza podpirati, poslal je — ne v latinski Rim, — a v grški Carigrad po slovanske učitelje in oznanjevalce Kriščeve vére.

Rastislavlji slovenski poslanci pridejo v Carigrad h grškemu cesarju Mihaelu in so mu govorili, kakor staroslovenska kronika préprosto pa veličastno in lepo pripoveduje tako-le: „Kakor je božja milost, zdravi smo. In prišli so k nam mnogi krščanski učitelji iz Vlahov in iz Nemcev, učeči nas razloček zlega in dobrega. Ali mi smo Sloveni, prost narod. Mi nimamo nikogar, ki bi nas učil istine, in ki bi nam razum svetega pisma razkladal. To, dobri vladika, pošlji nam takih móž, da nas bodo učili vsake pravice.“

Carigradski cesar je dobro razumel, kako važna je prošnja, s katero mu dohajajo poslaniki slovenskih knezov. Védel je, kaj bi politično veljalo, zlasti nasproti nemškim Frankom, ako si krščanski iztok moralno pridobode razširjene rodove slovenske. Zatorej je poklical učenega filozofa Konstantina, kasneje imenovanega Cirila, in mu rekel, kakor panonska, staroslovenska legenda od besede do besede pravi: „Slišiš li, filozofe, to reč? Brez tebe se ta stvar ne opravi. Ná mnogo darov! Vzemi brata svojega Metoda in pojdiva. Vidva sta Solunjana, a Solunjanje vsi čisto slovenski govoré.“ Konstantin in Metod se nista odrekla, šla sta med Slovene, blagovest Kristove vere oznanjat.

Cesar Mihael ni mogel boljših móž izbrati, nego li sta bila brata Konstantin in Metod. Prvi je bil učen, a skromen in ponižen, drugi, Metod, bil je poln moževske odločnosti, trde volje in neupogljive nravi. Oba sta bila že izkušena. Konstantin je bil že pri azijskih Kazárjih učitelj Kristove vere, Metod je prej bil višji uradnik in si je s tem pridobil dejanskih upravnih in političnih modrostij in državnih nazorov, katere je kasneje, cerkveni organizator, pri panonskih in moravskih Slovenih, in v ljutem diplomatičnem boji z nemškim popovstvom in s svojimi obrekovalci in klevetniki na rimskem dvoru in pri Svetopolku samem tako krasno razvijal.

Prišedši leta 863. iz Soluna med Slovene, skrbela sta brata Konstantin in Metod najprej za slovensko knjigo. Konstantin je te pismenke stoprav po grških pristrojil za slovenščino in jeziku pravilo določil. Občudovanja vredna točnost in narávnost, katero vidimo v tem oziru v vseh ohranjenih nam staroslovenskih cerkvenih knjigah, dokazuje, da sta mogla kaj tacega ustvariti le dva Slovena iz Soluna, grški izobrazena. Tudi nadaljno trudovito delo za Slovene, prebite muke in prestana proganjanja, mogel je le Sloven Ciril, le Sloven Metod za svoj narod pretrpeti, tujerodec Grk bi tega ne bil mogel.

Sveta učitelja sta précej uvela slovenski jezik v cerkvah in pri vsi službi božji, kjer je prejšnjim nemškim duhovnikom rabil le tuji latinski. S tem sta se narodu povsod prikupila in krščanstvo se je širilo brzo in daleč na okoli po zemlji slovenski.

Videča, da samá ne moreta delati, da je treba v obširnem vinogradu gospodovem mnogih sodelavcev in da bodo ti delavci najboljši, ako vzrastó naravnost iz samega naroda, zbirala sta Konstantin in Metod slovenske dečke in mladeniče okoli sebe v učilnice in jih poučevala ter pripravljala za svečenike in propovédnike besede božje.

Tako sta delala slovenska sveta brata nad štiri leta in njiju ime se je blagoslavljal po vsi slovenski zemlji, dokjerkoli je sezal njiju in učencev glas.

Zarad tega so pa nemški duhovniki pasovske in solnogradske škupije, kateri so menili, da so jim slovenski kraji in narodi že v gotovo gospodstvo izročeni, silno razljutili in razsrdili. Sklenili so ti Nemci na vsak način uničiti slovenska učitelja in izriniti slovenski uk iz cerkve. Jeza nemških popov je rasla v óni meri, v kateri se je blagodejni vpliv Konstantina in Metoda vekšal med Sloveni. Nemci so pa tudi dobro čutili, da, ako pusté slovenske učitelje narod poučavati, bode Slovén zjedinił se v svoji državi, ukrepčal se in se ne bode dal Nemcu v pokorščino upreči, kar je bil njim glavni in končni namen razširjevanja vere.

Vse spletke nemškega duhovenstva, kar ga je bilo že od prej med Sloveni in kar ga je delovalo z Nemškega, bile so za Rastislavljeva časa zastoj. Vojvoda Rastislav je vedno bolj spoznaval, kako silno važnost za samostalnost Slovenov in njih bodočnost bi bilo, če svoj jezik izobrazijo, če se svoje knjige držé in cerkev svojo ohranijo neodvisno od sosedov Nemcev. Zatorej je bil Rastislav močan zaščitnik svojih poklicanih učiteljev, Konstantina in Metoda, in vse rovanje in krtovanje nemškega duhovenstva ni nič opravilo, dokler je on živel.

Zdaj so Nemci začeli misliti, da je treba Rastislava odpraviti prej, predno je možno uničiti sveta slovanska učitelja. Ker mu niso mogli naravnost priti do živega, računali so, kakor že prej večkrat z vspehom, na slovensko nezlogo in medsebojno slovensko malostno osebno zavist. Podpirali so in kurili razpor med Rastislavom in njegovim netjakom, vojvodo Svetopolkom, ki je vladal Slovene v Nitri.

Ob jednom so v Rimu pri papeži opisavali slovanska blagovéstnika kot krivovérca.

Predno pak je dozorela prva nemška intriga gledé razpora med Rastislavom in Svetopolkom, sklene Rastislav drugje spletke, v Rimu poskušani, streti glavo, in sicer na nasvet Konstantina samega, kateri je upal si papežu Nikolaju dokazati, da ju Nemci obrekujejo, kadar govoré, da ne učita prave in čiste vére Kristove.

Leta 867. proti jeseni se napravita Konstantin in Metod na pot v Rim. Spremljali so ju Rastislavlji poslanci in nekateri njiju učenci. Dné 14. decembra tega leta dospeta v Rim. Med njiju dolgim potovanjem je bil prejšnji papež umrl in že novi, Hadrijan II. bil je zasédel Petrov stol. Po sreči je bil mož razumen, dober in ne še po zlobnem nemškem vplivu in klevetanji prevzet.

Z ognjem svetega navdušenja za svojo pravično stvar, z iskrenostjo čiste rodoljubne duše, ki zna, da ne dela za sebe nego za naroda svojega duševno blagostanje, razložila sta slovanska učitelja papežu razmerje na Slovenskem, opravičila svoje ravnanje, pokazala knjige slovenske. Posreči se jima papežu dokazati svojo pravovérnost in uničiti mrežo, katero so jima bili spleli nemški duhovniki. Papež je odobril njihju uk, potrdil slovenske cerkvene knjige in je Konstantina in Metoda celó blagoslovil za škofa. Kar je pa največ bilo: on je dovolil, da se sme služba božja v slovenskem jeziku obhajati, in ni terjal, da bi se morala peti v latinskem.

Konstantin pa žal! zbolí v Rimu tako, da se brata ne moreta vrniti nazaj med Slovene. Sprejemši ime Ciril, s katerim ga danes česté slovanski narodi, stopi Konstantin bolehen v samostan, kjer že 14. februvarja leta 869. umre, gotovo na velikansko škodo Slovenstvu.

Metod, slovesno brata pokopavši, vrne se potem sam z učenci, katerih je bil papež Hadrijan nekoliko posvetil v duhovnike, med Slovene nazaj.

S seboj je tačas nesel Metod papeževo pismo, v katerem on vsacega izobčuje iz katoliške cerkve, kdor bi govoril, da se ne sme božja služba opravljati v slovenskem jeziku, in sicer ne samó oznanjevanje ali propoved besede božje, nego tudi sv. maša in krščenje. To velikansko priznanje slovenski narodnosti od strani Rima, pripisavati je gotovo le posebni prepričevalnosti in modrosti Metodovi.

Med tem časom pak nemško rovanje ni nehalo. Propalo v duševnem boji zoper slovensko liturgijo, prijelo je Nemštvo zopet surovi meč, da bi novo slovensko Rastislavljo državo izpodkopalo in uničilo. Na poti v slovensko svoje duhovensko pastirstvo zvédel je Metod, da so Nemci pod svojim kraljem Ludovikom padli z vojsko na Slovene Rastislavlje potem, ko so bili dovolj raznetili razpor med njim in njegovim hrabrim, a nepremišljenim netjakom Svetopolkom, knezom Nitranskim. Ker Rastislava niso mogli v javnem boji uničiti, hoteli so ga z lisičjo lokavostjo dobiti v roke. Zatorej so obetali mlademu Svetopolku samostalno vladanje nad vsemi moravskimi Sloveni, ako jim le osebo Rastislavljo izročí, dokazuje mu, da ga hoče strije Rastislav s poti spraviti in se polastiti tudi njegove zemlje.

Metod se v tacih razmerah ni mogel vrniti v Velegrad k Rastislavu. Zatorej je ostal pri Kocelji v Mosaburgu, Ptuji in Dudlebih ter sv. vero v slovenskem jeziku razširjal med Sloveni ob Dravi in Muri s svojo gorečo besedo čudesa delujoč, kamor je stopil s slovensko službo božjo.

S tem je nemške duhovnike solnograške škofije, kateri so — kakor že rečeno — slovenskemu narodu silili le svoj jezik, popolnoma izpodrinil in nemško duhovenstvo je ne gledé na papeževo odobrenje Metodovega dela pomnožilo še agitacijo in rovanje proti njemu. Nemški duhovniki se niti papeževim poveljem niso hoteli uklanjati, kjer je šlo za njih ali njih knezov politično in narodno gospodstvo. Ne le, da so ga zopet črnili v Rimu, da „krivo véro“ uči, kar pa da pokriva s svojim „barbarskim“ slovenskim jezikom, tudi pri Kocelji so napeli vse strune, da bi slovenskega apostola izrinili iz Panonije, kjer je bil od papeža imenovan za nadškofa.

Glavni njegov tožitelj je bil višji nemški duhovnik Rihbald, namestnik solnograškega škofa Adalvina v Panoniji. Med Sloveni ni imel namreč Rihbald najedenkrat nič posla, odkar je bil Metod tjà prišel in ljudem národen jezik prinesel v cerkev.

Zato je pisal škof Adalvin v imeni še drugih nemških višjih duhovnikov in v imeni Karlmanovem slovenskemu knezu Kocelju, naj pošlje Metoda na bavarsko sinodo, da se bode videlo, uči li ta „došli Grk“ pravo véro ali ne. Kocelj ga ni poslal, dokler je njegov mogočnejši tihi zaveznik Rastislav hrabro vojeval se in Nemce odganjal od svojih mej.

Rastislav je bil namreč nemške vojske premagal in Metod bi se bil vrnil v njegovo državo, in oba bi bila veliko slovensko delo dovršila, in Slovene cerkveno osvobodila od Frankov, — ko bi se ne bil zgodil iz slepote in prevare jeden največjih grehov slovenske zgodovine!

Mladi nitranski knez Svetopolk, sicer silno močan in vojevit, in zatorej vpliven ali menj razumen in bistroviden knez Svetopolk, dal se je Nemcem prekaniti, da je pot strijca svojega, blazega Rastislava, k sebi naznanil Nemcem, kateri so ga na ti poti prestregli, ujeli in odpeljali v nemško deželo.

Nemci so imeli tako svojega sovražnika Rastislava v oblasti, prvega Slovena, ki je védel, kako se mora Slovenstvo na svoje noge postaviti in podpreti, da se bode moglo braniti navalom silovitega sosedu. Veljalo jim je pa dobiti še družega, njegovega in Koceljevega velicega pomočnika in duševnega svetovalca, Metoda.

In zato so ga nemški višji duhovniki klicali zopet na cerkven shod, kjer naj se bode zagovarjal, je li istina, da uči krivo véro, ni li.

Pogumen mož, v svesti si resnice in pravice svoje, in celó v nádeji, da bi rešil iz nemških rok blazega slovenskega vladarja Rastislava, odloči se Metod iti na tako cerkveno skupščino. Vspeh, s katerim je bil prej z bratom Cirilom v Rimu osramótil, protivnike svoje pred pa-

pežem bodril ga je tudi na pot v to sinodo. Vrh vse svoje skromnosti je tudi lahko védel, da nemško duhovenstvo njemu, kar se tiče knjižne učenosti in zgovornosti, nikakor ni kos, zatorej se mu znanostnega boja ni bilo treba bati.

Solnograški škof Adalvin je sklical najučenejše in najzagrizenejše nemške duhovnike, zlasti bavarske, da bi Metodu grehe v njegovem učenju dokazali in ga tako z necim pravom odpravili iz slovenskih dežel, po katerih so rekali, da imajo samó oní pravico učiti véro.

Tudi Karlman, sin kralja Ludovika Nemškega, podpiral je ta shod, povabil nánj druge, in tudi Svetopolka. Na poti k temu shodu se je mudil Metod v Ljubljani, da bi vérsko in národno zanemarjene tukajšnje Slovene utrdil in poučil.

III.

Vitoglav, knez v Gradišči.

Nekateri menijo, da tačas, pred tisoč leti, po srednji Evropi ni bilo velicih mest, ker rimska so bili razni barbari razdejali ob narodovskem preseljevanji, a mlajši narodi da niso zidali velicih mest. To je res, da tacih mest ni bilo kakor so denašnja; vendar med tistimi narodi, ki so najrajši mesta ustanavljali, bil je slavjanski narod, znamenje, da je imel tačas prilično večjo kulturo nego li sosedje. Dokaz zato je historično in jezikoslovno neovržna resnica, da je zdanja stolna nemška mesta Sloven zalóžil ali sezidal in jim dal imena.

Na mestu, kjer zdaj stoji Ljubljana, stalo je tačas nekaj sél blizu skupaj, ali, če hočete: več malih mestec. Na zdanjem „Starem trgu“ pod gradom je stanovala in za sebe ograjena ali utrjena bila frankovska ali nemška naselbina. Sloveni pak so imeli svoje mesto „Gradišče“, katero ime je jednemu predmestju zdanje Ljubljane ostalo še dandanes. Na „Poljanah“ so stanovali poljedelci, v „Kravji dolini“ živinorejci, a „Krakovo“ ima ime od vodnega kraja, torej je bila tu naselba ribičev, ki so, pokristjanivši se, ustanovili si prvo cerkev ob vodi sredi Ljubljane ribiškemu patronu sv. Nikolaju na čast, — sedanjo stolno cerkev.

Pravo in prvotno mesto slovenskih Ljubljanov je bilo Gradišče. Semkaj so se zatekali v pribežališče tudi ljubljanski Poljanci, Krakovci, Kravjedolinci in drugi slovenski okoličani, kadar je od sovražnika pretila nevarnost.

Ljubljansko Gradišče je bilo tačas takšno kakor druge trdnjave, starih Slovenov: po večjem leseno. Slovenje so v krajih, kjer je bilo dobiti lesa, a malo kamenja, le bolj lesenih stavb vajeni, menj z'danja s kamenjem. Gradišče je bilo torej okoli in okoli z visocimi,

v zemljo zabitimi kolmi in prstenimi nasipi ograjen prostor. Izza sten te kolne ograje so se napadani Slovenje branili sovražnikov z lokom, s kopjem, mečem in kijem ali betom, sebe in svoje imenje, svobodo moško in čast žensko.

Kjer so bila gradišča že stara in zaradi tega obširna ter močna, tam si je Sloven ohranil dolgo svobodo. Kjer je bil razkropljen, tam ga je tujec pokóril si lahko.

Stari Sloven je živel v zádrugah, prav med svojimi svoj, samó prosto voljenemu starejšini zádužnemu pokoren. V jedni zádrugi je bilo več rodbin, a živela je vsa zadruga kot jedna rodbina, kateri otec je bil zádužni starejšina. Ta ni moral vselej najstarejši biti. Kdor je bil v zádrugi priljubljenejši, modrejši, ta je bil kot gláva voljen. To se vé, da je bil navadno starejši.

V mestih ali gradiščih je bilo to s časom drugače. Brama pred vedno opasnejšimi plena željnimi tujci in vojvodstvo sta dajala starejšini večjo slavo in večjo moč. V časih vojne nuje in sile so se tudi vse zádruge iz obližja in iz dalje združile pod jednega starejšino, jednega glavarja. Temu je moč in oblast ostala tudi po vojni, posebno če je bil srečen v vspehu ali če se je odlikoval po telesnih in duševnih svojstvih. Slava tacih móž je prehajala na njih sinove in vojne tovariše. Tako so nastali knezi, vojvode. Ker so dobivali darove in poklone [za to, da so s svojim spremstvom, najvojevitejšimi možmi, ali s svojo vojno „družino“ branili posameznike in male zádruge, morali so knezi to družino okoli sebe hraniti. Tako se je okoli knezov naredilo zrno vojske, iz katerega zrna je — to se vé da v kasnejši dobi — pri nekaterih Slovenih nastalo narodno plemstvo in svobodnjaštvo, a večino družega naroda, orožja menj vajenega, prišla je v nekako pokorščino in odvisnost od njega.

Taki slovenski knezi in vojvodi so stanovali po gradiščih. Zato se je tudi sélski narod navadil na gradišča gledati kot na nekaj višjega, od koder dohaja ukaz, zaščit in celó pravica v pravdi. Knezje in vojvode so bili na ta način gospodarji, če prav se je prvotna zádužna samostalnost in razcepljenost med Sloveni vzdržala, le še preveč ako se jemlje v poštev njih narurno zmožnost, močno državo osnovati in ukrepiti.

V ljubljanskem Gradišči je tačas vladal slovenski knez Vitoglav, spoštovan mož in poznan pri slovenskem narodu ne le ob Ljubiji, nego po vsem zgorenjem Posavji in daleč čez Krko in Kolpo. Njegov rod je bil znan še iz časov, ko so se bili Sloveni pod Ljudevitom posavskim vzdignili in Nemce pretepli, in jeden njegovih bratov je

hrabro branil samostalnost slovenskih zádrug ob Muri, kjer je prebival slovenski rod Suslov in Tibrov.

Vitoglav je bil sicer kristijan, vendar ne prav iz srca. Véroval je v Krista in v jedinega Boga, ali nič bolj kakor tudi še v stare bogove Slovenov: Peruna, Dažboga, Svaroga, Svetovita, Striboga, Morano, Vesno in v druge. Krščanski Bog se mu je zdel mogočnejši nego stari Perun že zaradi tega, ker so v bojih zmagovali njegovi privrženi. Ali od nekdanj mu je bilo zoperno, da so to véro prinesli Nemci. O pravem razločku ni bil poučen.

Ko je pa slišal Vitoglav, da v sosednjem vojvodstvu Kocljem, med zádrugami Dudlekov ob Dravi, Tuslov in Tibrov ob Muri propoveda besedo božjo in Kristovo blagovéstje velik in posebno učen in moder Sloven, po imeni Metod iz Soluna, ki govori slovensko slóvo, pošiljal je sléh Koclju proseč: Pošlji tistega modrega propovedovalca tudi doli k nam, da slišimo še mi, je li res tako pameten in tako mnogovéden, kakor pripovedujejo ljudje, ki prihajajo od vas, in kakor se je glas razletel po vsi naši zemlji.

Ker je imel Metod drugod preveč dela, ni mogel v Vitoglavlje kraje priti prej. Zdaj, predno je šel na zbor v Regensburg, hotel je med potom tudi Slovene v zgórenjem Posavji in Ljubljane ob Ljubiji poiskati v svojem apostoljskem delu.

Do ljubljanskega Gradišča so ga izpremili orožniki iz vojne družine Kocljeve z Motžirom načelnikom, brodov, potov in stez večim, ker zaradi nemških in obrskih razbojnikov in klatežev Kocelj ni hotel učitelja naroda svojega pustiti brez spremstva. Od ljubljanskega Gradišča skozi zgorenje Posavje in v Gorotansko pak je Kocelj terjal od Vitoglava, naj iz svoje družine orožnikov skrbi za Metodovo spremljanje, da se mu med potom do Nemcev nič zlega ne pripeti, sporočivši Vitoglavu, da bi bila velika nesreča za deželo, v kateri bi kakšen zlodejec žalil sveto glavo tega učitelja in gospoda.

Tako je bil Metod za nekaj dnij med Ljubljani in knez Vitoglav je bil povabil od blizu in daleč narod na poslušanje prave vére.

Med došleci, ki so ali iz radovédnosti ali iz resnične pobožnosti in duševne naukove potrebe privreli skupaj, bila sta tudi naša mlada znanca iz prvega poglavja Strahomer in Grimislava.

Lebko si mislimo, kako so se Ljubljančanje oddahnili, ko so zdravstveni provizorji v mestni seji izjavili, da je kuga ponehala. Oddali so zaupane jim pečate in položili račun ob svojem poslovanji. S prebitkom je sklenil magistrat grobokopom omisliti nove obleke, stare pak je dal zunaj mesta na polji sežgati. Plotovi po mestu in predmestjih so se podrli in v mesto se je povrnilo prejšnje živahno trgovsko življenje.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

IV.

Sv. Metod v Ljubljani.

Kakor da bi hotel Bog to jutro posebno osijajiti, niti navadne megle v Ljubljani ni bilo, temveč bistro je sijalo solnce. Zbrani narod je že védel, da bode Metodova služba božja in propoved pod milim nebom pred Gradiščem. Pod milim nebom prvič zaradi tega, ker se je bilo zbralo premnogo naroda; kajti so bili prišli ljudje čez gozde od Okolpja in Posavja, od Krke in Krasa, tako da niso mogli iti v malo tačas še prvotno slabo cerkev na frankovski strani pod grajskim ohribjem. Drugič pak je Metod tudi zaradi tega rajši po svoje in s svojimi duhovenskimi spremljevalci opravljal službo božjo, ker je bil v Ljubljani nameščen stalni duhovnik hud Nemeč in latinec in njegove slovenske liturgije sovražnik, ker že od solnograjskega Rihbalda naščuván.

Tu, kjer je zdaj nunska cerkev, Zvezda in drugi del ozvezdja, bila je tačas planota. Tu je bil dal Vitoglav po nakázu in naročbi Metodovih veščih spremljevalcev narediti lesén oltar in vzvišen oder, s katerega je mogel Metod, zbranemu ljudstvu viden, propovedovati.

Ob tem dnevi, ko spremljano mi Strahomera in Grimislavo, bil je že zadnji dan Metodovega javnega učenja v ljubljanskem Gradišči; popoldne je imel oditi proti severu in nemški meji.

Ljudstvo se je torej gnetlo že pred določenim časom vse bliže kraja, da bi svetega učitelja bolje videlo in lože slišalo.

Tak, ki se je za vsako ceno želel preriti skozi gnečo do odra in oltarja, bil je naš Strahomer.

„Obstoj tu, kam kaniš; ne vidiš li, kako je že tukaj hud nariv od zadaj in spredaj,“ opominja ga Grimislava, ki se ga je dozdej držala, dasi po medpotnim razgovoru ni skoraj nič več govoril ž njo.

„Jaz hočem počasi do spredaj priti; če nečeš za menoj, ostani zadaj“, reče Strahomer.

Jezna se Grimislava obrne in obstane na mestu. Strahomer si z močnimi komolci, vendar kar se dá počasi in nežaljivo nareja pot skozi stoječo množico in posreči se mu preriniti do propovédnega odra.

Bil je zadnji čas, ker zdajci se vse oči obrnejo na levo, od koder je iz Gradišča prihajal Metod s svojimi duhovniki in učenci, z Vitoglavom in družino mu.

S spoštljivo poniklo glavo se je ljudstvo précej razmikalo in svetemu možu narejalo pot. Duhovniki in knezi so vstopili pred oder, hrup med množico je umolknil, le še hlastni pošepeti so žamorili, potem nastane popolna in sveta tišina; ko stopi propovédnik Metod na oder, vsako okó je bilo vánj uprto, vsako uho napeto in slišati željno, kaj bode izrekel veliki mož.

Metod je imel silovit in vsevladen vpliv na vse Slovence, prostake in kneze. Njegova beseda je prijemala slovenski narod tako, kakor še pred njim ni bilo nobenega človeka med njimi.

Metod je bil povse nenavaden človek, divna prikazen. Že od nature visoke rasti, zdel se je še mnogo večji in vzvišenejši v dolgi svoji obleki, beli hali od tancega grškega sukna, katera nad ledji ni bila nič prepasana, temveč se je prosto spuščala v široki obilnosti do tal ter se gubála samó vsled pregiba vitkega junaškega telesa ali vsled okreta desne roke, odete v jako ohlapne viseče rokave, kateri so bili široko obrobljeni z zlatom in z rudečo svilo. Z levo roko je ob sebi in nekoliko od sebe ponosno držal veliko palico z dvojnimi križem. Jednak, le ožji obrobek kakor na rokavih imel je vratni izrez Metodove preproste, a vendar krasne telesne obleke. Ko je stal pred narodom, bil je gologlav. Tako se je videla vsa svetniška lepota njegovega obličja. Črni močni lasje so se nad velikim čelom dvigali nazaj po glavi in v veliki obilnosti kodrali na tilnik. Zarjavelo, a lepo lice je obrobljavala in zasenčavala močna črna brada, vendar ne prevelika. Iz iskrih očij pak je sijal žarek, ogenj svete navdušenosti. Ves nastop je kazal odločnega, neupogljivega in značajnega možá, ki bi isto tako, kakor je znal z ognjevito zgovornostjo osvójati narodova srca za sveto stvar, zmožen bil na čelu vojske zmagovito osvájati sovražne trdnjave.

Taka je bila Metodova vnanja veličina.

Skoraj še bolj je bila razumljiva neizmerna sila njegovega vplivanja na ljudstvo, kadar je začel govoriti in se je ljudem pokazavala njegova duševna nadvladnost. Tako ni nihče več govoril. Njegov glas je bil močan in vendar mehak, daleč doneč in vendar krotak, po vsem pa čist kakor zvon in uhu prikupljiv kakor deključja pesem.

Metodova beseda je bila preprosta, navadna, domača, vsacemu Slovenu mljiva, a ipak se je zdelo, da nihče ne zna, nič ne more besedij tako lepo in sam ob sebi zlagati in izpovedavati kakor on.

Kaj čuda, da so ga ljudje poslušali kakor nobenega učitelja ne, brez sape, brez premika, rekel bi skoraj, da se niso upali treniti z očmi. Poslušali so ga radi tudi taki, ki niso imeli prej nobenega veselja in nagona do tega, kar je govoril.

Nihče pa ne bi bil mogel verneje in pazneje poslušati svetega učitelja nego Strahomer.

Metod je bil v svojih propovedih zadnje dni izbral za predmet tri božje čednosti: vero, upanje in ljubezen, ki tako rekoč obsezajo ves krščanski nauk. Sosebno je poslednjo vselej rad z veseljem razkladal dobremu in za vse blago sprejemljivemu slovenskemu ljudstvu, ki je tudi zarad tega s tako čudovito ljubeznijo Metoda čestilo povsod, kjer je le jedenkrat bil in govoril.

Danes je Metod govoril o ljubezni do Bogá in do bližnjega. Spominivši Kristovih besedij: „Karkoli kateremu najmanjšemu dobrega storite, meni storite“, opominjal je sveti učitelj, naj óni njegovi poslušalci, ki so ga umeli in so v spominu in v srci ohranili resnice božje, ne pusté, da bi tam užgani ogenj ugasnil, temveč naj ga z molitvijo vedno neté in gledajo, da tudi drugim, ne še poučenim rojakom prižgó luč spoznanja; kajti, kdor svojemu bližnjemu propoveduje vzveličalno besedo, ta oznanuje za Kristom nebeško kraljestvo, ta si nabira večje zaklade za večnost, nego da bi užival vse veselje tega svetá. Kdor božjo resnico sam spoznava in jo še drugim oznanjuje, ta stopi iz nečimurne posvetne družbe v izvoljeno družbo Kristovih učencev.

Strahomer je stal v prvi vrsti pred Metodom, ko je ta — to se ve da, obširneje — govoril. Ob svojo palico naslonen, zgornji život pošiben, s podolženim vratom glavo naprej pripogneno buljil je Strahomer v svetnika in poslušal nepremično. Ni se upal dahnuti, da bi kake besede ne izgubil; nikogar ni čutil okoli sebe, kakor bi bil sam tu s svetim propovedovalcem. A vsaka beseda se mu je vtisnila v spomin. Vse se mu je zdelo jasno kakor solnce, vse je razumel, vse je bilo tako lepó. Strahomer je ljubil v tem hipu vse ljudi, ali tega moža, ki mu je o ljubezni božji tako krasno govoril, tega je ljubil

med vsemi najbolj, kajti kdor zna o ljubezni do bližnjega in Boga tako govoriti, ta mora znati sam ljudi in Boga ljubiti.

Pač je Strahomer prej čutil, da ima srce. On je ljubil Grimislavo. Ali óni čut in ta, ki ga je zdaj čutil v sebi, bila sta različna. Njegova prejšnja ljubezen je bila sebično hrepenenje po ljubezni jedne osebe. Njegova zdanja ljubezen je obsezala vesoljnost, ves narod in vso neskončnost božjo. Vleklo ga je nekaj z neznano močjó vsega udati se ti veliki ljubezni božji, svoje srce, svoj um in vse življenje posvetiti le jednemu najvišjemu cilju, stopiti v družbo izvoljenih, kakor je rekel sveti učitelj.

Ko je tedaj Metod stopil z odra, ni se mogel Strahomer več zdržavati, koraknil je pred svetca in ném pokleknil pred njim ter mu poljubil obléko, povесivši obraz k zemlji.

Metod blagohotno položi belo roko na lepo glavo mladega možá pred njim klečečega in reče:

„Blagoslovi te Gospod!“

Strahomer povzdigne obraz kvišku, povzdigne roki in prosi:

„Sveti učitelj, pusti mi, da tebe zmerom poslušam, da smem za teboj, da ti služim.“

„Oj, Strahomer!“ ogovori ga Vitoglav.

„Znaš ga li? Kdo je? Ima li rodbino?“ vpraša Metod, a Strahomeru reče: „Vstani!“

Mladi mož vstane, a trese se od duševne razburjenosti.

„Strahomer se zove, starejšina velike zadrúge je na Virdu; ima li rodbine, ne znam. Imaš li?“ Vprašaje se obrne Vitoslav k Strahomeru.

„Svoje bližnje ne, mati in otec sta mi v grobu, sestre nimam, niti ne brata“, odgovori ta.

„Ni ne žene?“ vpraša Metod.

„Ne!“ reče hitro Strahomer, a Grimislava, ki mu je bila namenjena že žena, pride mu ipak na misel.

„In ti hočeš biti učenec moj?“

„Hočem, hočem précej.“

„Dobro. Po službi božji pojdi z menoj“, reče Metod in obrnivši se k svojemu dijakonu Naumu reče grški: „Vidiš, v tem mladeniči stanuje jedno ónih čudesnih velikih src prvega kršćanstva, katerega idejalov in notranje skrivnostne božje močí denašnji svet že ne razumeva lahko in zato teško véruje. V tem mladeniči je Vsemožni z jednim mahom odprl izvirek hrepenenja po velikih božjih dejanjih in rečem ti, da me ne vara moje poznanje ljudij, ako trdim in govorim: iz tega mladega moža nam vzraste velik pomočnik in družabnik pri delu v vinógradu Gospodnjem.“

Naum pak, učenec in pomočnik, pripognil je najprej glavo v potrjenje, ker besede učiteljeve so mu bile kakor sveto prorokovanje, a potem je z občudovanjem pogledal Strahomera, kateri je čutil, da se govori o njem, a ni védel, kaj.

V.

Grimislava zapuščena in ujeta.

Bilo je popóludne istega dné. Ljudjé, ki so bili prišli od daleč, razšli so se že na vse kraje domóv. Tudi Strahomerovi sosedje so bili večinoma poséli že v svoje čolnice in odpluli izpod Gradišča po vodi navzgor proti Vrhniki.

Grimislava je sama sedela v Strahomerovem čolnu in čakala ga z veliko in že srdito nestrpljivostjo, da bi prišel. A njega le ni in ga ni.

V gneči med poslušalci se je bil od nje ločil in ril v prvo vrsto. To je deklico jezilo; hotela je v tem videti, da mu je več za druge ljudi nego zánjo in v ti ljubosumnosti jo je minila vsa radovednost, kaj hoče tuji mož propovedati tam z odra; da, ona ni hotela ničesa poslušati, baš Strahomeru nakljubu. Zato se je obrnila in šla stráni.

Sedla je bila v čoln. Tu ga je hotela počakati, saj drugače nego s čolnom ni lahko mogel domóv.

In tako sama sedeča na vodi začne Grimislava premišljati, kako zeló se je Strahomer nji nasproti zadnji čas izpremenil. Ni je več tako ljubil kot prej. Sicer bi jo bil že na svoj dom za ženo vzel, kakor je še pred nedavnim obetal, a zdaj molčí o tem. Molčí o tem posebno zadnji čas, odkar hodi v ljubljansko Gradišče to „vero“ poslušat. Zato je ona vse to začela še bolj sovražiti; ona je hotela samó njega, a vse drugo na svetu ji ni bilo mari; ženska je bila.

„Glej, oberska Grimislava tu sedi, večče žene hči; kaj čaka?“ reče jeden človek drugemu, ko se vozita v čolnu mimo nje.

Lepa Grimislava ju jezno, a zaničljivo pogleda. A tudi ta izrek ji misli ostrupi. „Oberska Grimislava, večče žene hči.“ To je sicer že dostikrat slišala, da je po krvi iz poginolega rodu Obrov. Ali danes jo je prvič to zapeklo, da jo tako zovejo. Da, tudi mati njena rodbina, bila je tedaj nekoliko kriva, da Strahomer odklada vzeti jo za ženo, on, ki si ga je Grimislava sama izvolila in z znamenji skoraj sama snubila za njegovo ljubezen, dasi je znala, da je od nje ni lepše deklice povsod okoli. Mati njena ni bila krščena, ona je iz Obrov, iz rodú sovraženega med Sloveni. Mati je bila druge krvi, dasi je bil otec Grimislavin Slovén. Že oče njen ni bil med rojaki spoštovan, ker je obersko tujko vzel iz zatrenega tlačiteljskega pasjeglavskega rodú oberskega. Odkar je umrl oče, ogibali so se slovenski so-

sedje Grimislavine matere še bolj, ker so se je bali kot ženske, ki zná čarati, in zlo gatati, iz krvi zaklanih živalij prorokovati. Zarad tega tudi Strahomer oprezuje, mislila je zdaj Grimislava, in solze so jo polile, pekoče solze jeze, srda in maščevalnosti zoper vse svoje protivnike in tudi na Strahomera, ki ga tako dolgo ni.

Zakaj ne pride? Kaj dela in kje je ostal? Ono učenje ali propovedanje je vendar že davno minilo, imel bi bil že priti, že davno. A ga le ni!

Pride ji mnogokaj na misel. In kaj je pač pri zaljubljeni deklici naravneje nego ljubosumnost. Tudi Grimislava se zmisli, da baš to, ker se po ónem poslušanji ali po službi božji tako dolgo ne sme k nji, dokazuje jasno, da ni prišel le zarad vérskega propovedanja in krščanstva tu sem, nego, da ima res kako drugo deklico. Vzdigne se v vsi svoji lepoti in nejevoljno strese z glavo, kakor bi si hotela zmagovalno reči: „Lepše ženske je ni od mene, moj mora on biti! Kako bi mogel drugače, če jaz tako hočem.“

Potem zopet séde in se izkuša umiriti. Zagleda na drugem konci čolna pod desko na robu pribíto Strahomerovo torbo od vidrine kože. Tam je bilo kaj za jesti — bil je ržen od surovo na žrnovu ali ročnem mlinu zmlete moke pečen nizek kruh, in posušeno goveje mesó — in zdajci jo želodec opomni, da danes še ni nič jela. Mlad, zdrav želodec, kadar se oglasi, prepodi druge afekte, zatorej je nekaj časa, med jedjo, tudi Grimislava pozabila svojo ljubosumnost, Strahomera, Metoda in Krista, mater in sebe.

A le za nekaj časa. Najedši se pogleda, dokler more videti bistro okó njeno; vidi ljudi, vidi širen prostor, a nobeden človek v daljini ni Strahomer. To je vendar grdo, da jo pusti tako dolgo tu sámó čakajočo! Ona si nabere v glavi raznih zlih in ostrih besedij, s katerimi ga hoče čestiti, kadar ji pride. Ali, ni ga.

Šla bi ga iskat. Poznala je vse kraje. Ali bala se je, da bi od druge strani prišel baš zdaj, ko bi ona šla drugam, in bi misleč, da ga ona ni čakala, temveč s kakim drugim odvozila se, sam domóv odveslal, takó da bi ona ostala tu na noč. Bila je tedaj navezana čakati pri čolnu.

Samó še dva čolničá sta popoludne čakala tu pred Krakovim. Zdaj pride gospodar jednega ter strese vánj nekaj železja, ki ga je bil zamenil za dovezene kože pri frankovskem kupci, ter opazivši Grimislavo čudeč se vpraša:

„Kaj pa čakaš, hči oberska? Misliš li, da Strahomer še pride? Reci mi no, kaj mu je na misel prišlo?“ Grimislava ne odgovori

ničesa, le jezno pogleda moža, ki ji tudi očita nje rod in izvor. Jedva možev čolnič odplava od nje, ko začne ona njegove besede premišljevati. Kaj je hotel reči? „Strahomeru na misel prišlo?“ Kaj?

Neznana skrb ji objame dušo. Ko bi se mu bilo pa res kaj pripetilo? Zdaj ji tudi pride na misel, da so jo danes ljudje tako čudno pogledovali, ko je prej ošabno sedela v čolnu.

Zdajci pride še znan sosed, zadnji, kateri je še čoln imel tu.

„Kje je Strahomer?“ vpraša ga ona hlastno iz čolna skočivši.

„Kaj ne véš? Kako je to, ko so ljudje govorili, da bode on tvoj mož. Ne véš, kaj je storil?“ čudi se óni.

„Nič, ne vé m, povej!“

„A ves svet o tem govori!“

„O čem govori? Zini!“

„Da se je Strahomer prodal ónim čudnim možem, ki novo véro oznanujejo in za novega Boga vedó in ga hvalijo; ti veščaki so Strahomera vzeli s seboj gori nekam, kamor so na potu v nemško deželo,“ pripoveduje kmet. Bolj na tanko ni védel, slišal je različno, torej tudi Grimislavi ni mogel jasno dopovedati. Ali že to, kar je izprašala iz njega, bilo je za njo strašno, grozno, nezaslišano!

Jasno ji uprav ni bilo vse vkup. Da bi se bil sam prodal? Vse pustil in s tujci na tuje šel? Čudno je bilo to, ali Strahomer je bil sam nenavaden človek, to je védela in zdaj je to slišala, da je opasnost, da ji vzemó njega, na katerega je bilo neločljivo prirastlo njeno strastno srce, in v tem hipu je začutila prvi bridki zabadáj ločitve.

Glasno je zavpila, prebledela, a zopet jo je krí zalila. Ni znala od kraja, kaj bi rekla, kaj storila.

„Pomozi mi, pomozi mi, ne smejo ga vzeti!“ vikala je.

„A sam se je udal, sam je šel, niso ga s silo jemali kakor Nemeec tale jemlje po vojski,“ odgovorí óni.

„Kam, kam?“

„Da, vprašaj Vitoglava ali kakega tacega; on ti pové, jaz ne znam kam in ne vé m, kaj misli.“

Deklica zvihra od vode strani in hití v Gradišče navzgor.

Mimo večjidel lesenih hiš je letela Grimislava do sredine, kjer je stal zidani večji dom Vitoglavelj. Pred dvorcem je stalo mnogo móž in kónj. Koceljevi vojníci iz Ptuja, ki so bili Metoda pripeljali do Ljubljancev, pripravljali so se baš na odhod, pijoči ól iz velicega vrča. Vitoglava sama že več ni bilo doma. Takoj po službi božji je bil odšel spremljajoč Metoda in njegovo družbo v Radovljico, kjer se je sveti mož tudi mislil pomuditi v svojem poklici.

Pri teh možeh je Grimislava zopet zvedela, da je njen Strahomer nekam daleč odšel z ónim svetim propovednikom, od katerega se hoče učiti, da bode potlej sam svet in moder in da bode tudi on znal čarke in pisanje na koži risane poznati in v govoru besede postavljati o tisti kristijanski novi véri, katero hvalijo Metod in njega svetei.

„Teci po potu tu gori, pa jih še dotečeš, ker si mlada in brdka,“ reče jeden šaljivec, dasi so bili odšli na konjih že pred več časom.

Ali Grimislava ni slišala zasmeha okoli stoječih, verjela je moževim besedam, da je Strahomer še blizu, stekla je po kazanem potu in v diru skoraj izginila možem izpred očíj.

Začudeni o veliki krasoti te deklice so bili Kocljevi vojníci kar molcé obstrmeli.

„Krasna deklica,“ rekel je Susel svojemu vodji, divjemu Motižiru, ki jo je prej s pohotnimi pogledi motril in še zdaj gledal v óno stran, kjer je bila Grimislava izginila.

„Jaz jo poznam, to je Obrka, divno dekle; res pojde tako daleč za njimi, da jih dojde“, reče jeden Ljubljancev.

„Ko bi jo na samem dobil, précej jo ugrabim,“ mrmra tiho Motižir Suslu.

„Morana zna, pridemo li še kdaj v ta kraj.“

„To bi bilo nekaj vrednega za kneza Braslava vzeti, pri nas ni tacih žensk, ne li? Ker govoré, da je Obrka in da ji je ženin ušel z ónim našim svetcem, nihče se ne pobrine, če izgine od tod. Ko bi le tega Prosina med seboj ne imeli, on bi nas izdal Koclju ali še tu sosedom in potem ne prinesemo glav na plečih domóv.“

„Prosin? Da, on res Metodove križe dela in ne bi z nami govoril, če hočemo deklico pobrati s ceste in jo na dom vzeti. Ali ako rečeš, da je za Braslava molčal bode i on, dasi nerad,“ odgovorí Susel.

„A to ni naš pot, koder je deklica odšla, ne doidemo je domóv gredoči, ako i takoj zajašemo,“ odgovorí tiho Motižir.

„Nič ne dé,“ teši Susel, ako hočeš óno žensko telo ugrabiti za Braslava, pijmo tem možém tu zadnjič dobro zdravje in skok na konje! Prosinu ničesa ne govoriva, nì družim ničesa; nego, kadar pridemo izpred Gradišča stráni in tem ljudem tu izpred vida, zavijeva midva v stran in na to cesto, koder je teklo devojče. Jaz poznam više gori še jeden brod čez Savo, tam prebrodimo, kadar dekliča dobomo, in drugi naši nas počakajo v prvem gozdu, kjer smo poslednjič počivali sem gredé.“

„Če sem dobro razumel, zapustil jo je ženin, virdski Strahomer, óni, ki se je našega svetca obesil; tedaj ne bode noben pes zalajal, ako izgine od tod. Brzo skočimo.“

„Môlči zdaj, da česa ne čujejo.“

Čez nekaj trenutkov so ptujski Kocljevi jezdeci z Motižinom na čelu podili konje po cesti proti Celju in Ptuju. Ko so dospeli iz vida Gradišča, dá Motižir jednemu delu ukaz in ž njim zavije preko polja na noriško ali gorenjsko cesto, drugi pa jaše dalje po prvem potu.

Kraj, kjer blizu stoji zdaj Ljubljana, bila je namreč še kot Emona važno središče cest, katere so bile rimskega izvora in tačas, ko se vrši naša povest, še mnogo bolj ohranjene nego so sledi dandanes, po tisoč letih, ko pa še zmerom zasledujemo take ostanke teh rimskih cest, ki nam kažejo izredno jako trdnost in solidarnost, da se kar čudimo. Rimljani so namreč kot vojevit narod, ki je hotel ohraniti in vladati vse dežele in narode, katere je predobil, spoznali dobre ceste za prvi pomoček krepke in zanesljive uprave. Zato so delali ceste tako smele in trdne, kakor jih ni znal nič srednji, niti jih skoraj ne zna zdanji vek z modernimi pripomočki. Od Akvileje ali Ogleja sem so šle štiri velike ceste: zapadnja v zgornjo Italijo, vzhodnja v Istro in Dalmacijo, severozapadna cesta v Emono, od tod pa na tri kraje v Norejo, na Sisek in na Celje ter na Ptuj in Sabarijo. Ravno te rimske ceste so bile uzrok, da so ob času narodovskega preseljevanja tako razna ljudstva drla in potiskala se skozi Panonijo ali naše zdanje dežele v Italijo in v Bizanc.

Na norejski ali gorenjski cesti so tedaj ptujski Kocljevi jezdec, kateri so se bili pod Motižinom in ónim Suslom od tovarišev ločili in preko polja zavili, na planem polji Grimislavo došli ne daleč od mesta. Deklica je bila že upehana in utrujena, žareča v lice, z obupavanjem v srci.

„Čuj, deva, besedo moško in modro na cesti, jaz ti dobro svetujem,“ reče ji Motižir, ko s konjem poleg nje postane. „Ti ideš za ženinom, čuli smo, utrujena si in ne dobitiš ga peš; tudi mi idemo istim pôtem, stopi k meni na konja, on je močan za dva, pa te vranec moj ponese do óne družbe, kjer je dragi tvoj. Lože se jezdeče ljudi doide na konjskem hrbtu, kakor smo mi, nego peš po prahu.“

„Daj,“ reče pogumna Grimislava ter pristopi.

„Roko mi pomôli, devojka, a tu na mojo nogo v stremen se z nogo upri“, ukazuje Motižir in v hipci zavihti srčno deklico pred sebe na sedlo.

„Oj, goni!“ klikne ona sedeč vešče in neustrašeno na rejenem konji.

„Kako si vroča“, reče prikupljivo Motižir in suho a krepko roko svojo oklene okoli nje.

„Goni,“ priganja ona in se odmika od njega ter prime za grivo pred konjskim vratom, da ne bi omahnila.

Poženo. V urnem diru podé konje. A pri pôljskem poti zavijó s ceste na desno proti savskemu brodu.

„To ni pravi pot, zakaj odvijate s ceste, pusti me na tla,“ prestrašena vpraša Grimislava, izkuša se otresti okoli sebe ovite Motižirove roke in si je še le zdaj prav v svesti, da je v oblasti in v sredi sedmih oboroženih mož sama in brez pomoči.

„Mi jezdimo naravnost k tvojemu ljubemu, verjemi in mirúj!“ reče Motižir s posmehom.

Zdaj še le se ona obrne z gornjim delom telesa, kar se more, na konji nazaj in pogleda možu v lice, ki jo drží na sedlu pred seboj. Motižir nikakor ni bil mož, kateri bi bil devojko Grimislavine vrste sam s svojo lepoto pridobil. Bil je starikastega, mrkega obraza, razmršena ščetinasta brada je skoraj popolnoma pokrivala usta in izpod koščenega nizkega čela so svetlo in poželjivo sijale mačje oči.

„Miruj, če ne, padeš na tla in si zlomiš beli vrat, dete zlato,“ reče Motižir, vrže jezdne vajeti konjske poleg njega jezdečemu tovarišu, da bi imel obe roki prosti in stisne deklico še tesneje k sebi, da bi se mu ne izmuznila.

„Pusti me!“ kričí ona, ali meča in boja vajeni vojniki je imel močne lakti. Pa tudi Grimislava ni bila kakor druge ženske; obupnost ter spoznanje opasnosti sta ji dajali nenavadno moč, s katero se je namah okreniti poskusila, da bi svoji roki iz Motižirovega objetja osvobodila. Motižir od tega močnega sunka dekličnega omahne v sedlu in oba, močni jezdec in močna deklica, prekopicneta se s konja trdo na tla, predno je kateri izmed družih vojnikovih tovarišev jima mogel pri-skočiti. Motižirov konj se tudi preplaši in preskoči na tleh ležečo dvojico, a pri tem skoku udari s kopitom zadnje noge Grimislavo v čelo. Motižir je na en hip stal na svojih nogah, konja je udržal tovariš, ali Grimislava je omedlela, v omotici na tleh obležala v zeleni travi ter rudeča kri je skrunila obledelo lepo čelo.

„Ničesa hudega ni,“ reče jeden starejših jezdecev, „daj mi čutaro sem, da jo omočim, takoj se spet zavé.“

„Ne, ne, pustimo jo še, maka ji dajmo in omotne pijače, naj spi, da ne vpije. Tako spečo naložimo na konja pa glejmo, da vozove svoje do-
idemo. Na vozu jo s kožami pokrijmo, da ne vidijo savski brodniki, kaj smo uplenili tu v deželi sosednji. Jaz sem se že bal, kako jo spravimo mimo brodnikov, ko bi vpila in jim povédala, da ne hodi sama z našim tirom. Probudí se že potem, človek ne umre od vsake sape,“ reče drug.

In vsi so pritrdili, da je to moder govor. Položili so omedlelega dekleta na konjski hrbet, naredili ji zglavje, da ni visela navzdol, privezali jo na rahlo, a trdno, da ni mogla ob stráni na tla spolzniti ter jo potem zagrnili, da se ni nič poznalo, kaj nosi tovorni konj.

Potem so pognali proti cesti, po kateri je druga njih četa na poti bila na Ptuj, kjer je vladal njih velemožni knez Kocelj nad Dudlebi, Susli, Tiberci in drugimi Sloveni.

Ko se je Grimislava probudila iz svoje omotice, bila je noč okoli nje. Ležala je z debelimi platnenicami odeta in usnjato sedlo pod težko bolečo glavo imajoča na vozu, stoječem na tratini v gozdu. Nad njo je bila čez voz razprostrta streha od sešitih surovih kóz. Blizu nje je gorel velik ogenj, okoli njega je bila še posoda razmetana, v kateri so večerjali ti bradati, oboroženi možjé, kateri ležé na okoli po travi in hrčé ter spé pod zvezdnim nebom. Pri drevji so privezani konji, ki so ali počí počivaje ležali na travi, ali pa s kopiti tolkli po materi zemlji in hrskali ali pasli se, kolikor so trave dosegli iz nedolge privezi.

Grimislava vzdigne težko glavo iz voza, katerega stene so bile od vrbovih šibin pletene, in prestrašena gleda to svojo nočno okolico, ne mogši se takoj zmisliti, da li se ji sanja, da li je res, kar vidi in sliši.

Pri ognji so sedeli štirje možjé in govorili. Jeden je bil Motižir sam, óni strašni mož s ščetinasto brado, ki jo je bil k sebi na konja zvalil.

„Ali nehaj mrmrati, Prosin, stari junak; Braslavu bode ustrezno, če mu privedemo to lepo žensko dete, Koclju pa pripovedovati ni treba. Jaz ne bi znal, zakaj bi mi bilo prepovedano na cesti pobrati in s seboj vzeti óno, kar brez gospodarja tam najdem.“

Tako je Motižir govoril staremu vojniku, ki je imel že na polu sivih las.

„Niso lepe take besede iz ust Slovena. Nemec sraka naj govori takisto in naj dela tako, ker on je Nemec sraka, vzame sosedu slovenskemu, kar doseže, in kar gódi njega očesu ali goltu, a dober Sloven ne skruni zemlje sosednje, ki ga je gostila s kruhom in soljó ter s hladilnim ólom.“

Tako govoreč se stari Prosin jezno od Motižira stráni obrne in še dostavi:

„Sicer pa sem slišal, da lepa ženska — vi pravite, da je lepo, kar ste ukrali, pa naj vas bode sram — dá lepa ženska, po sili vzeta, nikdar ne prinese sreče v domače dvore. Le glej, da ti nì ta ne bode za dolgo življenje in vesele zime.“

„Vprašajmo Peruna, hodi li sreča s to mlado žensko ali nesreča,“ reče óni Susel.

„Slabo prija možu, ki je spremljal svetega možá in toliko lepega slišal o živem Bogu od njega, zdaj Peruna, boga od lipovega lesa, jemati na jezik.“

„A zakaj ne bi obadva bogova vprašali?“ trdovratno ugovarja Susel.

„Stari vaši bogovi so vragi jedinemu Bogu, propovéda sveti mož“, ugovarja Prosin.

„Znaš li, Susel, take svete Perunove zagovore narejati, s katerimi se vpraša, bode li sreča ali je ne bode?“ pozvedava Motižir.

„Ono z gobo in hudolésovimi šibami — kakor so tu poleg v grmu — znam.“

„Pokaži takoj! Če nam bode naš novi kristijanski Bog zameril, da časih vprašamo tudi še naše stare, moremo se pokesati, pa nam odpusti. Ni li?“

Pobožni Prosin se široko prekriža pri ti brezbožni in bogokletni besedi polunevérnega vojnika.

Susel ulomi dve jednoletni šibici od hudolésovega grma, odreže dve rogovili, natakne kos sube užigalne gobe na povprečno paličico in jo dene precěj visoko nad ogenj, s katerega prej odgrne vse utrinke in večje nezgorelo oglje, tako da je bila sama drobna žrjavica nad gobo.

„Ako se kaka iskra prime gobe, da bode začelo tleti, predno moji dve Perunovi šibici začneta goreti, bode sreča, ako ne, pa ne.“

To rekši poklekne Susel k ognju, vzame v vsako roko jedno hudolésovo šibico in začne hitro zdaj z jedno, zdaj z jedno tepsti po žrjavici, da so iskricice odskakovale visoko gori h gobi in okoli nje, pa mrmrá neprestano:

„Perun razpíri ogenj perèč, našo luč zanéti, v temo nam posvéti!“

Iskre so čarobno odskakovale od tepene žrjavice, že so se bile šibice osmodile in kadilo se je od njih, jedna je začela Suslu v roci goreti, odgorela je in obdržal je samó utrinek nje v roci, s katerim ni mogel več raztepavati. A gobe se ni bila prijela nobena iskra.

„Perun razpíri ogenj perèč,“ vpíje Susel in tepe še z drugo hudolésovino tako dolgo po žrjavici, da i ta šibica v plamen pride in odgorí.

„Ne bode sreče,“ reče potem Susel in vrže gobo, ki se užgati ni hotela, v sredo žrjavice.

Z nekim vernim strahom gledajo možjé v ogenj, kako se zdaj od gobe počasi in lepo krožljasto kadí in celó dobro krščanskega Prosina obide nekaj kakor groza.

„Pošlji torej to žensko po cesti nazaj, če se nesreča vozi ž njo v naših kólih,“ reče Motižiru četrti do zdaj molčeči mož.

Motižir odgovori: „He, ko bi bil kak mlad junak in bi se iz zagovora božjega reklo, izpustimo ga, izpustil bi ga. A mlada ženska, kaj more ta nesreče imeti in dati? Jaz je ne pustim; znam, kaj dobim od Braslava za njo; vi pa molčite.“

Vse to je slišala Grimislava na vozu, domislila se vsega, kar se je danes zgodilo ž njo, hotela z voza skočiti in bežati v temno noč; a obide jo prvič v življenji tak grozen strah, da se ganiti ne more in zavpije divje:

„Strahomer! Strahomer! Reši me!“

Gôzdna molitev.

Slovesno skozi bukov lés
Kapele zvonček poje,
Raz drevja pa prepéva vmés
Zbor ptičev pesmi svoje.

Vejévje rahlo vmés šumí
Lehuó se pripogiblje,
Pri cvetu cvet sladkó dehtí,
Vsak krono svojo ziblje.

Vodica tajno šepetá
Med svežimi mahovi
In zefir preljubó igrá
Se s pestrimi cvetovi.

Kaj je li to? Mar na zemljó
Prihajajo nebésa?
Oh, ne, oh, ne, večerna tó
Molitev le je lésa!

A. Pin.

T u j e c.

Poljé, poljé, ravnó poljé,
Po pólji bela cesta gré.

Ob cesti hišica stóji,
Pri oknu deva se solzí.

„Prišel je včeraj tujec k nàm,
Ostávil danes naš je hràm.

Krepák je bil in pa mladán,
Oj, lep je bil, takó cvetán!

In pesmi pel mi je lepé,
Prevaril mi mladó srcé.“ . .

Deklè ihtí, deklè ječí,
Nazáj, nazáj pa tujca ní.

Rá d i n s k i.

se sprehaja slobodno, dokler in koder ga je volja. Za hrano in vse potrebe mu morajo skrbeti drugi ljudje. Morebiti kaj mrmrajo in zabavljajo, ali on jim se lahko smeje, ker dobro vé, da se te svoje dolžnosti ne morejo odkrižati ni po božjih ni po človeških zakonih.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

VI.

Sv. Metod pred nemškimi sodniki.

Kasna jesen se je bila naredila, ko je prišel Metod s svojimi učenci spremljevalci v nemško mesto Solnograd, v stolico svojega velikega protivnika nadepiskopa Adalvina. Ta nemški cerkveni višji pastir si je prilastoval jedino pravico véro širiti in krščanske duše pasti in jezičestvo ali poganstvo h Kristu in križu izpreobračati po vsi dolenji Panoniji. V tem zmislu je višji episkop Adalvin tako dolgo pritiskal na nemškega kralja Ludovika, da je ta podravskega slovenskemu knezu Koclju poslal ukaz, naj učitelju Metodu prepové vérsko učenje po svojih zemljah, a naj ga pošlje še to leto pred zimo v Solnograd na odgovor zaradi dolženja krivovérstva, katero se očita temu grškemu možu.

Knez Kocelj se je ustrašil, zlasti ker je čul, da so Nemci zasadno na poti v Nitro ujeli in v nemško zemljo odgnali vrlega njegovega zaveznika, moravskega kneza Rastislava, o katerega nadaljni usodi ni bilo nikomur znano, da li ga hoté Nemci izpustiti zopet domov, ali mu nameravajo morebiti kaj zlega učiniti. Koclju so se razmere zdele tembolj opasne, ker je slišal, da je tudi mladi knez Svetopolk iz Nitre, netjak Rastislavlj, šel k Nemcem v gosti. V tacih razmerah se knez Kocelj ni upal sam ustavljati in ni mogel Metodu odsvetavati pota v Nemško, dasi v srci Nemcem ni véroval in se je bal za svojega prijatelja, svetega slovenskega propovédnika, ker je poznal te svoje sosede Nemce.

Metod sam pa se je zanašal prvič na papeževo pismo, s katerim ga je bil Hadrijan leto prej imenoval za panonskega nadškofa; dalje je zaupal na svojo pošteno in pravično stvar in tretjič se je smel tudi

osrčavati in bodriti s svojo znanostjo in zgovornostjo. Znal je namreč, da so nemški škofje jako slabo učeni v svetih in posvetnih knjigah.

Grško izobraženi filozof Metod, izkušen govornik, obodren po krasnih vspehih svojega prepričalnega nastopa pred papežem in pred italjsko višjo duhovščino, ni se hotel bati nemških nevednih duhovnov. Zatorej se je précej, ko mu je Kocelj povédal željo nemškega kralja, brez strahú napotil na sklicani shod v nemški Solnograd, da bi slišal, kaj mu hočejo, in da bi kar se tiče že znanih mu obrekovanj zagovarjal sebe in učence svoje ter slovenske kneze, zlasti Rastislava in Koclja, ki sta njega in pokojnika brata Cirila iz grškega carstva pozvala, da uči narod slovenski v svetih resnicah. Šel je tudi zato rajši, ker je upal, da vidi tam Rastislava in mu morebiti pomore do svobode; pa tudi zarad tega je šel Metod rad, ker je čul, da najde tudi tretjega možnega slovenskega kneza Svetopolka, ki je bil pri pozivanji njega in brata soimenovan, a katerega Metod do sedaj še ni videl. Slišal je o Svetopolku hvalo in grajo. Hvalili so njegovo hrabrost, a grajali njega lehkost v mislih. Čul je, da Svetopolk ujca svojega Rastislava ne ljubi, ali tega, da je bil z Nemci tačas porazumljen, ko so Nemci na samotnem poti starega Rastislava prestregli, ujeli in odveli, tega Metod ni še slutil.

Tako nahajamo Metoda v nemškem Solnogradu.

Prišedši sem, najde slovenski učitelj, da cerkveni zbor ni še pripravljen. Drugih škofov in duhovnov še ni bilo in Karlmana ne, mogočnega kraljevskega sina Ludovika Nemškega, ki je imel shodu in sodu predsedovati.

Metod je takoj pri sprejemu čutil, da je prišel v sovražnikovo deželo. Škof Adalvin ga je sprejel ne le hladno, mrzlo, temveč naravnost razžaljivo in prezirno, ker je odkazal njemu in tovarišem jako slabo stanovanje v praznem starem kloštru. Vajen vsemu zlemu, in domislivši se uzornika svojega, sv. Odrešitelja, sina človekovega, ki ni imel, kam bi položil glavo, udal se je Metod brez ugovora in mrmranja v vse in obljubil čakati, dokler se duhovenska gospôda ne snide. V tem pak je zbiral malo svojo družino tovarišev okoli sebe in jo učil.

V prvi vrsti je tù učil novega svojega učenca in nasledovatelja Strahomera. Z velikim veseljem je Metod zapazil, da ima Strahomer posebno bistro glavo za učenje, da hitro razumeva in ima dober spomin. Kar pa je Metoda z največjim veseljem navdajalo, bilo je Strahomerovo čisto navdušenje in mladeniška ljubezen do svete stvari, da je sam Metod mogel tega mladeniča težko razumeti, in da je takoj sklenil, poučivši ga dovolj, posvetiti za duhovnika in ga odločiti za kako važnejše mesto.

Čuvši, da ima ime Strahomer še od poganstva svojega sèm, prekrsti mu ga in ga zove odslej Gorázd, t. j. po staroslovenskem močni (v véri in ljubezni božji, menda je Metod mislil), da bi čisto slekel starega ali dosedanjega človeka in se ves posvetil sveti stvári, h kateri ga je tako čudesno klicala posebna milost božja, rekel je Metod.

Gorázd — tako moramo z Metodom tudi mi odslej Strahomera, prvega svojega znanca v ti povesti, imenovati — Gorázd je imel naravnega čuta toliko, da je čutil vso blagost srca in velikost duha v tem čestitem učitelji in buditelji Metodu, v katerega obližje mu je bila priti dobra usoda naklonila srečo. Zato se ga je pa tudi oklenil z vso ljubeznijo, kakor jo le more v nedolžnem moškem srci roditi brezmerno spoštovanje in tisti nerazložljiv notranji ukaz prijateljstva, izvirajočega iz dobrega mladega srca do srca družega starejšega in zvedenejšega moža, iz katerega prijateljstva se rodi najvišja svetna ljubezen — (največja zato, ker najnesebičnejša).

Gorázd bi bil za svojega učitelja in gospoda mirno in brez vsega premisleka glavo položil pod meč, ko bi mu bil ta ukazal, ali ko bi bil sam védel, da je to le kako treba ali koristno.

Metod zopet je bil premoder poznavalec človeške duše, da ne bi bil vsega z bistrim vidom opazil in Gorázda natančno in do dna preučil in pregledal. Zato je bilo še celó dobro, da je Metod zdaj précej s prvega seznanstva z Gorázdom imel toliko brezdelnega časa, v katerem je mogel občevati z njim in izpregledati, da mu je Bog poslal mladega moža, iz katerega je Metod namenil se narediti več nego li iz družih, ki jih je sprejemal v svoj uk.

Družina družih Metodovih spremljevalcev — ni jih bilo mnogo, ker ljubljanski Vitoglav se je bil précej vrnil — je bila nejevoljna zaradi čakanja in pohajanja med temi tujci. Metod jih je tešil in jim naročal potrpljenje.

S tem potrpljenjem so napósled vendar čakali dneva, katerega so si bili Nemci določili. Od raznih krajev so začeli prihajati škofje z oboroženimi stražami, prelatje v bogatih opravah, nemški menihi, duhovniki, katere je privabil razširjeni glas, da bode véliki sod o tistem slovečem Grku, ki krivovérstvo širi med slovenskimi barbari na mejah in ščuje zoper nemško oblast in latinski cerkveni jezik.

Napósled prijezdi tudi Karlman, sin kralja Ludovika Nemškega. V njegovem spremstvu je bil tudi Svetopolk, knez Slovenov v Nitri in naslednik od njega izdanemu strijcu Rastislavu.

Za drugi dan je bil obrečen velik shod in sod cerkvenih in svetnih knezov v solnograški stolni cerkvi, da slišijo in sodijo Metoda.

Tù so se zbrali v sredi cerkve v polukrogu nositelji veljavnih nemških imen ónega časa. Okoli prestola, namenjenega za Karlmana, bogato se v zlatu in svetlem jeklu bliskajočega, stali so njegovi družabniki iz raznih krajev vzhodne frankovske dežele, zlasti iz Bavarskega. Karlmana še ni bilo v cerkev, čakali so ga.

Na čelu duhovenskih višjih dostojanstvenikov je bil Adalvin, solnograški nadškof z veliko množico svojega duhovenstva, med katero je zopet prvo mesto zavzemal njegov arcipresbiter Rihbald, glavni tožitelj Metodov. Tù je bil prišel Embriho, škof Regensburški, veljaven mož kakor je bilo njegovo stolno mesto kot često iskano knežje shodišče veljavno. Dalje imenujejo stari spisi Engelmara škofa v Pasavi, ki si je prisvajal cerkveno nadvlado nad slovensko Moravsko in zgorenjo Panonijo, ter zategadelj že dolgo Metoda sovražil in tožil v Rimu in kamor je dosegel, ljuteč se, da v njegovem delokrožji brez njegovega dovoljenja in po svoje deluje. Tudi je bil na shod prišel Sigehard, opat v Fuldi, v staroslavnem germanskem gnezdu krščanstva; in Arno, škof Vircburški, oba poleg svojega cerkvenega dostojanstva tudi vojaka, ki sta z mečem v roci v bridke in krvave boje hodila, nemarajoč za protivno cerkveno prepoved, ki duhovnu ne dovoljuje prelivati krvi. Prišel je bil celó Valpert, akvilejski patrijarh, čegar cerkvena oblast je sezala do blizu zgórenje Save, torej se dotikala zemlje, kjer je Metod deloval zadnje čase. S Karlmanom pak je prišel kar tako gledat in poslušat Hinkmar, povestni škof Laonski, z mladim lepim tajnikom svojim Vihingom, rodom iz Alemanije. In razven teh je došla še množina velika, poklicanih in nepoklicanih, velicih in malih, skoraj vsi pa so bili razljučeni na Metoda, ker poprej sistematično naščuvani nánj in na delo njegovo.

Ko je Metod s svojimi dijakoni in spremljevalci prišel v to zbrano družbo nemških škofov, opatov, duhovnov in menihov, odkazali so mu sluge mesto, kamor naj séde: v sredino zbirališča nekoliko niže od družih. Videl je takoj zopet jasno, da ni prišel med dobre prijatelje. Že ko je vstopil, obrnile so se oči vseh v okrožji zbranih vánj, a med duhovniki največ oči, neprijazne mu. Ljudstvo, ki se je zadaj gnetlo in zijalo, prodajalo je le neumno radovednost.

Solnograški škof Adalvin se je oholo na svojem vzvišenem stolu nazaj naslonil in debeli trebuh pogladil, pa z zaničljivim smehom nekaj rekel poleg sebe sedečemu suhemu dolginu nadsvečeniku Rihbaldu, čegar rumeno lice se je še grše zgubalo, ko je strupeno po stráni pogledal Metoda. Menih Grunzo je svoj prepasnik na kuti potegnil više nad ledja pa patru Agilulfu nekaj kritike o Metodu na pol glasa povédal,

da se je ta začel smijati; tudi Metodove učence je porogljivo gledal. Pasavski biskup Engelmär je še bolj zmanjšal male svoje svinjske oči, da bi si ogledal tega človeka, ki se je drznil v njegovo metropolijo nekovo slovensko liturgijo nositi, a škof Altfriid je svoj že itak dolg vrat še podaljšal, da je bil dolg kakor štokljin na strehi.

Metod pogleda sedež svoj. Bila je surova klop, a še ta ne tako velika, da bi bili mogli sedeti vsi, Metod in trije njegovi učenci, ki so bili ž njim: Gorázd, Naum in Klemen, poslednja dva duhovnika.

„Mi moramo stati, vidimo tem bolje gospodom z óči v óči,“ reče Metod.

Ponosen si ogleda potem stojé ves krog svojih sodcev in zijajočo druhal zadaj, s pogledom moževskim, kraljevskim in vendar ne žaljivim.

Napósled obtiči Metodov pogled na jedni stráni. Tam tik za prestolom kraljevskega sina Karlmana, blizu Hinkmara škofa Laonskega, stal je mlad junak, visokorast, širocega lica, silnopleč in iskrega pogleda, odet v kratek z zlatom in srebrom vezen in z drago kožo podmeten kožuh, ob boku dolg težek meč. Oči njegove so bile v Metoda uprte, in oba možá sta se nekaj hipov gledala pozorno drug drugoga.

„To je Svetopolk?“ vpraša Metod svojega presbiterja in učenca Nauma.

„Je!“ odgovori Naum nejevoljen.

„Lepa človeška postava, carja vredna,“ reče Metod in občudujé gleda velikanskega krasnega črnobradega slovenskega kneza Svetopolka, tako, da se ta morebiti omamljen od pogleda Metodovega na stran pripogne in svojega tovariša nekaj vpraša.

„Kaj nam pomaga njega lepota in moč, ako ga vidimo stoječega v vrstah sovražnikov, glej!“ reče tiho drugi učenec Klemen.

„Govoriti je treba ž njim; ta mora biti i po duši naš mož, kakor je naš po rodu,“ reče Metod kakor sam za sebe.

„Mene pa drugo skrbi, oče moj,“ reče Naum. „Tù notri znam, kakó smo prišli, a ne znam kam in kako pojdemo ven; poglej, pisano nas gledajo vsi in zlobni ljudjé so, med katere smo prišli.“

In Klemen pristavi:

„Res, tako je. Malo nas je, ali če rečeš, hočemo mi trije vstati in povedati tem Nemcem, kdo so óni, a kdo si ti. Oni ne vedó, da si metropolit panonski, naslednik apostolskega učenca sv. Andronika tudi od rimskega papeža blagoslovljen.“

„Tiho, deca moja! Ne naglite se, pustite govor meni, nič se nam ne more zgoditi, z nami je Bog,“ reče Metod.

„Pretí li nam kaka opasnost?“ tiho vpraša Gorázd skrivaj Nauma, ki ni še prav razumel položnja, a take sijajne družbe in take cerkve še tudi nikdar videl ni ter je bil ves zmočen.

„Je opasnost, dečko,“ odgovori Naum tiho. In Gorázdu zaiskré oči, pak se primakne bliže, prav blizu ljubljenege svojega učitelja Metoda, ne da bi iskal pomoči pri njem, nego da bi se boril, da bi življenje dal za svetega svojega učitelja, če mu bode kdo kaj žalega hotel.

V tem hipu nastane ropotanje. Vsi sedeči so bili vstali, ker je prišel v cerkev kraljevič Karlman, sijajno vojniški opravljen, šel je naravnost do Adalvina, pozdravil ga, obrnil se po zboru in potlej sédel poleg solnograškega škofa na prestol, za sebe pripravljen. Kot vojniki je Karlman lepe, krepke ljudi vselej rad gledal. Zato mu je tudi telesno odlična, vzvišena oseba Metodova précej ugajala in prvo, kar je poleg sebe sedečemu solnograškemu škofu Adalvinu rekel, bilo je:

„Nenavaden mož!“

Adalvin ne bi bil rad videl, da bi bil prvi dobri vtis o Metodu ostal predsedujočemu kraljevskemu sinu; zato je takoj s cerkveno slovesnim glasom odgovoril:

„Tudi peklenški vrag se časih v lepo vnanjost obleče, da lože ljudi vara in v greh in krivo véro vabi, kakor jih vara in pohujšuje po Panoniji tudi ta grški človek, ne da bi si rajši obesil málinski kamen na vrat in se potopil v globočino morja, kakor sv. pismo govori in svetuje takim, ki delajo pohujšanje.“

„Tedaj začnite izpraševanje samí, jaz hočem poslušati,“ reče Karlman.

Adalvin povpraša na levo nekaj arcipresbiterja Rihbalda, potem kake trikrat strupeno pogleda Metoda in vstavši počne govoriti:

„Sveti, učeni, velemožni, prečestiti in presvetli gospodje in možje! Z dovoljenjem najmilostivejšega našega kralja, vélikega Ludovika in na visoki ukaz kraljevskega vzvišenega našega gospodarja, ki je tù v naši sredi zavzel prvi sedež, zbrali smo se, gospôda in čestiti bratje v Kristu, da zaslišimo in sodimo človeka Grka, imenovanega Metod, kateri je prišel iz tuje dežele, da tù po našem oblastji in po oblastji sv. Ruperta pod plaščem kristijanskim kriv nekov nauk širi in naše prave od nas in svete cerkve posvečene duhovnike izriva, naš jezik zatira, barbarščino v sveto cerkev uvaja ter nepokorščino seje. — Ti, ki se oglašáš na ime Metod in si baje domá nekod iz grškega cesarstva, stopi pred nas, da te slišijo in vidijo vsi učeni, pobožni in modri možje tega čestitljivega zbora.“

„Tukaj sem,“ reče Metod mirno, a glasno in stopi nekoliko korakov naprej v sredo, njegovi trije učenci za njim.

„In kdo so ti ljudje s teboj?“

„Moji zvesti tovariši in učenci so v službi Gospodovi; spremljajo me iz prijateljstva in ljubezni; jedna družina smo,“ reče Metod.

„Tedaj so sokrivci tvoji,“ vmetne Embriho, Regensburški škof.

„A morate vendar njemu najprvo dokazati, da je on kriv, predno o sokrivcih govorite,“ oglasi se porogljivo Hinkmar, škof iz Laona, majhen, grbav mož z veliko podolgasto glavo, jako živimi očmi in zvočnim glasom.

„Klicali smo tudi samó njega, učencev njegovih ne,“ reče Adalvin in pogleda Karlmana.

„Zaslišite le njega najprej,“ reče Karlman.

Škof Adalvin ukaže nadsvečeniku Rihbaldu, naj on, kateri kot bivši namestnik njegov med Sloveni iz samovida najbolj pozná Metodovo ravnanje, častnemu zboru razloži zatožbo.

Rihbald je bil namreč od svojega škofa Adalvina iz Solnograda poslan k slovenskemu knezu Koclju, da tam vodi vso cerkveno upravo. Kakor smo že povedali, bil je ob enem nálog vsacega nemškega duhovnika med Sloveni nemški vpliv utrjevati ter Slovence za nemško politično gospodstvo pripravljati. Rihbald je vršil z marljivostjo posebno drugi del naloge. Dasi je imel s slovenskim narodom opraviti, ni se hotel ali ne mogel slovenskega jezika naučiti, zatorej je bil gledé razširjenja vére in pouka menj marljiv. Zanašaje se na velik vpliv svojega škofa pri nemškem kralji in na moč nemškega kralja, sedel je v kneževini Kocljevi nekaj časa v Salavaru ali Mosaburgi, mestu od kneza Pribine zidanem, ali pa v Ptuji ter frankovsko gospodstvoval in ukazoval. Na ta način si med narodom ni mogel pridobiti ljubezni.

Ko je tedaj prišel Metod in besedo božjo oznanjeval z apostolskim ognjem krščanskega prepričanca in z ljubeznijo vzvišenega ustanovitelja krščanstva govorč v narodnem jeziku neizprženemu ljudstvu, predobil si je namah vsa srca, od kneza do poslednjega slovenskega seljana.

Rihbald, to videč, poskušal je najprej Metoda odpraviti od tod strani s svojo avtoriteto kot pooblaščenec solnograškega škofa, kateri ima vso spodnjo Panonijo pod cerkveno svojo oblastjo, torej brez njegovega, Rihbaldovega, ali škofovega dovoljenja tù nihče učiti in sveta opravila opravljati ne sme. Metod se za ta ugovor ni brigal, a prizival se je na višjo oblast, na Rim. In ko je leta 869. na željo Kocljevo, kateri bi se bil rad iznebil sitneža Nemca Rihbalda in njegovega škofa, papež

Hadrijan posvetil Metoda za nadškofa Panonije, mogel je Metod kot vrhovni pastir in cerkveni poglavar teh krajev Rihbalda celó pred sé zvati in mu ukazati, da odslej je njemu pokorščino dolžán in mora delati po njegovih navodih, ali pa naj Panonijo zapustí. Najprej je terjál Metod od Nemca, da, če hoče še ostati tù med slovenskim narodom dušni pastir, mora se naučiti narodnega jezika in upotrebljevati ga.

Ko je Nemeec Rihbald to terjanje čul, penil se je od jeze. Da bi njemu kdo drug ukazoval negoli Nemeec? Da bi se on učil barbarskega jezika slovenskega? Da bi ga on rabil pri službi božji? To se mu je zdelo nesramno. Ali videč, da je knez Kocelj z Metodom, da je ves narod z Metodom, on pa da ima le sila malo duhovnikov svoje narodnosti za sebe, zapustí Ribbald Kocljevo deželo in iz Ptuja otide v Solgrad nazaj, maščevanje prisezajoč. Tù popíše svojemu škofu Adalvinu krivice, ki jih je baje storil Metod njemu in s tem škofu, vsemu nemškemu duhovenstvu in nemškemu kralju. Adalvin se razljuti sam, podpihuje pismeno druge nemške škofe, pritožuje se pri kralji, terja v Rimu in pri dvoru zadoščenja in povrnitve cerkvene oblasti; ki se mu jemlje s takim postopanjem „tega Grka“ in Rima.

To delovanje ali rovanje Rihbaldovo in Adalvinovo je imelo vspeh. Kralj je pisal Koclju in mu žugal; ob jednom je ukazal shod v Solnogradu, ki naj pozove „Grka“ na odgovarjanje.

Rihbald je imel tedaj zdaj svojega sovražnega protivnika, kateremu je moral prostorišče svoje delavnosti pustiti, pred katerim je moral ubegniti, imel ga je tù pred seboj in imel je radost, da ga je smel sam tožiti v navzočnosti samega kraljevega sina in v pričo prvih glav nemškega cerkvenega dostojanstvenišтва.

Rihbaldova široka usta z veliko prehlapno zgornjo ustnico so se dvakrat zastonj odprla in zaprla, predno je izpregovoril; rumeno lice se je nekaj zatemnilo, roke so, od razburjenosti tresoče se, prebirale v pergamentih in knjigah pred njim na visocem stolu ležečih, predno je začel svoj govor zoper Metoda. Potem pak je udaril v ves glas; govoril od kraja bolj tiho, a zmerom burneje; iz dolgega njegovega govora se je videlo, da se je mož na besedno borbo dobro pripravljál in da ga v nji vzpodbuja neizmerno sovraštvo do protivnika in da ga vlada samó jedna želja, uničiti tega protivnika.

Začel je svoj tožni govor daleč zadaj s povestnico solnograške škofije. Risal je, kako je že sv. Rupert, ustanovitelj njen, delavnost svojo raztegnil čez Panonijo in le-té kraje pridobil krščanski cerkvi in solnograški škofiji. Škofovski stol sv. Ruperta da je potem i na dalje skozi petinsedemdeset let pod vsemi nasledniki na škofov-

skem stolu, katerih slavna imena so: Arno, Adalram, Ljutpram in zdaj vladajoči prezaslužni epiškop za óne slovenske kraje, tù v zboru navzočni Adalvin. Za razširjenje krščanstva med Sloveni do Drave ima, razkladal je Rihbald, vso zaslugo le solnograška stolica. Le ona je tja pošiljala duhovnih, zidala in posvečevala cerkve, med temi slavno cerkev nad kostmi mučenika sv. Adrijana v Mosaburgi Janezu Krstniku na čast, ne govoreč o najnovejših cerkvah, katere je že Adalvin posvetil v Dudlebih. In zdaj, nadaljeval je Rihbald tožbo svojo, prišel je tù v naš vinógrad, tuj grški človek, brez prav in pravic in uči besedo božjo po svoje in nevprašavši pravega metropolita solnograškega škofa. Nekov Grk, Metod po imeni, ta, ki stoji tù pred vami, predrznil se je vse naše pravice z nogami teptati in sosednje slovensko ljudstvo proti nam nahujskati, da božje službe, katero smo mi opravljali v jedino pravem cerkvenem t. j. latinskem jeziku, niti ni obiskavalo več, temveč da se je nam rogalo in posmehovalo. Kajti, da je mera nesramnosti tega tujega človeka, ki se imenuje Metod in stoji tù pred nami, do vrha bila polna, drznil se je uvesti barbarski jezik slovenski v vse obrede krščanske naše cerkve in iz hramov božjih smo se pred njim morali mi, pravi svečeniki umakniti in tacim pritepinom prepustiti svete prostore v zlorabo svete liturgije. Ne le, da je učil ljud, ki ničesa ne ume, negoli svoj surovi jezik, izpozabil se je tako, da je celó tajnosti daritve sv. maše in vse duhovenske molitve pri božji službi slovenski opravljal, vse obrede samó v barbarskem jeziku sosednjega nam — a sovražnega naroda slovenskega, a ne v latinskem, katerega je cerkev kot svoj občni jezik sprejela, ker je kot svetovni jedini vreden, da se tako vzvišene reči v njem vršé, kakor je krščanska cerkvena služba božja. S tem, da je uvajal nerazumljivi in barbarski slovenski jezik, pokrival je po jedni strani pred večšimi duhovniki, ki bi ga bili mogli slišati, svoje zmote in krivosti svojega vérskega učenja, po drugi strani pa je sejal med slovenskim neumnim ljudom nezaupnost in sovražnost do dose-danjih učiteljev iz germanskih krajev, kakor je Solnograd in nemško-frankovska zemlja. Sovrašтво do nas se je med Sloveni tako močno kazalo, rekel je Rihbald, da je bilo že naše življenje opasno ostati še dalje tam; pobegniti smo morali, in óni, ki je nas, poklicane svečenike sv. cerkve in nasledovalce sv. Ruperta, prognal iz vinógrada Gospodovega in cerkvenega oblastja solnograške škofije, tisti človek je tù pred vami, Metod po imeni, Grk po rodu, tujec iz daljne neprijateljsko dežele. Učeni, modri, čestiti, visoki cerkveni in svetni knezi, ki so tù zbrani, naj ga sodijo in obsodijo.

Rihbald tako izgovori in séde. Metod, kateri je ves čas stojé mirno poslušal dolgi latinski govor ljutega svojega tožitelja, prestopi še korak bliže in hoče takoj pričeti svoj zagovor.

Ali vzdignil se je bil že škof Pásavski, Engelmar, pomolil svoj veliki trebuh še bolj pred sé, zamežikal z malimi svinjskimi očmi in izpregovoril: „Jaz morem čestitljivi in zbrani gospôdi vse besede potrditi, katere je naš vredni brat v Kristu, učeni Rihbald, govoril o zlobnih grehah, o krivem nauku, o veliki sovražnosti in smeli prisiljivosti tega grškega človeka. Vi znate, da zgorenja Panonija spada v moje cerkveno ozemlje, pod Pásavsko ter da od časa slavnega mojega prednika sv. škofa Reginhera, po njegovi pogodbi z Adalramom, solnograškim, loči reka Raba moje in našega predsednika cerkveno oblastje v Panoniji, zgorenji in dolenji. Predno je ta grški človek, ki ga imenujete Metod, zdražbo delat prišel, predno ni še slovenskega naroda zoper nas razburjal v oblasti Adalvinovem ob Dravi, počenjal je isto igranje skozi več let v mojih zemljah v gorenji Panoniji pri zloglasnem knezu Rastislavu, kateri ga je hujskal na nas in na vse, kar od Nemcev prihaja, za kar ga je, kakor čujem, že naša krepka roka zadela, kakor naj zadene vse naše protivnike. Bog nam je tudi tega Metoda poslal v ostro sodbo, in greh bi bilo od nas, ko bi ga zopet kar izpustili, da barbarske Slovane hujska na nas in krivovérstvo širi zoper nas.“

Metod na te besede nekoliko probledí. Ko bi prej ne bil še védel, kam je prišel, čul je zdaj. Tù so bili ljuti, nepošteni, načelni, osebni protivniki. Tukaj je bilo z razlogi malo opraviti, težko pregovarjati ali prepričavati.

„Na grmado ž njim!“ zavpije mlad menih in kakor na ukaz zagrmí v zboru skoraj občni klic: „Na grmado!“

Svetopolk je dozdej sedél zadaj za Karlmanom. Slišavši klic, ni ga razumel, ker je znal premalo latinski. Zato je vprašal svojega pobratima, suhega Zemižizna, kaj to pomenja.

„Meni se zdí, da se svetcu ne bode dobro godilo.“

„Kaj mu hočejo?“ vpraša Svetopolk in močne svoje obrvi z vleče jezno.

„Stoj, da slišimo, ni še vse pri kraji, a vsega niti jaz ne razumem. Kaže se, da mu sovrašтво na uho pojó. Poslušajmo, kaj on poreče,“ odgovori Zemižizen mali.

„Čujmo Grka, zagovarjati se ima pravico,“ vpije grbavi Hinkmar, škof Laonski in Karlmanov družnik. „Bréz zagovora ga ne morete soditi.“

„S takimi pričami!“ oglasi se nekdo.

„Ni judje Krista niso sodili brez zaslišanja,“ ogласi se Valpert, patrijarh Akvilejski.

„Ta tudi z Grki vleče, to vémo,“ приметne menih, kazaje Valperta.

„Jaz le z istino,“ odvrne Akvilejski odločno.

„Čujmo, kaj Metod odgovorí na tožbo,“ razsodi Karlman in vse umolkne na besedo kraljevičevo.

Nekaj hipov nastane tišina. Vse oči se obrnejo v Metoda, na sredi stoječega.

Potem pa Metod začne zagovor svoj.

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

IV.

Deželna bramba in črna vojska. ¹⁾

Bilo je leta 1808.

Že dvakrat se je do takrat razlegal po Ljubljani žvenket francoskega orožja. Že dvakrat so bežali Ljubljančani pred francoskimi četami iz mesta. Požunski mir sklenivši (l. 1805.) ponižal je Napoleon Avstrijo tako, kakor je doslej še ni noben sovražnik, tudi Turek ne. Vsa Evropa je ležala pred Napoleonom na kolenih, celó mogočna Rusija je pritegnila na njegovo stran. Strah pred francoskimi bajoneti je prevzel vso Evropo.

Le v Avstriji se je preudarjalo tačas noč in dan, kako ugonobiti tega neustrahovanega silovitneža. Cesar Franc II. in njegova slavna habsburška rodovina je poznala udanost, izbornu udanost svojih podanikov, ki ni genila ni jedenkrat, odkar je prisegla Avstriji zvestobo. Če pristoja v istini ónemu, komur raste pogum z nevarnostimi in zadregami, slavno ime junaka, zaslužita ga pač cesar Franc I. in nadvojvoda Ivan.

Nadvojvoda Ivan je sklenil, zanašaje se na udanost avstrijskih podanikov, sklicati vse moške od 18 – 45. leta pod orožje ter jih pripraviti za boj proti zmagovalnemu cesarju francoskemu. Vsakdo, ki je mogel nositi orožje in kogar ni že sicer poklicala vojaška dolžnost na

¹⁾ Tega članka tikajoči se akti se nahajajo v fascikulu šte. 90. ljubljanskega mestnega arhiva.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

VI.

Sv. Metod pred nemškimi sodniki.

(Dalje.)

V izbornem latinskem jeziku, lepo zveneče, gladko in brez opotikanja je govoril tako, da je prisilil z močjó govornje istine in vidnega svojega prepričanja, kakor tudi z naravno pridobitnostjo svoje osebe celó sovražnike toliko, da so ga morali z vso zvestobo in pozornostjo poslušati.

Odgovarjal je tožitelju nadsvečeniku Rihbaldu točko za točko. Vsako je tako temeljito ovrgel in podrl, da je nepristransk in pošten človek moral ločiti, kje je pravica in kje zavistna zvijača. Kakor Rihbald tako je tudi Metod začel s povestnico. A tù je bil bolje podkovan nego nemški škofje in menihi; dokazal jim je iz starih knjig in zapiskov, da je panonsko ozémlje last sv. Petra, ne sv. Ruprta, da imajo rimski papeži staro pravico nad staro Ilirijo, h kateri spada tudi Panonija. Te pravice se Rim ni nikoli odrekel, zatorej je Solnogradci ne morejo za sebe prizivati. Če pravijo, da so tam petinsedemdeset let delovali, niso si s tem še lastninske pravice dobili, ker tudi po rimskem pravu cerkvena lastnina še le po zastareni čez sto let prehaja v druge roke. Ako rimski škof ni ob času vojskâ in notranjih neredov vedno imenoval svojih zastopnikov ali škofov, s tem ni popustil svoje pravice, temveč jo je zopet upotrebil, ko je njega, Metoda, imenoval nadškofa Panonije, kar govornik lahko dokaže in hoče dokazati s papeževim pismom, katero je s seboj prinesel. Protivniki njegovi gotovo taci dokazil za kakšne svoje pravice ne morejo pokazati. S tem pa je uničen glavni del njihove tožbe zoper njega in njegovo delo.

Dokazavši tako formalno pravno opravičenje cerkvenega svojega učiteljevanja, naglasil je Metod nadalje, da, ko bi stvari tudi tako postavljene ne bile, a naj bi njegovi protivniki bili res le pravi oznanjevalci besede Gospodove in svete resnice, morali bi se njegovega trudovitega sodelovanja samó veseliti, ker dela v imeni Kriščevem je še silno mnogo, a delavcev malo.

Prehajaje na očitanje, da mu rabi slovenski jezik pri službi božji in ne latinski, priznaje Metod to stvar iskreno in popolnoma, da je res-

nična. Ali on vpraša, kje mu more kdo pokazati v svetih knjigah in poročilih Kriščeve vére, da le jeden ali dva jezika imata pravico v cerkvi, drugi pa ne. Kristus je apostolom ukazal: „Pojdite in učite v s e n a r o d e,“ a ni rekel: „Pojdite samó k Rimljanom in Grkom, pa morebiti še k Nemcem, in učite jih bogoslužit latinski.“ Ko je sv. Duh prišel v podobni gorečih jezikov nad zbrane apostole, govorili so v s e jezike, ne le latinskega, grškega in nemškega. Narod naj ume, kaj se moli v cerkvi; le razumljenje daje duh; a duh je ki oživlja, nerazumljeno znamenje je mrtvo.

Ako pak se obrekuje, da je on krivo učil svete krščanske resnice, mora se dokazati, katere, in v katerem zmyslu krivo. Na občne nedokazane in neimenovane trditve se ne dá odgovarjati. Posameznosti pa mu niso dokazali, da bi bil krivo učil. Pač pa je on v Rimu pred vélikim zborom rimskih odličnjakov javno izpovedal svojo véro in naslednik sv. Petra jo je pohvalil, zategadelj ga tudi imenoval nadškofom panonskim.

Potem Metod reče:

„Vi me hočete zmerjati s tem, da me imenujete: Grk, grški človek. Ali jaz nisem Grk, ako me tudi tako nazivate in morebiti s svojega stališča z nekovo razumljivostjo nazivate. Jaz sem Sloven. Beseda Grk ne pomenja dan denes več ónega, kar nekđaj, namreč ne več ónih Devkalijonovih otrók, ki so bili naseljeni med dolino Tempsko in reko Evrotovo, temveč tù v zapadu radi nazivate vse z grškim imenom, kar je iz vshoda prišlo, zlasti kar je dobilo krščansko véro iz Bizanca, a ne od vas. Ko bi bil jaz Grk, Atenjanov ali Lakedajmonov slavnih potomec, ne rabilo bi mi ime grško v zasrambo, nego v čast. Ali ker nisem Grk, nì te čestí od vas ali od koga drugega sprejemati ne morem. Sloven sem rodom, Grk ne. Védite, gospóda, da je pravi grški rod, kakor je bil nekđaj slaven, velik in gospodovalen, močno izumrl, zatrt po raznih barbarih, in drugi narodje so prišli od vshoda in severa ter so obsedli večino zémelj bizantinskega carstva. Najmno-goštevilnejši, ker zdaj še neštét med temi narodi, ki so preko Istra ali preko dolenjega Dunava prešli, so Sloveni, narod moj, jednorod in jednogólk s panonskimi Sloveni. Ako sem jaz prišel sin slovenskih Solunjanov med rodne svoje brate z véro Kriščevo, nisem prišel tujec med tujce, nego Sloven med Slovene, brat med svojce. Sloven sem, sin naroda vam sosednjega, ki je maloúk še in nima pokazati še velicih in slavnih činov v prošlosti, ali narod, katerega čaka še velika bodočnost.“

„Proti ugovoru svojega tožitelja v tem zboru in svojih družih protivnikov podobno govoreč: da je slovenski jezik suròv in barbarsk, zatorej ne sposoben, da bi se svete cerkvene reči vzvišene krščanske vére opravljale v njem, moram na vsa usta prosvedovati,“ reče Metod na konci svojega zagovora. „Vsak dober ÷lovek spoštuje in miluje óno, kar mu je bilo od mladega rojstva najbližje. Zatorej se mu rodni jezik najlepši zdí, kakor domovina najlepša zemlja. Nihče nima pravice žaliti ÷títil bližnjega svojega, ni ÷loveka niti naroda. Da je jezik vaših so-sedov Slovenov suròv in barbarsk, tega baš vi ne smete reči, ker ga niti ne poznate. Slepec ne more soditi o rudečem in zelenem, svetlem in temnem. Kdor hoče soditi o ÷em in sodbo svojo drugim kot pravilo naložiti, od njega se pač smé zahtevati, da se je prej v stvári sam poučil. Kdor pa je slovenski jezik naučil se, kdor do korenine pozná izobrazljivost in ÷udovito njegovo bogastvo, ta bode o njem vse drugače govoriti moral, ako hoče nepristransko soditi in ga ne moti strast sovražnosti do vsega tujega. Če je slovenski narod uéence moje rad poslušal in jih ljubil, rajši poslušal in bolj ljubil nego denašnjega mojega tožitelja in vaše izposlance, nisem kriv jaz, niti niso kriví uéenci moji in posvećeniki, temveç kriví so samí óni vaši, ki se med slovenskim narodom živeçi niso hoteli naučiti narodni jezik spoštovati in dušo narodovo razumevati. To smo se mi trudili, uéenci moji, brat moj Ciril, katerega je že Bog k sebi poklical, in kolikor sem mogel, tudi jaz. In ta narod slovenski, med katerim se uéenci moji in prijatelji trudijo za razširjenje Krišçevega nauka, dasi ubog, zapuščén in neúk, nadarjen je prebogato z dobrim, neskvarjenim srcem in bistrim umom, vreden je naše ljubezni, našega truda, naše skrbnosti. In samó ljuberén do tega naroda je gonila uéence moje v vinógrad Gospodov na trdo delo, kajti niti jaz, niti narod slovenski nimava ni visocih služeb, ni sijajnih ÷estij, ni srebrá ni zlatá, s ÷imer bi jih za njihovo delo odlikovali; oni delajo samó za zavest, ki je vrlemu možu zadostna, da so storili nekaj kar je dobro in Bogu milo.“

Zvršívši izroçi Metod kraljeviçu Karlmanu papeževo pismo, ki ga ovlašçuje vsa nadškofovska opravila v Panoniji opravljati, učiti, svećenike postavljati, cerkve zidati in blagoslavljati itd.

Ko je nehal, zavládala je nekaj trenutkov tíšina in zdaj je še le vsakdo videl, s kako veliko pozornostjo so ga poslušali vsi.

Vendar se je v vsem zboru našel samó jeden glas, ki je odločno odobril, kar je Metod rekel, — bil je akvilejski patrijarh Valpert. Da se je izvrstno zagovarjal, ÷títili so pač vsi; tudi so ÷títili, da se na vse, kar je trdil, ne dá ničesa stalnega in gotovega odgovoriti, ker je

istinito; ali tudi to je glasno samó jeden izrekel, namreč škof Laonski Hinkmar, ki je svojo podolgasto glavo h Karlmanu nagnil in rekel tako, da so ga mogli okoli sedeči razumeti:

„Hrabro se je nosil. Radovéden sem, kako bode Rihbald raztrgane svoje dokaze zopet pobral in skrpal.“

Rihbald vstane na protiodgovor. Nemogši na zrno Metodovega odgovora ugovarjati, loví se ob postranskih razlogih in izrekih ali pa sumnjiči, kakor vsi zagovarjalci slabe stvari. Res je, da je ta dežela papežava bila, ali zdaj ni več. Obri so jo bili zavzeli, po Obrih jo je Karel Veliki otél in Solnogradčanom dal. Pa ko bi tudi istina bila, da prejšnje pravice rimskega stola niso zastarele, ne velja papeževo pismo, ki ga ima Metod, prav nič, ker je gotovo le s hudobno zvijačo in lažjó v Rimu dobljeno, izvabljeno.

„Naš učitelj in episkop nikdar ne laže“, zavpije Klemen jezen, ko to sliši.

„Nikdar,“ pristavi Naum. A ubogi Gorázd, ki vsega tega latinskega govorjenja ni razumel, bil je rudeč, ker čutil je, da se tù proti Metodu nekaj ravná. Želel je biti za jedenkrat zopet Strahomer, biti doma, sklicati možé iz okoličnih zadrug in pomesti ven na polje te nemške ljudi, ki se drznejo zoper svetega možá govoriti.

„Vam je molčati!“ reče škof Adalvin in vpraša Metoda: „Moreš li kaj odgovoriti?“

Metod se bridko nasmehne rekoč: „Težko je odgovarjati na take razloge. Reči, a ne dokazati, da sem z zvijačo in lažjó izvabil v Rimu svoje pravice kot višji cerkveni pastir, to je toliko, kakor žaliti ónega, ki mi je te pravice dal, in čegar pismo sem vam izročil. Jaz sem potoval iz svobodne volje in z dobro vestjó sém k vam, gospôda, misleč in uverjen, da vi priznavate veljavo vrhovnosti stola sv. Petra.“

„Priznavamo. Ali kadar nam hoče Rim stare pravice jemati, pravice, katere so nam dali naši kralji, smemo se mi ustavljati in se hočemo in imamo moč za to, dokler so naši knezi podporniki in blagi zaščitniki Gospodovih služabnikov in veže božje,“ reče Sigehard, opat Fuldski, in se poklanja Karlmanu.

„Tako je res!“ pritrđi jih več.

„Dobro, da Hadrijan sam tega ne sliši,“ reče po tihem Hinkmar Karlmanu.

„Tudi meni bi ne bilo ljubo,“ odšepne Karlman.

Menih Grunzo, sloveč svetopisemski učenjak med svojimi nemškimi tovariši, oglasi se, da bi govoril. Adalvin mu dovoli besedo in Grunzo popnè vrv, prepasano nad trebuhom čez kuto, malo višje navzgor ter počne:

„Ta človek je vendar silno predrzen in ostre kazni vreden, ker se upa v zboru toliko učenih in visocih duhovnih gospodov trditi, da nikjer v svetih knjigah ni odlikovan kateri jezik bolj od družega. Kdo se upa nam trditi, da kaj jednacega ni v svetem pismu? Ne stoji li v Kristovem trpljenju izrekoma, da je dal Poncij Pilat na Kristov križ nabiti samó v treh jezikih „Jezus Nazarenski Kralj Judom“, in sicer v latinskem, grškem in hebrejskem. S tem, da je Bog dovolil, da so bile na svetem križu našega Vzveličarja in nad njegovo sveto glavo napisane óne besede samó v treh jezikih, izrečeno in določeno je, da se smé sv. opravilo v cerkvi jedino v latinskem, ali kvečjemu potlej še v grškem in hebrejskem jeziku čitati, sosebno tudi za to, ker so sv. evangelji samó v teh jezikih pisani bili. Ne čita se pa nikjer v svetem pismu, da bi bil tudi slovenski jezik, kateri je in ostane suròv jezik, poleg prvega, latinskega, na križu Odrešenikovem, zato je bogokletno in silno kaznjivo, če ga je ta Metod rabil v cerkvi pri najsvetejših opravilih.“

Hrupno in glasno so nemški škofje, duhovniki in menihi odobravali Grunzov razlog.

Ko je Metod to slišal, skoraj bi mu bil upadel pogum, še dalje prepirati se z ljudmi, katerim morejo rabiti taki argumenti. Vendar domislil se je, da tù gre za stvar in potrpljivo je začel poučevati, kako v vesoljni krščanski cerkvi ne smé vsak posameznik svetega pisma razlagati, kakor se njemu zdí. Ravno izrečeno razlaganje o jezikih ni le prisiljeno in napačno, óno je od rimskega stola samega s tem popolnoma ovrženo, da so bile Metodove in Cirilove slovenske knjige kot isto tako veljavne potrjene, kakor so latinske. On je prišel semkaj pred zbor z mislijo, da se bode na njegove ozbiljne razloge tudi samó z ozbiljnimi odgovarjalo, a ne, da bi se take besede lovile, kakor je moral baš kar slišati.

„On nas še žali!“ vpijejo jedni, drugi na to začno ropotati.

Karlman se smeje, videč stare, suhe in debele „svete“ možé tako razburjene, pa jim reče:

„Dajte mu nekoliko časa, da se oddahne, ne vidite li, da vam je tako govoril, da je vroč kakor peč.“

Duhovniki se zasmеjejo šali kraljeviča svojega, a Metod se obrne k njemu in reče:

„Hodil je filozof po mestu in se potil. Vprašali so ga ljudjé: zakaj se potiš, filozofe? Zato, ker sem se z nevédnéži prepíral, odgovorí jim „modriján.“

„S tem misli nas!“ vpije Sigehart.

„Pazi se, med sovražniki si,“ posvarí tiho Metoda patrijarh Valpert.

„Jaz sem vaje pred kralji in pred prostáki govoriti istino in zmerom istino in hočem jo govoriti, pak sem pripravljen po vzgledu apostolov tudi življenje svoje dati zánjo,“ odgovorí Metod glasno in ponosno.

„Čujte! Pravi, da je življenje svoje pripravljen dati za svoje krivo-
vérstvo!“ kliče Sigehard.

„Na grmado ž njim!“ razlega se zopet krik, ki se razmnoži in razširi v divji ropot.

Hinkmar je ves čas kraljeviču Karlmanu govoril na uho, kar je Adalvin opazil z veliko nejevoljo.

„Sodba! Na grmado!“ razlega se krik v zboru.

Karlman vstane in vse utihne, ko on govori:

„Jaz hočem vse, kar sem videl in slišal in tudi pisanje, katero sem dobil, poslati milostivemu našemu gospodu in kralju, očetu mojemu, da on sam v ti stvári razsodi, kaj se ima zgoditi. Do tačas pa ostane ta slovenski apostol pri nas in sicer, če obljubi na poštenje svoje, da se ne bode umáknil nikamor iz srede tega mesta, naj žíví svoboden; ako neče obljubiti tega, potem ga čuvajte v kloštru jetnika.“

Hinkmar, ki je menda že prej védel, kakova bode sodba, prišel je bil k Metodu in mu šepnil: „Obljubi, brate, ne bode nič zlega, samó ta pot je, da rešiš kožo, sicer te ti-le prijatelji tukaj okoli obsodijo na smrt.“

„Jaz prosvedujem zoper tako nasilstvo!“ reče slovesno Metod.

„Kaj to pomaga? Pojdimo!“ reče škof Hinkmar in k njima se pridruži Valpert Akvilejski, katerega pa Hinkmar niti pogledal ni.

Karlman je bil znamenje dal za razhod in vse se je drevilo proti vratom.

Metodovi učenci so bili potrti, Klemen je bil poniknil z glavo, Naumu so se udrle solze, a Gorázd, ki vsega latinskega prepira še ni razumel prav, povpraševal je v veliki skrbi zdaj Nauma, zdaj Klemena, kaj je, a ni mogel zvédeti ničesar.

Ne dosti bolje, kakor Gorázd, godilo se je Svetopolku. Tudi on latinskega ni dovolj znal, da bi bil mogel razumeti, zakaj hoté Metoda v zaporu obdržati. Pristopi torej k njemu in ga vpraša slovenski:

„Čuj ti, svetče, kaj si jim storil, da te hoté zapreti?“

„Zapreti?“ vsklikne Gorázd, pristopi naglo k velikemu Svetopolku in kažoč za pas mu reče: „Rojak, daj meni nož, ti imaš meč, ne pustimo ga zapirati.“

Rekši izvleče Svetopolku s srebrom okovani nož.

„Gorázd! Orožje daj nazaj, za tebe ne smé biti več krvavo orožje.“
Gorázd takoj uboga, Svetopolk vtakne nož za pas nazaj.

„Svetopolk! Svetopolk!“ vzdihne Metod milo, videč mladega slovenskega kneza, a ko ta nekako nedolžno uprè vprašujoče oči vánj, obide učitelja druga misel in naglo reče slovenski:

„Neki glas mi pripoveduje, da nisi tak, kakor sem te obsodil, ko sem čul, da si svojega strijca Rastislava izdal sovragom. Svetopolk, ti si tù svoboden, pridi, gotovo pridi k meni, da me čuješ, kaj ti imam rêči; pridi, morebiti je od tega odvisna sreča vsega naroda našega.“

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

V.

Kako in kdaj so nam naredili ljubljansko „Zvezdo“.

Pač jih je malo taci, ki se šetajo o sedanjih lepih pomladanskih dnevih po slovečem ljubljanskem sprehajališči, „Zvezda“ imenovanem, da bi se spominjali še nekdanjega visocega zidu, ki je nekđaj oklepal vse štiri „Zvezdine“ strani. Ta zid je zaklepal v sebi véliki samostan in samostanski vrt bratov kapucinov. Na oglu, obrnenem proti sedanjemu gledališču, stala je kapucinska cerkev in zadaj za njó samostan, zidan v četveroogelniku. Sredi samostana je bilo dvorišče, sredi dvorišča pa je stal vodnják, ki ga še danes hvalijo zaradi njegove zdrave in pitne vode.

Pred leti je bil ta kraj lastnina habsburških knezov, leta 1607. pak ga je podaril štajerski vojvoda Ferdinand (poznejši cesar Ferdinand II.) kmalu za jezuiti v Ljubljano došlim očetom kapucinom, da so sezidali na njem svojo cerkev in samostan svoj največ iz milih darov v blágu in denarji. Kapucini so postali kmalu jeden najimenitnejših redov v Ljubljani. Najbolj je zanesla med ljudi njih glas pač daleč okoli in ne samó po Kranjskem znana procesija na véliki petek. *)

Cesar Jožef II., ki je odpravil, kar se mu je zdelo nepotrebnih samostanov, prizanesel je očetom kapucinom ter jih pustil pri miru. Prišli pa so Francozi in leta 1810. morali so se kapucini umekniti, kamor je kdo védel in znal; nekateri so šli v Loko, drugi v Kamnik,

*) Gl. „Ljubljanski Zvon“ 1886, II. zvezek.

dva goldinarja. Gospì svoji je storila vse po volji, da ni nikoli nič godrnjala, v hlev pa ni šla rada spat, ker se je bala mōre in drugih pošastij, a tudi malopridnih ponočnjakov in tatov. Ali blagi svoji gospodinji se ni smela in hotela upirati. Postlala si je blizu Čuhe in ob desetih je legla. V hramčku svojem je vselej hitro zaspala, v hlevu pa se ni dalo, bilo je je preveč groza. (Dalje prihodnjič.)

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

VII.

Sv. Metod v ječi.

Metodovi spremljevalci so hoteli ostati pri njem v zapóru, ker so mislili, da vendar ni možno, da bi se mu táka krivica mogla dolgo goditi. Vitoglav je bil ljut in je glasno o Nemcih govoril tako, da je bilo zánj dobro, ker ga niso razumeli. Naum in Klemen pak sta bila v veliki skrbì, kaj bode, kajti razumela in videla sta v zboru strastno jezo nemških škofov do svojega učitelja in bala sta se najhujšega zánj.

Metod je dobil v starem kloštru sobo in ukaz, da se iz klošterskega dvorišča in vrta ne sme geniti. Pri njem je smel stanovati samó jeden njegovih ljudij, in on si je bil izbral Gorázda, da bi ga vsaj učil in za bodoči poklic pripravljaj v dolzih urah jetniških. Drugi učenci so ga smeli obiskavati vsako dopóludne, a popóludne ni smel nihče več k njemu.

Med ónimi, ki so jetnika tudi popóludne in vsak čas smeli poiskavati, bil je episkop Hinkmar, Karlmanov zaupni mož. Metodu samemu se je čudno zdelo, kako da se ta mož tolikanj zanima zánj, ker je skoraj izprevidel, kako različnega značaja in različne misli sta. Vendar to je Metod videl, da Hinkmar je bolj na njegovi stráni nego na stráni njegovih sovražnikov, da vé silno mnogo in pri Karlmanu mnogo veljá.

Metod je bil premoder mož, da ne bi bil prilike porabil in poizvedaval o razmerah, mišljenjih in končnih namerah ónih krogov, v katerih oblast je bil zdaj padel. Hinkmar mu je vse to povédal z neko

odločno, prestrašljivo iskrenostjo in odkritostjo. Strmel in zavzel pak se je Metod silno, ko je vse to čul in ničesa več ni mogel svojega čudesnega tujega in naglega prijatelja vprašati, ko mu je povédal usodo in zdanje bivališče ujetega kneza Rastislava.

Od tega hipa je bil Metod nekako ves drug. Ko sta prišla drugi dan njegova učenca Naum in Klemen zopet k njemu, poklical ja je v kot svoje sobe in jima tiho nekaj povédal. Moralo je grozno biti, kajti oba sta obleдела in potem Bogá na pomaganje klicala.

A Metod je dal obema svoje ukaze, jednemu je naložil ta pot in ta posel, drugemu drugi. Naum je imel iti précej od tod stráni in izkušati, da pride med moravske Slovene ter jim pové, kaj se je zgodilo in kaj jih še čaka. Klemen pak je imel iti v Dudlebe h Koclju, a Vitoglav brzo vrniti se med svojce v Ljubljano, od tam pa dalje do Rima poslati Metodovo pismo s pritožbo do papeža Hadrijana in prošnjo za pomoč in posredovanje.

Blagoslovil jih je in odpustil, takoj so morali oditi, le Gorázd je ostal pri njem.

Z nenavadno nestrpljivostjo pak je odslé Metod vsak dan pričakoval Svetopolka k sebi. Že prej je pričakoval, da se bode Svetopolk zaradi njegovega zadnjega poziva po ónem zboru oglasil pri njem, ker je bil molčé tako rekoč obljubil, to mu je Metod čital z obraza. Ako je prej svečenik mislil poskušati, ali se ne dá ta slovenski knez prepričati in na pravi pot spraviti, gorelo je zdaj vse v njem od sáme želje, kar najprej govoriti s Svetopolkom in očí mu odpreti, če morda ne vidi propada, pred katerim stóji sam on in narod njegov.

Od škofa Hinkmarja je bil pač zvédel, da Svetopolk ostane s Karlmanom še nekaj časa v tem mestu, da nima tû družega posla nego zabavati se dati in laskati si. A bal se je, da bi prej odšel, predno bi ga videl, zlasti ker so vsa znamenja kazala in je tudi to potrjevalo, kar se je brez bujenja sumnjivosti iz Hinkmara izprašati upal: da Svetopolk ne zná preceniti, kaj se zgodí ž njim in z narodom njegovim.

Vsak dan je Gorázda pošiljal čakati, kje bi videl Svetopolka na samem, da bi mu poročil željo, naj pride k njemu. A več dnij je preteklo, predno je ta prišel s poročilom, da je govoril ž njim, z ónim vélicim, kateremu je bil v cerkvi nož vzel, ter da mu je naročil, naj pride.

Drugi dan je Svetopolk prišel, sam, skrivaje, kakor mu je bilo naročeno.

V ozki sobici nemškega kloštra, poleg ubožne lesene mize, med štirimi golimi stenami, v ječi sta si stala ta dan prvič dva možá na-

sproti z óči v óči, katera sta imela oba vkupe duševno in telesno moč Slovanstvo na evropskem zapadu povzdigniti do prvenstva v sredini Evrope, povzdigniti Slovanstvo, in s tem historiji vsega svetá nov tir dati, novo smér odkazati.

Kakor bi bil Metod to čutil, občudoval je nekaj hipov molčèč in strmèč velikansko, močno, lepo telesno vzrast Svetopolkovo, tega možá v najlepših letih, z bistrim nekoliko lehkomiselnó zróčim očesom, zagorelim licem in s silno rokó, ustvarjeno, da puli smreke z gore. Svetopolk pak je z naturnim instinktom čutil, da ima v Metodu ne- navadnega človeka pred seboj in moral je po prvem hipu okó povesiti.

„Blagor mi, da si prišel, dàj Bog, da bi ne bilo zastonj,“ reče Metod, migne Gorázdu, naj odide iz izbe, primakne leseno klop k stolu in ko sta oba sedela, odgovorí Svetopolk:

„Vém, zakaj si me zval.“

„Véš? Ne, ne! Ljubó bi mi pač bilo, kajti ko bi védel, a ipak prišel k meni, kakor si zdaj ne vedóč, kaj te mislim prositi, tako prositi, kakor bi te prosila otec in majka, potem, sine moj, imel bi jaz vse upanje, da bodo moje prošnje vspešne, rodovitne moje besede.“

„Stoj, pa ti povém,“ reče Svetopolk. „Tebe so zaprli, ali ti bi jim rad ušel. To je prav, ko bi le šlo, da-si nisi pameten bil, ker si šel v past, kakor volk po noči. Zdaj pa ti misliš: Svetopolk naj me reši, ne li?“

Metod na lahko zmaje z glavo, a potem vpraša:

„In ko bi jaz nameraval Svetopolka prositi, naj me reši, če more, in naj me odvède zopet med slovenski narod, učít ga, kakor sem ga zdaj učil, bi li on to storil?“

„Bi! Zakaj sem pa k tebi prišel, meniš?“

„Zakaj si prišel?“

„Da te s seboj vzamem, rešim, kadar bomo odhajali, in da se dogovoriva, kako pojde. Hitre konje imamo, jaz in moja družina vojna, samó če ti moreš brez nas po noči ali kako iz mesta uiti in nas zunaj počakati. Ljudjé moji te potem že odpravijo iz te dežele. Ali le, če obljubiš, kar jaz hočem. To je, da ostaneš pri meni in da bodeš za mene tako delal, kakor si za Rastislava, tega psa. Jaz véim, da je zgorenje-moravski narod tebe rajši imel od njega, a ti si delal zánj. Obljubi mi to, pak te ukrademo Nemcem, kadar pojdemo domóv. To pak ne bode še tako brzo. Dobro se nam godí in vsak dan imamo nova veselja; kaj tacega domá nimamo. Kadar se naveličamo, pa idemo.“

„Nisem jaz mislil na sebe nì na svoj beg, ko sem te klical, Svetopolk. Narod moj in tvoj, blagost in rešitev njegova mi je bila

bolj pred očmi nego svoja. A če ti obljubim, da bodem za tebe vse storil, kar bodem mogel in kar bodem pred Bogom smel, kadar postaneš zopet krščanski vladar naroda svojega in popraviš óno veliko zlò, ki si ga storil — kolikor se dá popraviti — obljubi mi ti odgovoriti na vprašanje moje.“

„No, vprašaj!“

„Jaz tebe ne poznam, ne morem presoditi. Ko si prišel k meni po ónem zboru, videl sem, da imaš sočutje za proganjanca rojaka; zdaj tù sem k meni prihajaš in prvo, kar je, ponujaš mi svojo pomoč, da se rešim; tudi tvoj strije Rastislav je vedno lepó govoril o tebi in lastnostih tvojih . . .“

„Kdo je lepó govoril? Rastislav?“ vpraša Svetopolk jezen.

„Dà, knez Rastislav, katerega si ti smrtnim njegovim sovražnikom Nemcem izdal in ž njim vred izdal jim narod njegov in svoj. Zakaj si to storil, ti Sloven, ti krščan, ti človek jedne in iste krvi ž njim?“

„Zakaj on ni znal, da sva jedne krvi?“

„On ni znal? Kdo ti je to rekel? V vseh njegovih mislih za bodočnost in v črtežih, ki jih je imel, bil si ti in bili so Nitranski tvoji Sloveni. Ničesar drugega ni hotel nego tvojo blagost, slavo tvojo in srečo. Kadar bi bil jaz po njegovi želji pri Koclji vse uredil in pripravil, imel sem priti k tebi, dopovedat tebi in boljarjem tvojim, kako velika opasnost pretí od Nemcev vsemu slovenskemu narodu ob Moravi, Dunavu, Dravi in Savi, če se vi vsi knezi ne zložite in ne združite.“

„Meni se zdí, da ti ne véš, kako me je ta moj strije Rastislav samó zaradi tega k sebi vabil, da bi me bil rad na stran spravil in mojemu starejšemu bratu Svojmiru, ki je pri njem bil in vedno zoper mene ščuval, do oblasti pomagal. On je mene hotel odpraviti, zato sem jaz njega,“ pripoveduje Svetopolk.

„Kdo ti je to rekel? Varali so te, to ni res!“ reče Metod in kri mu obraz zalije, ker zdaj mu je bilo jasno, da je tù delovala skrivna potvora.

„Vsi so mi pripovedovali.“

„Frankovski duhovniki najprvi, nemški škof v Nitri, ne li?“

„Tudi ti, res, še posebno.“

„Nesrečnež! In ti si véroval njim, ki so smrtni sovražniki tvojega naroda, če se ti tudi ne kažejo, a si zdaj izdal kri od svoje krvi, svojega rodnega otca brata, blazega Rastislava!“

Svetopolk bi bil na vsacega osorno poskočil, kdor bi se bil drznil táko očitanje v lice metati mu, ali Metodov glas je poleg karajóčega ob jednom imel nekaj tako pomilovalnega, prosečega in nenavadnega, da je bil silni vojniki ves mehak in se je le izkušal izgovarjati:

„Zakaj govoriš: izdal? Ko je k meni prišel . . .“

„V gostí!“

„Srečali so ga na potu Nemci in so ga odveli.“

„A ti si znal za to, da ga čakajo, ti bi ga bil lahko otél, ali ga nisi; s tem si ga izdal.“

„Izdal, izdal! Kaj mu je? On rad moli in bogosluži. Torej je baš prav, da so ga deli v klošter. Ni mu sile tù med Nemci. Naj nekoliko premišlja, da je s Svojmikom meni kopal grob.“

„Svojmik, tvoj brat, o čem tacem nikdar ni pomislil. On ne nosi meča več. Že več let je, kar sem ga posvetil svečenikom in moj cerkveni namestnik je zdaj. Zakaj nisi prišel v Velegrad, da bi bil videl, zakaj si véroval kovarstvom sovražnikov naših?“

„Sovražniki moji niso. In Rastislavu tudi ni tako hudó. Rekel sem že, da rad moli, zakaj bi tedaj v nemškem kloštru ne bil, ne na Velegradu?“ reče Svetopolk.

„V nemškem kloštru je, in mu ni tako hudó!“ naglaša Metod, vstane s stolca, ostró pogleda Svetopolka in reče: „Ti ne véš, kaj so storili tvoji prijatelji Nemci s strijcem tvojim Rastislavom!“

„Kaj?“

„Izročili so ga svojemu kralju Ludoviku, smrtnemu njegovemu sovražniku, in ta mu je ukazal očí izkopati!“ reče Metod z naglasom.

Svetopolk ga srepo gleda in obledí.

„Dà, Nemci, prijatelji tvoji so našemu slovenskemu knezu Rastislavu iz žíve glave očí izkopali. Rastislav, strijc tvoj, sedaj žíví beden in zapuščen v večni temi, nì solca nì dneva, nì prijateljskega nì sovražnikovega obraza ne vidi več. Pod ónim čestitljivim čelom Rastislavljim, katero je mislilo vedno le o boljku Slovenstva, izginilo je izpod obrvi jasno okó, ki je Slovence v Moravi vladati znalo in v prazni luknji v žívi glavi razjeda le trpka bolečina izruvanega očesa. A še bridkejša nego ta bolečina, še strašnejša bol nego večna temà, ki našega slovenskega kneza muči v nemški ječi, to je zavest, da ga je v to grozoto pahnila slovenska kri, da ga je sorod njegov sam strmoglavil v strašnejše stanje nego je smrt, da si to storil ti, ti Svetopolk!“

Svetopolk se pretrese, iztégne roko proti Metodu ter z nekako plašnim glasom vpraša:

„Je li res, da so ga — oslépili?“

„Povédal mi je škof Hinkmar, óni, ki si ga videl pri Karlmanu, vprašaj ga sam, ne spada li med tvoje nove prijatelje?“ reče zbadljivo Metod.

Če je hotel Metod s svojo povedjo v Svetopolku obuditi Slovena in možá, posrečilo se mu je, kajti začele so se Svetopolku oči svetiti in srdito je s pestjo ob surovi leseni stol udaril in se zagrozil:

„Ako so to storili, varali so me, slepili so tudi mene, in maščevati se hočem nad njimi, maščevati s krvjo in z zvijačo, čuj me!“

„Nisem ti povédal te strašne novice zato, da bi v tebi budil maščevalnost do Nemcev. Krivični sosedje so nam, krivični sodniki so meni, ali vzgled našega Odrešenika nas uči, prej odpustiti jim in reči, da morda tudi ne vedó, kaj delajo, nego razplamenovati sovraštvo do njih. Kar sem jaz pri tebi doseči hotel in kar ti dopovédati želim, je le to, da jih spoznaš in se jih ogiblješ, da čuvaš slovenski narod svoj pred brezdomno narodne smrti, do katerega vabijo oní tebe in tvoje ljudstvo. Jaz želim, da mreže izprevidiš in spoznaš, v katere so te že omotali, da te popolnoma za seboj potegnejo in Slovene s teboj. Če imaš kaj srca za svojo kri in za svoj rod, kaj spomina o materi svoji, potem raztrgaš vezí, v katere si nevidoma že ukovan in popraviš óno strašno pregreho, storjeno nad Rastislavom, s tem, da v njegove stopinje stopiš in delo zvršiš, katero je on pričel: da ujediniš, državno urediš in izobražiš slovenski narod, da ga osvobodiš od tujih vplivov, da podpiraš njegove učitelje in odvracaš od njega vse óne tujce, ki hočejo njegov duh zamoriti, da vzpostavijo na razvalinah gospodstvo svoje. Rad bi jaz videl, da bi ti, ki imaš oblast in veljavo med svojimi rojaki ter jo lahko še povečaš, spoznal velikost in važnost te dôbe, v kateri te je Bog, odkazovatelj usode narodov, na svet postavil in ti priliko dal, da s krepostjo in moževsko delavnostjo narod svoj poveličaš, ali pa pustiš, da zabrede v robstvo, iz katerega se more rešiti stoprav čez mnogo stoletij, ali nikoli. Glej, ta naš narod slovenski je še mlad, še mehak, nepokvarjen. Vreden je vse naše ljubezni; delo, ki je zánj storimo, ni nehvaležno. Mlade močí tega naroda zbiraj, združuj, duševne kreposti njegove pomagaj vzbuditi, in ti založiš osnove državnega poslopja, kakor ga ni bilo v tem delu svetá, kakor ga niso imeli Rimljani, niti ga nimajo Franki.“

„Kaj mi je storiti? Reci! Storim!“

„Stráni od tù, stráni od krivih prijateljev svojih! V Nemcih tebi ni prijateljev, njim si ti le ptica vabljenka, s katero hoté rojake tvoje ujeti, zato te hoté porabiti. To spoznaj in ne dàj se! Rastislav je to spoznal in se ni dajal, delal je za svobodo svojega roda, a zato so ga Nemci od tebe izvarali in tako strašno ravnali ž njim. Oni spoznavajo, da zdaj se jim je treba pripraviti, da v last dobodo vašo zemljo,

kjer hoté gospodstvovati, zatorej pa preganjajo tiste, ki so njihovi nameri na poti, ki so izpregledali njih smotre.“

„Še denès osedlamo in se vrnemo domóv, a ti moraš z nami, tebe vzamemo s seboj, ti mi bodi svetovalec,“ reče Svetopolk.

„Idi ti s svojci, jaz sem jetnik, a pridem kasneje k vam. Pojdi v Moravo, oglasi se pri bratu Svojmiru, zaupaj mu, on je dober in poučen. Pri njem najdeš tudi učenca mojega Nauma, in njega poslušaj, če meni verjameš,“ reče Metod.

„Ne, ne! Tù ne smeš ostati, ubegneš lahko, zunaj mesta te počakamo mi in odjezdimo, brez tebe ne pojdem.“

„Lehko bi ubegnili in smeli bi,“ odgovori Metod. „Pravice nimajo nobene zapirati me, niti ne soditi. Tudi jim nisem z besedo obljubil, da nečem poskušati uteči. Ali jaz nečem, da bi protivniki moji rekli, Metod je pred nami bežal. Svoboden se hočem vrniti, kakor sem prišel svoboden in z dobro vestjo. In notranji glas mi pravi, da se vrnem k vam, da protivniki moji ne bodo imeli dolgo oblasti nad menoj. Za tebe je drugo, ti glej, da se umakneš od tod kar najhitreje, če moreš, čuj, če moreš še in smeš.“

„Če morem in smem?“ vpraša Svetopolk.

„Če nisi sam že jetnik tù z družino svojih tovarišev vred?“

„Ti meniš, da bi nam branili domóv vrniti se, kadar bi mi iti hoteli?“

„Vse možno.“

„Potem se bijemo!“ vsklikne Svetopolk razjarjen.

„Previdnost je časih tudi svojstvo junakovo. Ne sili z glavo v zid, temveč izkušaj si modro pomagati iz pastí, v katero si zašel sam. Kako? Jaz ti nečem svetovati, kakó. To je in mora biti tvoja stvar. Le to te prosim: stráni na vsak način od tù, javno ali skrivaj, takej ali ob prvi priliki, samó stráni, domóv, na delo, kakor sem ti že znamenoval.“

Svetopolk ni bil izobražen človek, kakor njegovi vrstniki raznih narodnostij v obče ne, izvzemši jako malo številce ónih, katerim je bil odprt vir starega klasištva. Razven nekoliko malega latinskega, ki se ga je bil naučil od frankovskih duhovnikov v svoji stolici v Nitri z ónim hitrim talentom, s katerim se mehki Slovanje v obče brzo naučevajo tujih jezikov, ni znal ničesa. Zaradi tega mu je v nadaljnjem razgovoru Metod še z drugimi besedami in z drugimi opisi pravi nálog obrisal in objasnil, kateri je vreden slovenskega kneza v tako burnih, a tako odločilno važnih časih. Svetopolk je imel pa dovolj narturne pameti, da je Metoda razumel, kaj hoče in razvidel je, da prav

govori. Sam pa morda še opazil ni, da ima ta mož poseben vpliv nánj, kateremu se protiviti ni možno. Metod mu je bil odprl nov vid in mnogokaj, česar dozdej niti dosti pazil ni, stalo je zdajci pojasnjeno pred njegovimi očmi. Sklene tedaj poslušati in po nasvetu Metodovem ravnati se na vsak način. (Dalje prihodnjič.)

O ti zakajeni svet!

Spisal dr. Ahasverus.

Vieles kann ich ertragen. Die meisten beschwerlichen Dinge
Duld' ich mit ruhigem Muth, wie es ein Gott mir gebent.
Wenige sind mir jedoch wie Gift und Schlange zuwider;
Viere: Rauch des Tabaks, Wanzen und Knoblauch und ꝑ.
Goethe.

Med nemškimi pesniki je meni Goethe najbolj simpatičen; nobenega tako ne čestim kakor tega duševnega velikana; no ne zavaljo njegovega Fausta ali drugih na veke slavnih spisov, temveč zaradi zgoraj navedenega epigrama: s tem mi govori tako iz vse duše, kakor z nobenim drugim proizvodom svojim.

Absurdno! Človek brez estetičnega ukusa! Takisto mi na to izpovedanje prezirno porekó leposlovci; jaz pa vendar pravim, da meni se je Goethe prav zaradi tega epigrama najbolj priljubil, ker te štiri vrstice mi pričajo, da je slavni mož v vsakdanjem življenji ravno tako čutil in mislil, kakor jaz čutim in mislim: t. j. Goethe ni kadil, temveč tobačni dim kar največ na sveti črtil.

Blagor tebi, vzveličani Goethe, da že davno prebivaš tam gori v čistozračnih olimpskih nebesih! Tù doli na naši zemlji je sedaj v družbi človeški hudó, od dné do dné huje! Povsodi se kadí, vsakateri zemeljski kotič smrdí že po tobačnem dimu; — dandanes se porája človek utriusque generis, da kadí, in komaj se dete odstavi od máterinih prsij, že vzame tobačni cizek v usta!

V zadnji dôbi človeštvo menda v ničem ni bolj napredovalo nego v kajenji; saj še ni mnogo desetín let, ko so navadno tobakarili le možje — iz moške mladine le nekateri neporedneži — krado-mice malehni fantiči, da bi se kazali možém podobne. Kar se tiče ženstva, kadile so le ciganke, a dandanes? Zdaj ne najdeš aristokratskega salona, kjer bi se najglasovitejše aristokratske dame ne naslajale s tobačnim puhanjem. Ne vém, ne kadijo li že tudi naše kmetíce? — Pa kako bi moglo naše pošteno ženstvo zaostajati v ti vsemogočni modi za cigankami, orijentalkami, demimondovkami in aristokratinjami? —

Zalotniku. Z iskrenimi besedami je pohvalil nje krščansko, čednostno, kot zlato čisto življenje. Omenivši, da se je varovala napačnih družčin bolj nego kuge in da ni imela nikdar nobenega grešnega znanja, postavil jo je za vzgled in uzor prave deviške sramežljivosti in nedolžnosti. Na konci tega pisma priporočil jo je presrečno vsem gospodarjem in gospodinjam s svečanim zatrjenjem, da si boljše ženske ne morejo želeti in skoraj niti misliti. Priimši tako sijajno izpričevalo privolil je kotlár brez odlašanja, da sta se sin in Katra poročila. Takó se je primožila prosta kranjska dekla v imovito hrvaško rodovino in postala ugledna in obče spoštovana gospá. Tudi mnogim drugim našim rojakinjam se godí prav dobro ónkraj Kolpe. Možaki pa si iščejo sreče radi celó na Nemškem in v daljni Ameriki. Dozdaj je niso našli dosti. Obilna izkušnja uči in dokazuje Slovencem, da se nahaja njih obljubljena dežela na Hrvaškem.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

VIII.

Zemižizen.

Ko je Svetopolk stráni šel od Metoda poln novih mislij in osnov, koračil je hitro proti dvoru, kjer je bil s svojimi družniki nastanjen. Radovednost in skrb ga je morila, bodo li res ti Nemci, ki so ga vabili med sebe, zdaj drznili se braniti mu, da bi šel domóv, kadar bi hotel. Kakor so dozday ravnali ž njim, dobrikáje se mu in mu vsakovrstne zabave in uživanja naklanjaje, govorilo je proti taki sumnji. Ali strašna usoda Rastislavlja — in Svetopolk se je stresnil pri misli, da je on sokriv — in usoda Metodova, kakor mnogokaj, kar mu je njegov bojni tovariš in prijatelj Zemižizen večkrat pripovedoval brez uspeha, govorilo je, da je vse možno, dà celó verjetno. Svetopolk, nagle krvi in brzega sklepa človek, hotel je teči naravnost h Karlmanu povedat mu, da še denes odide in videt, kaj na to poreče.

Zemižizen je bil tist človek, kateremu je Svetopolk največ zaupal in katerega svèt je imel največji vpliv — kadar si je sicer dostikrat svojeglavi in tačas siloviti Svetopolk svetovati dajal. Zemižizen je imel ta vpliv nánj, dasi je bil nekoliko let starejši od Svetopolka in tudi

v družem celò različne narave, kajti bil je Svetopolkov pobratim, zaklet mu po stari šegi v krvno prijateljstvo. Mož je bil velike, a ne lepe glave, mršav, z iskrimi in lepimi očmi, širokimi usti in s prijetnim glasom, majhen, na videz slabotnejši dasi zdrav, mirne krvi, ali sicer zvest kakor majka mila, premišljav in previden. Vsi drugi Svetopolkovi družabniki so se tù na nemškega kraljeviča dvoru pri veselicah, obedih, pijanstvih in igrah dobro zabavali, le Zemižizen ne, le on si je želel kar najprej stráni med domače preproste poštene Slovence domov nazaj.

Zatorej se je močno obveselil, ko mu je Svetopolk prišel povedat sklep svoj; zamislil se je pa, ko je čul vse drugo, kolikor mu je Svetopolk z okornejšo besedo mogel povedati Metodovih mislij. On sam je že prej imel tisto sumnjo v Nemce, kakor jo je slišal tù. Zdaj je bil popolnoma uverjen, da je upravičena, drugače ne bi bila mogla poroditi se tudi v drugi njemu popolnoma oddaljeni glavi. Strašno dokazovanje pak je bilo tudi Rastislavlja oslepljenje. Zemižizen torej zavleče Svetopolka v zadnji kot dvora in tam sedeta.

„Stoj, zdaj bode trebalo modrega premisleka, da se izbavimo. Hitro ne pojde, to že vidim. Samó lokavost nam pomaga. Varajmo one, ki hoté varati nas. S silo ne moremo ničesa opraviti, komaj peščica nas je v njihovi sredi, daleč od meje stráni. Samó zvijača nas reši,“ govori Zemižizen. Svetopolk se domisli, da je óni drugi modri mož, Metod, tudi previdnost svetoval.

„A kako misliš?“ vpraša Svetopolk.

„To niti še sam ne znam. Slučaj nam mora pomagati. Zdaj pa je prvo treba: molčati! Nobenemu ničesa ne govôri, niti ne našincem. Ti ne. Bolje je, da nekaterim razumnejšim našincem jaz nekoliko namignem, nego da bi ti sam. Oni ne smejo védeti, v kakem položaji smo. A tudi ti se moraš prevladovati tako, da ti ne bode nikdo videl na lici, da kaj slutiš. Denès ne vprašuj ničesa. Jutri z besedo potiplji Karlmana, ali previdno, on ne sme opaziti, da slutiš opasno naše položaje. Meni se zdi, da se bomo rešili samó, če se na videz radi udamo v vse, kar hočejo naši gostarji, a čakamo prilike, ki bode ugodna za beg.“

Drug dan je Svetopolk povedal Karlmanu, da želi te dneve jedenkrat s svojimi izpremljevalci zopet odjahati domov.

Kar je Metod slutil in Zemižizen potrjeval, obistinilo se je: Karlman je takoj in odločno rekel, naj Svetopolk ostane, če se nehče mogočnemu nemškemu kralju Ljudoviku, njegovemu očetu popolnoma zameriti, če hoče v obče v prijateljskih razmerah z véliko nemško državo ostati, da mora počakati še dotlej, dokler ne pride Ljudovik v Regensburk in

da se reši óna stvar z Metodom. Svetopolk je videl, da utegne za temi izgovori zadaj biti tudi sila in umolknil je.

Svetopolk je bil po sreči vendar dovolj pripravljen na tak odgovor. Dasi ga je razljutil, vendar se je znal pritajiti in se je delal, kakor bi mu bilo popolnoma vse jedno, ostati ali oditi, dà, celó nekaj tacega je rekel, kakor da mu je želja mogočnega sosednega vladarja Ljudovika zmerom ukazovateljska. Pač bi bil najrajši meč zavzdignil nad možem, ki ga je z lepo besedo zvabil v gostí, a ga zdaj pridržuje s silo.

„Ker ne moremo bojevati zdaj z orožjem proti orožju, treba je boja z lestjo in zvijačo“, dejal je Zemižizen tiho, ko mu je Svetopolk povedal, kaj je rekel Karlman. „Z zvijačo so nas ujeli, z zvijačo uideemo. Delajmo se odzdaj tako nemške, kakor so Nemci samí, da ne bodo pazili na nas, ali da bodo mislili, da smo brezopasni, ali da nam celó zaupajo.“

To je bil Zemižiznov vojni črtež, za katerega izvedenje pak je bilo treba potrpljivosti. Lokavemu Zemižiznu te slovenske čednosti ni manjkalo, pač pa Svetopolku, in zato je bil Zemižizen zdaj Svetopolku tako potreben, kakor glava telesu. Kajti Svetopolk je tem menj sam védel, kaj mu je v tem sitnem položji početi, čimbolj je premišljal stanje, v katerem je, in vse óno, kar mu je Metod povedal in pojasnil.

„Varajmo Nemce, kakor nas varajo oni,“ rekel je Zemižizen, a še sam ni védel, kako bi jih varal. Čakal je prilike in slučaja, in pričakoval ga je za gotovo.

IX.

Hinkmar in sv. Metod.

Metod se je odkraja čudil posebni prijaznosti, ki mu jo je izkazoval škof Hinkmar. Videl je skoraj, da ni zanimanje za dobro stvar in za sveto istino, kajti o tem ni hotel nikdar govoriti z Metodom, celó brzo je besedo navil na drug predmet, kadar je Metod poskušal resen razgovor o svojem poklici začeti ž njim. Pač je Hinkmar Metodu na drobno in kakor se je videlo, jako odkrito in iskreno razložil razmerje nemškega dvora in namere nemške politike, kakor tudi osebne svoje stvari.

Ko je pa Metod vso Hinkmarovo osebno usodo zvédel natančneje, jedenkrat nekoliko in jedenkrat zopet nekoliko, izginil je zadnji sled sočutja do tega tovariša; ako je še občeval ž njim, moral je, ker on je bil njegova jedina zaslomba in pomoč; držal se je tedaj tega, kar mu je Bog poslal, a zaupanja vánj ni imel, zato je govoril le, kar je

bilo treba, skoraj da evangelijsko z „da“ in „ne“. Sicer je pa Hinkmar bil dovolj bistroiden, da je opazil to nezaupnost Metodovo. Zato je sklenil z Metodom naravnost govoriti, da bi naredil ž njim gotov račun, če pojde — „clara pacta, boni amici“, kakor je dejal.

Hinkmar je neka posebna podoba v ti zgodovinski dōbi. Njegov ujec, tudi Hinkmar po imeni, bil je metropolitanski škof v Reimsi, v zapadno-frankovski državi. Ta ujec je dal mladega Hinkmara, ki je bil osirotel, vzgojit in studirat, posvetil ga je duhovnikom in je po svojem mogočnem vplivu še jako mlademu svojemu netjaku pridobil škofijo Laonsko. Ujec je mladega Laonskega škofa priporočil še pri kraljevem dvoru, kjer je užival kmalu zaradi duhovitosti svoje občno prijateljstvo in naklonjenost.

Ali ta velika sreča v mladih letih je mlajšega Hinkmara napolnila s prevzetnostjo. Zanimarjal je svoje dolžnosti in živel prav razkošno v neki opatiji, katero mu je bil kralj Karel Pléšec zoper pravo in šego poklonil v drugi škofiji. Ko ga je njegov dobrotnik, ujec in nadškof, starejši Hinkmar Reimski, klical na odgovor, ni se niti oglasil, temveč ujca ter predstojnika svojega z nehvaležnostjo preziral.

A tudi kralju nasproti je mladi Laonski Hinkmar pokazal svojo trmo, upornost in nehvaležnost. Sin necega Ljuda, kateremu je bil mlajši Hinkmar dal posestvo v fevd, a mu je potem zopet vzel proti pravici, pritožil se je pri kralji Karlu. Razsrjeni kralj odvzame Laonskemu škofu nato ne le darovano mu opatijo, temveč tudi zapleni dohodke njegove škofije, zlasti tudi zavoljo tega, ker ni bil zopet nič prišel blizu, ko ga je kralj na opravičevanje pozival k sebi. Ujec Hinkmar Reimski se je tu še potegnil za nehvaležnega netjaka, in sicer zato, ker je mislil, da ga mora ščititi kot cerkvenega dostojanstvenika, da mora paziti samostalnost cerkve, ter da škofje smejo le od sebi ravnih mož biti sojeni. Zavoljo tega je dobil Hinkmar Laonski svojo škofijo zopet povrneno v državnem shodu v Pistresi, zlasti ker je žugal, da se obrne na papeža, in ker je bil že prej prosil odpuščenja. Tako je bil mir narejen.

A ne za dolgo, kajti mladi škof Hinkmar je kmalu našel drug povcd za prepir s kraljem. Prepustil je bil namreč prej prostovoljno neko posestvo kralju, katero je ta potem podaril necemu svojemu vojniku Nortmanu. Hinkmar Laonski gre in piše naravnost papežu, da kralj Karel Pléšec njegovo, to je cerkveno premoženje razdeljuje. Papež Hadrijan, tako krivo poučen, piše kralju in Reimskemu nadškofu, ujcu Hinkmaru, da se mora óno posestvo précej Laonskemu škofu vrniti, če ne, žuga papež s cerkvenim izobčenjem. Ohrabren napade mladi

Hinkmar z oboroženo četo Nortmana in ga izpodí s posestva ter ga popolnoma opleni. Ko pa to čuje kralj, pošlje vojno četo nánj, da bi ga ulovili in k njemu privedli. Ali mladi Hinkmar beží s svojo duhovščino v cerkev pred oltar in tja se kraljevi oboroženci niso upali pónj, ker so se bali skruniti sveto mesto. Kralj je tedaj moral 24. aprila 869. leta sklicati občno zapadno-frankovsko sinodo v Berberie na Oisi, kamor je bil povabljen tudi Laonski škof Hinkmar. Res pride tja, zagovarja se, zviija dobro in terja, naj papež razloči, kdo ima pravico, on ali kralj. Pa ne da bi ga pustili potovati v Rim, kakor je dejal, da hoče, dá ga kralj prijeti in zapreti. Toda škof Hinkmar je bil na to že pripravljen, vse je bil prej premislil. Proglasil je, da v vsi njegovi škofiji je „interdikt“, to je, nobena maša se ne sme brati, noben človek krstiti, izpovedati, prevideti z zakramenti, k pogrebu spremljan biti, dokler bode on zaprt. Sicer njegov ujec te naredbe ni potrjeval, vendar ga je moral kralj izpustiti iz zapora. Prvo delo osvobojenega Laonskega Hinkmara je bil učen spis proti svojemu ujcu in nadškofu, a tudi kralju se ni pokoril, tako, da se ta ni upal ónega posestva Nortmanu vrniti, najbrž iz ozira na papeža. Starejši Hinkmar je odgovarjal v protivnem učenem spisu, in sovraštvo med njima je raslo, niti sinoda v Attignyji ga ni mogla poravnati.

Ko je Hinkmar Laonski videl, da drugi cerkveni dostojanstveniki nečejo njemu pritrditi, nego ujcu Reimskemu Hinkmaru, poskušal se je brž s kraljem Karlom sprijazniti. Na pol se mu je to posrečilo, a vendar ne celó, ker kralj je imel uzroka dovolj ne upati ošabnežu. Zatorej se opre o sinu kraljevem Karlmanu, (kateri se pa ne sme zamjenjavati z objedno živečim bratrancem njegovim Karlmanom, sinom Ljudovika Nemškega v vzhodni frankovski državi, s katerim smo svoje čitatelje že seznanili). Ko se je ta Karlman z očetom sprl in se mu upiral, podpihoval ga je Hinkmar Laonski in mu svétoval pri papeži pritožiti se proti očetu.

Ali tudi papež Hadrijan ga ni več hotel podpirati. Nekov Ansegis je bil šel v Rim in papeža poučil o razmerah, zato mu je Hadrijan pisal, naj se svojemu ujcu in nadškofu pokori. Skrivaj pošlje mlajši Hinkmar nekaj svojih ljudij s pismom v Rim, da bi papeža zopet pregovorili in kralja ter ujca obtožili. Res mu Hadrijan še jedenkrat véruje in piše kralju: da ravná s Hinkmarom kakor krut tiran in da zasluži biti iz cerkve izobčen.

Razljučen skliče Karel leta 871. sinodo v Douzy pri Sedanu in dá mlajšega Hinkmara škofom na sodbo. Kralj in nadškof starejši Hinkmar, oba sta tožna pisma cerkvenim očakom predložila zoper mlajšega Hink-

mara iz Laona. Nejevolja proti njemu je bila v vsem zboru občna. Obsojen je bil in odstavljen od škofovske svoje službe. Po določbi koncila v Sardiškem je imel le še pravico priziv poslati na papeža v Rim.

Tako je moral Hinkmar s prijatelji in s svojimi zakladi bežati v vzhodno-frankovsko državo Ludvika Nemškega, kjer smo ga našli na strani sina njegovega Karlmana, kateremu se je znal zaradi velike svoje učenosti, odločnosti in zvitosti hitro prikupiti. Tekmovanje in nezaupanje, ki je vladalo med obema bratovskima državama, med nemško in romansko Francijo, olahkotilo je Hinkmaru dober vsprejem pri Karlmanu na vzhodu, zlasti tudi, ker je Hinkmar imel tudi med škofi dva dobra prijatelja, Luitberta in Altfrida.

To se ve, da Hinkmar Metodu vsega tega o sebi ni povedal baš isto tako, kakor je historično istinito, temveč zavijal je reči na svojo ugodnost. A bistroumnost Metodova je brzo izpregledala, kje je zrno stvari, kje narejena olepšalna lupina.

„Hočeš li svoboden biti?“ vpraša jedenkrat Hinkmar Metoda z važno skrivnostjo.

„Kdo ne bi tega želel na mojem mestu?“ odgovori Metod mirno.

„Jaz ti pomagam do svobode in sicer, ali s privoljenjem tvojih protivnikov, ali pa tudi zoper njih voljo.“

„Dobro delo storiš, ker pravice nimajo zadrževati me tù v zaporu“ reče Metod hladno, kakor bi pričakoval še daljnega pojasnila.

„Ali roka roko umiva, prijatelj“, reče Hinkmar smepljaje se.

„Povedi, kaj želiš od mene? Ako se dá z dobro vestjo storiti in je meni možno, storjeno je,“ reče Metod.

Hinkmar vstane in korači po mali golosténi izbici, ki je bila Metodu prisiljeno prebivališče, gori in doli ter v tla gledaje prične:

„Brate, najprej ti povem, kar si že sam lahko opazil, da se imaš vse meni zahvaliti in mojemu vplivu pri Karlmanu, da se ti ni tukaj med tvojimi sovražniki huje godilo. Jaz sem to rad storil in sicer zaradi tega, ker trpiš krivico, kakor jaz, ker imaš s tepci opravka kakor jaz in ker imaš v Rimu zadnjo svojo zaslombo, kakor jaz. Midva si lahko drug družemu pomagava. Midva sva oba v jednacem položnji, ali vsaj v podobnem. Jaz imam vpliva tukaj, več nego ti misliš, a ti imaš pri papeži toliko veljavo, da se te zaradi tega bojé oni, ki te tukaj pridržujejo, to mi le verjemi. Torej, brate, obljubi mi, da se potegneš v Rimu tudi za mojo pravico, in jaz ti pomagam do svobode. Pomagál za to mi ne bode manjkalo, ozirov ne bodem imel nobenih, kadar imam tvojo obljubo. Ti niti ne znaš, kako sem jaz dozda s Karlmanom govoril, da sem te ónidan otél pred sodbo episkopov, in da sem ti

dosegel, evo tak način zapóra, iz katerega je na svobodo priti mogoče. Jaz sem jim namreč dajal upanje, da te pregovorim, da bodeš odslej delal med Sloveni za njih namene, v zmislu Karlmanovem in Adalvinovem. Svetopolka mislijo, da že imajo, in sicer od dné do dné bolj, sčasom sem jim obetal pridobiti tudi tebe.“

Metod vstane, zarudevši se v lice in uprè svoje velike oči v Hinkmara.

„Le tiho!“ primetne Hinkmar. „Poznam te že toliko, da vém, da si pretrme glave in pretrd, da bi hotel v službo stopiti tem ljedem, dasi se mi zdi, da bi za tebe in talente tvoje bolje bilo, nego da se žrtvuješ vsega za svoje slovenske barbare. Ali to vsak po svoje, to mene ne briga, ravnaj se, kakor ti drago. Samó to je, da molčiš, ako ti v ti reči vprašanja stavljajo, glej, s tem dobiš časa in čas je tvoja gotova rešitev, ker papež te ne more pustiti. Za zdaj je bilo že treba na ta način časa za tebe loviti. Odslej ga ne bode. Zatorej, če nehčeš Nemcem ničesar obljubiti, da bi potlej prav lahko in celó s sijajem prišel na svobodo — jaz sem ti porok, da s sijajem, če se jim le z jedno besedo udaš — obljubi samó meni za osebno mojo stvar pri papeži potegniti se, kadar si svoboden in jaz ti pomagam na svobodo, takoj jutri, če hočeš.“

„Nikdar!“ odgovori Metod.

Osupel Hinkmar zopet obstane pred njim.

„Nehčeš? Zakaj ne?“ vpraša.

„Ravnim pótem izidem iz te temnice, ako je volja onega, za čegar ime je bilo vse delo moje, za čegar ime tù sedim. Ako ni volja njegova, da izidem tako, ne izidem, umrem tù. Če si torej za mene kaj tako nečestnega in nepoštenega obetal, kakor je možno izdanje mojega preverjenja in ubozega naroda, zagovarjaj sam, jaz nisem poleg tega. Za tvojo stvar pak ne bodem govoril jaz nì jedne besede, nì za svobodo, nì brez nje, kajti ni istina, dasi je podobno tvoje in moje položenje ali celó jednako. Tvoje osebne stvari presojati nisem pozvan, ali zdi se mi iz samih tvojih besedij jasno, da si iskal osebnega dobička, da te je kriva čestilakomnost in nezakonita nepokorščina zavela na kriva pota, katerih jaz zagovarjati nikdar nehčem, ker jih pogubljam.“

Hinkmar obledí, pogleda v drugo steno pa reče porogljivo:

„Mislil sem, da imaš več razuma, mož.“

„Tega, kar ti imenuješ razum, nehčem imeti“, reče Metod.

„Škoda za tvojo učenost. Kakor dete ali navadna starica meniš, da ti pošlje Bog s posebno priliko angelja čuvarja, da te izvede iz nemške ječe.“

„Če je volja njegova.“

„Za tako modrost ni treba grške filozofije, tako sodi tudi moj hlapec.“

„Gospodar, úči se od njega,“ reče Metod.

„No, bodo že Nemci skrbeli, da ti ne bode manjkalo časa pre-mišljevati svojo denašnjo pobožnost in natančnost; najbrž jo bodeš premišljeval skoraj že v menj svetlih prostorih, nego je ta izba.“

Rekši Hinkmar odide.

Metod je nekako čutil, da je odšel za zmerom od njega. Tako je izgubil zadnjega človeka, s katerim je bil zdaj tako rekoč še zvezan z vélikim svetom. Zdaj je bil sam, le njegov učenec Gorázd je bil še pri njem.

In v tem hipu, ko je nánj pomislil Metod, vstopi Gorázd.

„Sédi sem k meni, sine,“ vabi ga učitelj, in ko Gorázd séde, pri-poveduje mu vse, kar je od Hinkmarja zvédel in čul. „Kaj bi bil ti storil in govoril na mojem mestu, Gorázde moj?“

„Po tvojem nauku Kriščevem ne bi bil obljubil kaj tacega, rajši bi bil ostal v zaporu in trpel za istino in pravico,“ odgovorí Gorázd.

„Tako je lepo in prav. Zatorej pa ostanem tudi jaz tukaj in ničesa tacega nisem hotel obetati.“

Reče Metod takó in prijemši Gorázda za roko dostavlja prijazno :

„In ti, sin moj, pojdeš li zopet na svoj dom v svobodo, ali pak ostaneš še pri meni in malo še potrpiš z menoj?“

Mlademu možu Gorázdu lice zagorí, svetla solza se mu iz očij utrne po lepem lici, on pade na kolena pred svojim učiteljem in prosi:

„Pústi me tù pri sebi, ne goni me stráni, jaz ostajem pri tebi, sveti oče moj, zmerom tù, da te vidim in poslušam.“

Metod dene roko na rumeno mehkolaso Gorázdovo glavo in reče: „Ne zmerom tù, sin moj, ne zmerom tù. Notranji glas mi govori, da nama ni sojeno pred božjim stolom, da tukaj med protivniki smrti uča-kava, delala bodeva še v vinógradu Gospodnjem, delala na slavo božjo, jaz delal, in tudi ti poleg mene. Gorázd, tudi ti, ne za mene, ne za sebe, za narod naš in za blagost duše njegove. Vstani!“

(Dalje prihodnjič.)

mor je sedla tudi Ema, ki je obema bila za družico. V tem sta pričeli po staró gospo, vzeli jo k sebi v vóz, in odpeljali so se v cerkev.

Ko so po dovršenem svetem opravilu prišli iz cerkve, jel je ravno naletavati prvi sneg. Elza je nehoté zinila: „Sneg!“ Ema pa je to besedo ujela ter popravila:

„Prvi sneg!“ Na to prime nevesto za roko in ji jasno in glasno reče: „Predraga moja Elza! Prvi sneg je bil začetek tvojih nadlog; Bog dàj, da bi bil prvi sneg tudi začetek prave in trajne sreče tvoje!“

„Bog dàj!“ pritrdili so ji ostali svatje ter so nevesto in ženina na poti v srečnejšo prihodnost spremili na kolodvor.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

VIII.

Mrkún in Onobol.

Na moravski zemlji, ne daleč od Rastislavljeva slavnega grádišča Velegrada, čepela sta tik broda, ki je držal čez plitev potočič, tekoč v reko Moravo, dva slovenska vojnika za grmom. Jeden, mlajši, bil je čepé pri umirajočem ognji zadremal in široka lasáta glava mu je težko kincala med kolena. Drugi, starejši pak je sedél na kamenu, z obema rokama objemal svoje kopje in pazno zrl po stezi prédse, da si so bile tudi njegove oči trudne.

Zdajci naglo na noge skoči in oči uprè proti mali gošči, ki je onkraj potoka rasla in iz katere je držala steza navzdol do potoka in potem preko plitvega potoka gori do njega. Ravno se je bil naredil dan, še se ni dobro videlo, vendar risje oči našega možá morale so nekaj zapaziti, kajti lehko stopi nazaj za grm in sune spečega tovariša z zategovano sapo kličoč:

„Onobol, Onobol! Vzbúdi se, vstani!“

Zaspan, a vendar prestrašen Onobol vstane in vpraša: „Kaj ti je?“

„Nekdo prihaja.“

Mladi Onobol hlastno pobere na grm oslonjeno svoje kopje in je oprime, kakor je treba, za redno metanje, z drugo rokó pa si popravi široki jermen od bobrove kože, ob katerem je bil pripet kratek meč.

„Kje? Kdo?“ vpraša.

Po stezi navzdol iz gošče je prihajal previdno in oprezno kakor lisica mal človek in šel naravnost proti kamenju, ki je bilo v vodo nametano, da se je moglo po njem prestopiti čez plitvo vodo.

„Môlči, da na to stran pride, sam je in nima orožja razven frankovskega meča,“ prišepne starejši stražar Onobolu.

„Majhen je, take tri jaz sam náse jemljem,“ odgovori ta zaničljivo. „Meč je skoraj daljši nego mož, ne li, Mrkún?“

„Môlči!“ reče Mrkún pak stopi z visoko zavzdignenim kopjem izza grma in tujcu, ki je bil baš z zadnjega kamena skočil na suho tega kraja, zakliče gospodovalno in osorno:

„Stoj! Reci, kdo si in čegav si? Kaj hodiš po naših stezah, komu si pokoren?“

Prišlec obstane na bregu potoka ter roko, ki je bila nehoté posegla po dolgem meči, dene na hrbet in reče:

„Povesi kopje, brate, ne meri náme, Sloven sem in ne sovražnik tvoj.“

Mrkún sicer kopje povesi, ali reče:

„Brat tvoj nisem, dokler ne poveš, kako te ljudje kličejo in v katero zádrugo in rodovino te štejejo. Čujem te, da govoriš slovenski, ali slišal sem, da znajo slovenski govoriti že tudi nemški kupci, ki lépe in neumne stvarí k nam prinašajo od solnčnega zapada sem, da našo deželo ogledajo in domá svojim vojnikom pot do naših gradišč preiščejo. Kaži, kdo si in nisi li prelagaťáj, ki prelazuje v naš tabor na ogledu. Kakovo ti je ime?“

„Imena mojega nisi morda še čul, ni zádruge ne znaš, ki me je rodila, ker daleč od tû je tekla zibel moja, v Nitranskem oblastji v Svetopolčji vlasti. A ti če si stražár Mojmirove vojske, védi me do njega, ali pokaži mi stezó do Velegrada, važno novost nosim in Slovenom koristno.“

Zdajci skoči mladi Onobol izza grma in vpije prišlecu na breg: „Besedo sem čul iz tvojih ust, da si iz Nitranskega okraja in Svetopolčje vlasti. Jaz znam tam zádruge, kliči mi svojo; ako ne znaš, stopi sam, de te poveževa, ker legál si in v prelazovanji ogleduješ za vrage našo zemljo. Reci, si li iz zádruge Objezdičev, Malonjičev, Beloslavcev, Kavojinov, Vitanjcev, ali iz katere druge. To te vpraša Onobol Objezdič, in ako si res Nitranec, odgovarjaj!“

„Blagor ti bodi, Onobol Objezdič, si li ti brat Jarožirov z Rudečega Brda?“

„To je naš človek!“ vsklikne Onobol oveseljen čuvši ime svojega brata. Oba stražárja korakata proti tujcu, ki jima tudi stopa nasproti.

A jedva so storili toliko korakov, da jutranja megla ni več kalila jasnega vida, ko Onobol veselo prestrašen obstane in vsklikne:

„Zemižizen!“

„Sam Zemižizen, nihče drugi,“ odgovori mali mož z veliko glavo, a videč, da sta stražárja s spoštovanjem oči povesila pred njim, Svetopolkovim pobratimom, hitro pristavi:

„Vesel sem, da sem dobil zemljáka na prvi straži. Brzo mi jeden vaju pokaži pot v tabor k Slavomiru. Koliko hodá je do tja?“

„Precěj hodá bi bilo; ali takoj tù gori na vrhu pri drugi straži imamo konje, brzonoge živali in jéž prideš v Velegrad, predno bode stalo solnce za pol možá visoko,“ odgovori Onobol, a mnogo pohlevneje nego je prej vpil.

„Tedaj jeden vaju pojdi z menoj“, ukaže Zemižizen, „dokler zamená ne pride, dovolj je tù jeden, ker opasnosti ni nobene.“

„A sovražniki ležé blizu,“ приметne Mrkún.

„Kateri pojde?“ vpraša Zemižizen veliteljno.

„Pojdi ti do vrha, tam vprašaj,“ reče Mrkún, in Onobol se obrne ter s pogledom naznani Zemižiznu, da je pripravljen provêsti ga.

Oba odideta po malorazhojeni stezi med nizko goščavo proti vrhu, Onobol naprej, Zemižizen za njim. Da-si je bil prvi dolg in je imel vspešen korak, priganjal ga je vendar drugi vedno na bržo hojo.

Onobol pa bi bil rad káj zvedel, zato izpregovori:

„Ko bi jaz smel, povedal bi ti, da so ljudjé govorili, da si s Svetopolkom pri Nemcih; a glej, zdaj sva te tukaj zagledala, jaz in Mrkún. Ti ne veš, gospod, kako se bodo še drugi našinci začudili, ko te vidijo v taborišče došlega, ker lépo število nas je prišlo z Nitranskega okraja na Moravo pomagat proti Nemcu.“

„In kaj so ljudje še govorili?“ vpraša Zemižizen, ki je sam rad slišal narodov javni glas.

Onobol se zarudí, da se mu je od strani videlo barvano lice, da-si zagorelo, in reče:

„E, ti veš sam bolje od mene, da ljud mnogokaj govori, kar ni, da bi mož na jezik jemal.“

„A povedi mi, ne boj se, rad bi čul.“

„Nu, rekli so, da Svetopolk, pobratim tvoj, hoče med Nemci ostati in nas prodati jim, toda jaz ti povem, da tega nisem nikdar verjel.“

„In o meni so isto govorili?“

„Dà! ne, ne morem reči . . .“ popravlja si Onobol. „Jaz ne pazim babjim besedam. Veselí me pa, da si tukaj, zdaj ko gre nemška vojska na nas, treba tacih móž kakeršen si ti, Perún ti pomôzi! Oni teden je bil

trikrat krváv Svarog na nebu, to kaže boj in poboj, govoré starci, kateri se držé stare vére slovenske, a Slavomir kliče svoje kristjane, naj molijo k svojemu Bogu za pobeo nad Nemci, ki so baje že tako blizu, da se utegne kmalu strelomèt začeti iz našega tula in nemškega. Zato je bašte škoda, da ni Svetopolka pri nas, ker naj govoré, kar hoté — jaz ne vem ali lažejo, ali ne — to pa vem, da je junak in vojsko voditi zná. Z molitvami ne znam, če se kàj opravi proti Nemcu, ali ne, a nama z Mrkúnom se že zdi, da bi bil meč boljši nego vsi tajni zagóvori z Moráno ali po novi šegi kristijanski, kakor hočejo Slavomir, Naum, Ozor in drugi taki, ki so kristjanskemu bogovi posvečeni. Dà, to pač govoré, da, ko bi tisti véliki svetec tukaj bil, ki ga zovejo Metod, znal bi morda pravi čarobni zagovor proti sraki Nemcu najti, ker on baje zna posebne umnosti. Ali Nemci so ga zvabili v svoje dvore in tam ga imajo zaprtega, čuli smo. Tako govoré ljudjé, zlasti novoverci, ki svojega Krista kličejo, ali rekajo, da Perúna ni, niti Svaroga, ni Vil, ni Moráne. Mi pak, ki se starega zakona držimo, mi hvalimo debel mlat v roci, meč ob boku, poln tul strél in dobrega vojvoda pred seboj, kakor bi bil silni Svetopolk, ko bi se mrcina ne bil izpridil, da zdaj z Nemci hodi in nas hoče prodáti.“

„Verjemi, da to ni res,“ odgovorí Zemižizen. „To li govorí narod v obče o Svetopolku?“

„Ne vérujo še vsi, jaz tudi ne morem vérovati, ali óni, ki so okoli Slavomira, trdé takisto. Svečenik Naum pripoveda, da ga je pri Nemcih sam videl sedečega v sredi njih tako, kakor bi bil njih zadružnik in brat, ko so sodili naše ljudi, tistega Metoda in družino mu. A zdaj celó pripovedujejo, da Nemcem pot kaže sam Svetopolk v našo zemljo,“ reče Onobol ter nekaj plašnó Zemižizna od strani pogleda, radoveden, kaj poreče ta.

Zemižizen poskoči ta hip čez krivo na pot prerasteno gabrovo korenino, pa ne odgovorí ničesa; a po nekoliko hipih vprašuje dalje:

„Kako je to, da je Slavomir vaš poveljnik, on ni vojniki?“

„Ni vojniki, svečenik je, kristan, zato se je branil vojvoditi nam. Ali prisilili so ga možje starejšine, da se je udal. Rekli so, da mora biti jeden iz tacega róda na glavi, drugim se ne bi htel ves slovenski narod pokorávati. Veš li sam, kako ljud rad vpraša: kdo in odkod, ali ne kakov. A mnogo jih je, ki rekajo, da je kvar velika in žalost, da Rastislava ni več. Mi pa Nitranci govorimo: Svetopolk bi bil tudi ves drugi, nego je ta njega starejši brat, Slavomir, ves mu nepodoben, mehak in nevoj. In ti pripoveduješ, da ni res, da bi nas bil izdal, Svetopolk, glej!“

„Predno solnce tretjič zaide, utegneš se uveriti, da sem istino govoril“, reče Zemižizen.

Prišla sta bila do vrha, kjer so bili štirje stražárji in so imeli konje.

„Vidiš, hrabri Onobol je jednega Franka ujel in ga nam podí za seboj, za hrbtom,“ šali se jeden, tako da sta bližajoča se slišala, a drugi se zasmеjejo.

„Jezik za zobmi,“ ukaže Onobol in dostavi: „Naš junak je to in važno vest nosi našim vojvodam. Dajte mojega in Mrkúnovega konja, mudí se nama, ne li?“

„Mudí,“ potrdi Zemižizen in óni, ki je prej zabavljal, hití mu konja dovésti in občudujé gleda s srebrom okovani ročnik njegovega meča in zlate všive v pasu, ki mu je obsezal belo volneno zgorenjo obleko.

„Ta zna dobro v sêdlu sedeti, on je gotovo iz vojvodske družine,“ reče jeden stražnikov, ko sta bila Zemžizen in Onobol na brzih okroglo kovanih konjičih odjahala navzdol proti moravski poljani, kjer je ležalo slavno gradišče Velegrad. (Dalje prihodnjič.)

V drevorédu.

Razkošji me zibal je sán,
 Srcé mi veselo je bílo,
 Ko zrl sem v obrazek cvetán
 Tvoj prvokrat, dèkle premilo.

Ko zrl sem na lici ti cvét
 In tvojega jasnost očesa,
 Odprt da mi drugi je svet —
 Odprta sem menil nebesa.

Očáran sem tebe objél
 In stisnil na srce goreče;
 Poljub mi na ustnih zacvél
 In tebe sem ljubljal ljubeče.

Kot angelj iz rajskih višáv
 Pred máno, ti dèkle, si stalo,
 Ko sklepal sem s tábo ljubáv,
 Ko upanje mi zasijalo.

Podobo le tvojo odslej
 Tú v srca jaz nosim globini
 In čuvam ga zvesto vselej,
 Ta základ svoj dragi, jedini.

Še vije se tod drevoréd
 In kôstanj širok se košati,
 Še mrak me objema kot pred,
 A sili me zdaj žalovati.

Oh, dolgo obrazek premíl
 Čas kruti že dolgo mi skriva;
 Kakó bom to bol jaz prebíl!
 Kedáj te zazrém, ljubezniva?

Kedáj bom spet zrl, kedáj,
 Tvoj cvet in jasnost očesa,
 Ljubezni presvete raj
 In njena precvetna nebesa?

J. K. Kalčič.

tednov in mesecev, vse dotlé, dokler niso začeli zidati v Šmihelu samostana, v katerem bodo svete device pospeševale čast božjo in vzveličanje bližnjega. Take ustanove so bile Mariji že od nekdanj ljube in mile, sosebnost pa ji ugajajo dandanes, ko je zavlada po vseh deželah posvetnjáski duh, ki je napovedal vojsko Bogú in njega materi. Od kar so se jeli vzdigovati samostanski zidovi, izginila je prikazen pri kapelici v očitno in preveselo znamenje, da se je nebeški kraljici potolažila toga in nejevolja. Brez te zgrade nakopal bi bil Katrankin greh sto in sto rev in nadlog vsi šmihelski župniki. Večna slava bodi blagodušnemu dobrotniku, ki je podaril za osnovo tega svetišča velik del imetka svojega! Čast in hvala pa gre tudi šmihelskemu župniku, ki se je največ potrudil, da se je dobro delo tako brzo zastavilo in tako trdno in krasno dovršilo.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

XI.

Poslanec Zemižizen prihaja k Slavomiru.

Na Velegradu je bila največja trdnjava tedanjega stoletja. Trdnjava, toseve, ne v rimljanskem zmyslu, niti ne v obliki nemških gradov, temveč po staroslovenski šegi, silno prostorno gradišče, kamor so Sloveni zdaleč in od blizu ob času vojne pribegali z vsem blagom in imenjem ter ubranivši se v deželo padlega vruga večinoma zopet popustili ograje in vrnili se na delo v domóve, če jih ni bil sovrag razdejal.

Knez Rastislav je bil Velegrad postavil in večkrat mu je to gradišče rabilo za nujno zavetje; večkrat so nemške vojske v zemljo udrle in predrle do Velegrada, a tû pred Rastislavljim gradiščem omagale in se upehane morale umekniti, pojéne od ohrabrenih Slovenov.

Gradišče je zavzemalo neizmeren prostor, kateri je bil po vzgledu obrskih ograj okoli in okoli z nasipi, kóljem in rovi, na jedni stráni pa tudi s tekočo vodo tako zavarovan, da sovražnik ni mogel vnti.

V notranjosti tega ograjenega prostora so stali na holmu v sredi domi in dvori knežji, od kámena in lesá, okoli pa hiše knežje družine in stalnih naseljencev v gradišči. Vse drugo prostorišče v ograji je bilo v mirnih časih prosto, pašnik in pólje; kadar pa so žarni kresi po

gorah svitali in po slovenski zemlji oznanjali strahovest, da Nemeč nosi meč in ogenj v deželo, napolnila se je planjava v gradišči s pribeglimi in vojniki.

Ko sta Onobol in Zemižizen prešla skozi zadnjo stražo na glavni vrzéli, kjer je moral Onobol še gaslo govoriti, da je stražnik vedel, da li sta prišleca „naša človeka“, jahala sta potem v notranjem gradišči brez zadržka dalje proti sredini.

Na levo in desno v gradišči se je njima pred očmi odpiralo jako raznolično in živahno gibanje. Cele vrste vozov, natovorjenih z raznim živežem za ljudi in žival, z orodjem, polnimi mehovi, s kožami, z otroki in ženami. Med vozovi so bile male ograje, v katerih je živina neznano mukala in se pójala; konji, privezani na kole in plotove, razbijali so in razgetali, dokler jih ni gospodar prišel z glasnim klicem in z bičem mirit. Tam je jedna množina ljudij, ženskih, dece in moških čepela okoli velicega ognja, pri katerem se je cel junec na dolgem ražnji pekel, in željno pričakovala obeda rumeno-opečene pečenke. Ondu je zopet mož prekrival voz s široko odejo, spleteno od bičja in lubja ter jo na obeh krajéh tako podpiral, da je bilo za nekoliko njegove družine prostora pod vozom in pod njo ubozega zaščita pred solncem in dežjem. Drugi je kole zabijal v ilovnata tla, ob katerih je nameraval oplesti kože in platno ter stvoriti šator za sebe in svojce. Tretji je len ležal poleg svojega orožja na tleh in poleg svoje žene, ki je plakajočo deco tešila pa žito mlela na žrnovu, staroslovenskem róčnem mlinu, s kámenom vrteč ob kamen. Preko vsega tega pisanega prizora pak je bil opaziti duh nereda, nenavadnosti, nuje in sile, bede in vojne.

Po širocem poti med to množino jahajoč je Zemižizen na levo in desno daleč okoli pazil in gledal, kakor bi hotel šteti. In vedno veselejše mu je bilo lice.

„Dosti mečev, dosti junakov,“ reče potem Onobolu.

„Počakaj, da prijahava do naših ljudij; mi smo samí možje, bojevnici; žene in deco smo ostavili a na pomoč prišli samo za boj pripravni.“

„Dobro, da ste prišli, ker preveč brez skrbi in brez reda narod tù leží, ne vedoč menda, kako blizu je že sovražnik.“

„Blizu?“ vpraša Onobol meneč, da zvé zdaj v poslednji hip kaj več. Ali Zemižizen ni odgovarjal in Onobol je znal, da je pobratimu Svetopolkovemu dolžen toliko poštovanja, da ga ne sme nadlegovati s sitnimi vprašanji.

„Tù so našinci,“ reče čez nekoliko časa, ko prijahata do gostih šatorov, pletenih ali razprtih nabitih kož bolj trajno in dobro stvorjenih, nego so bila druga v gradišči dozdej videna.

„Naravnost me vèdi k Slavomiru, glavnemu vašemu velitelju,“ ukazuje Zemižizen.

„Ne znam mu stana, niti ne smem, ko bi znal. Našemu velitelju te moram dovesti.“

„Kdo je ta?“

„Rastič iz Nitre, znati ga moraš.“

Zemižiznu se čelo zmračí, kajti ni mu bil prijatelj, čegar ime je slišal.

„Ni li že tù?“ vpraša videč gostobradega močnega moža pred seboj.

„Je!“

Od vseh krajev so se zdaj vojni možje ozirali, mnogi so bili Zemižizna spoznali in se čudili videči ga, ker glas se je bil občno razširil, da je s Svetopolkom pri Nemcih, zoper katere se je bilo zdaj treba zbirati. To je bilo menda tudi krivo, da ga ni nihče z glasnim vzklikom pozdravil, temveč da je na okoli in okoli le vse umolknilo in so bile vse oči vánj uprte, ko je Rastiču na pol tiho govoril:

„Blagor ti, Rastič, in pozdravljenje od pobratima Svetopolka! Od njega prihajam in važne vesti nosim za tebe in vse našince in rod naš in dom. Brzo odveži konja, zajahaj in vèdi me k Slavomiru in drugim veliteljem, da razložim, česar ne veste še, a kar odločuje v našem životu.“

„Razjahaj, blizu je, i peš se pride,“ reče Rastič.

„Jaz pojézdím,“ odgovorí Zemižizen odločno in okó v veliki glavi se mu zaiskrí. Rastič migne Onobolu naj mu konja posodi in ga zajaha.

Nista daleč jahala, ko se je zagledal holm in grad na njem.

„To so knežji dvori?“ vpraša Zemižizen Rastiča, ki je do zdaj molčal.

„To so,“ odgovorí Rastič in sumnjivo pogleda Zemižizna. „Tù stanuje Slavomir, kateremu smo mi zvestobo in pokornost zarotili, dokler boja ne končamo.“

Pred njima se v zrak dviga veliko in široko poslopje, zidano od belega rezanega kamena, s stolpi in mogočnimi vrati. To je bil dom nesrečnega Rastislava, trden dvor, ki bi se bil dal tudi še potlej braniti, ko bi bila velika ograja Velegradska na kakšnem kraji od sovražnikov predrta.

Poveljnik slovenske vojske Slavomir, visok a suh mož, prijaznega, nevojevitega lica, imel je baš nekoliko svojih zaupnih mož okoli sebe, s katerimi se je posvetoval o tem, kar so mu poročale različne vesti od sovražnika. Znali so, da je sovražnik že tako blizu, da jih utegne napasti vsak dan. Ali hoteli so ga za zdaj čakati za ograjo in nasipi

vsaj tako dolgo, da ga od blizu vidé mogó preceniti, kako močan je po številu vojakov s seboj dovedenih.

Silno se zavzémó vsi čuvši novost, da je Svetopolkov pobratim Zemižizen v tabor prišel ter da hoče govoriti ob imenitnih rečeh z glavnim veliteljem.

Ko je Zemižizen v izbo stopivši Slavomiru in vsem navzočnim pozdrav izgovoril, reče Slavomir k njemu stopivši:

„Zdravje in blagor tudi tebi, Zemižizen, ako si prišel kakor Sloven med Slovene, brat med brate in nam hočeš s svetom in mečem pomagati, da rešimo domovino. Govôri pa nam, od kod prihajaš in kaj si videl tam, koder si hodil, ker jako radi bi slišali, kaj novega si nam prinesel, veselo ali tugepolno, reci svoje slóvo!“

„Hočem, ali ne vprašaj me stoprav, prihajam li k vam kakor Sloven med Slovene, brat med brate, Zemižizen mi je ime in pošteno je,“ reče došlec in ponosno ogleda Slavomirovo družino.

„Nismo ti žalega govorili, ali ti prihajaš od mojega mlajšega brata Svetopolka, ki je k Nemcem šel in zlò je, kar naši ljudjé govore o njem, zlò, da bi me ne bilo sram, da naju ni nosila jedna majka, ko bi vse resnica bila. Nisem mu vražen, da je protivnik moj bil vselej dasi sem že mlademu prepustil otčeve dvore in k blazemu strijcu sem šel, ali nikdar mu naj ne bode oproščeno nì od mene nì od nobenega pravega Slovena, če res zdaj z nemško vojsko hodi na svoje brate in zoper svojo rodino, tako da hvalim Bogá, da mi ni brat jednomat.“

Pri teh besedah se Slavomir zarudí od jeze, a obrne se takoj k Naumu, ki je na levici poleg njega stal in reče: „Pač mi prihaja na misel, da sv. véra uči odpuščati tudi sovražnikom, ali slab sem za to in ne morem mu odpustiti, bratu Svetopolku, Bog me pomiluj!“

Pa tudi Naum, Metodov učenec, gledal je tako srdito izpod čela Zemižizna, da se mu ni baš videlo, da bi bil bolj krščansko odpuščal svojim sovražnikom, kakor Slavomir.

„Krivo dolžiš ti rodnega si brata in družino mu. Svetopolk ne hodi z nemško vojsko zoper brate, nego on hodi za brate, za svobodo slovensko bode i on meč svoj pral v nemški krvi, kakor vi in mi vsi,“ reče Zemižizen.

„Vesela vest je, ki jo prinašaš, samó če je resnična.“

„Táji če moreš, da je bil Svetopolk s teboj in z družino vred med Nemci v Soligradu, ko so po krivem obsojali našega svetega otca in učitelja Metoda!“ zavpije Naum jezen Zemižiznu.

„Ne tajim, bili smo tam, a zdaj sem jaz tù in Svetopolk ni daleč stráni, a upa skoraj i on pri vas biti in vam na čelu, ako me poslušate,“ odgovorí mirno Zemižizen.

„Zvit je ta, kača je, ni mu vére,“ reče Rastič svojemu sosedu in čuje se lehno mrmranje.

„Šli smo k Nemcem v gostí s Svetopolkom,“ nadaljuje Zemižizen, „ker so ga vabili tja in on ni hotel poslušati svéta mojega, misleč, da so Nemci samo sovragi njegovemu strijcu Rastislavu, a ne tudi njemu. Med Nemci bivajoči pak smo brzo opazili, da so oni sovražniki vsacemu Slovenu. Oni so bili Svetopolka zvabili k sebi, da bi ga uničili. Mi smo bili zajeti. To smo opazili v pravem času in opozoril nas je vaš sveti učitelj na to.“

„Metod!“ vsklikneta Slavomir in Naum ob jednom.

„Da, on je Svetopolku razjasnil, kje smo in kaj čaka nas in naše domovine. Svetopolk je véroval, ker smo mu že mi prej isto propovedali, dasi drugače. Sklenili smo z zvijačo rešiti se, ker z junaštvom se ni bilo možno. Delali smo, kakor bi bili slepi za namere in nazore Nemcev in Svetopolk jim je ponudil vso našo zemljo in ves narod pridobiti, vse po njihovo urediti, danj plačevati in samó nemškega kralja priznavati. Verovali so nam od dneva do dneva bolj, in mi smo čakali ugodnega časa, kedaj nas izpusté. Ko je prišel glas, da se tû zbirate na Velegradu in ste sklenili Slavomiru izročiti veliteljstvo Rastislavovo in Svetopolkovo, svetoval sem jaz Svetopolku, naj se Frankom kaže, kakor bi bil vam sovražen. Ne bodi sovražen Svetopolku in meni, ko ti povem, da sva govorila Nemcem slábo o tebi in slábo o drugovih tvojih, rekoč, da ga ni zdaj nijednega tukaj, ki bi znal narod v vojsko zbrati in boj voditi, a ti, da si pobožen svečenik, nikakor pa vojník. Za lest in prevaro Nemcev je bilo nama treba tako govoriti in vérovali so nama. Poslušali so tudi Svetopolkov in moj svet, naj z vojsko gredó na vas, in midva z družino da jim hočeva biti voditelja in kažipota. In že na Volčjem potoku stoji nemška vojska, glasovita vojvoda Engiskalk in Vilhelm ji ukazujeta, a od kraljeviča Karlmana imata nálog poslušati svete Svetopolkove. Moj pobratim Svetopolk hoče Nemcem plačati nevéro z nevero, hoče pogubiti óne, ki so njega pogubljali, on me pošilja k vam in govori: zmenímo se in dogovorímo, jaz vam celo nemško vojsko pod sekiro pošljem, da ne uteče noben mož iz slovenske zemlje, nego le óni, ki ga iz ujetstva pošljemo sami nemškim sorodcem povedat, da so poginili na poti, po katerem so Slovenom nosili pogin.“

Slavomir in vsi drugi so bili po teh besedah Zemižiznovih tako veselo iznenadeni in osupnjeni, da je nekaj hipov vladal molk, nobeden ni vedel, kaj bi rekel. Potem izpregovori Slavomir:

„Izpregovoril si veliko in težko reč, brate, prijetno slišati, neverjetno izvesti. Govôri nam več, da te razumejemo.“

Tù se oglasi Rastič:

„Poznam jaz Zemižizna, gladek mu je jezik in zgovoren. Zakaj nam ne pové, kako je pač možno Svetopolku govoriti, da hoče Nemce uničiti, ako je sam z malo družino med njimi? Ni prijatelj mi Nemeec, sraka, a zdi se mi da ima mozga v glavi več, nego je dobro za nas sosede; zatorej gotovo takoj izdajo opázi, predno se Svetopolk gane, in položi njega ter družinn mu na zeleno travo, da mu nikdar več ne dahne duša. Kaj more Svetopolk z malo družino med Nemci? Čuvajmo se. Sam je šel k njim v gosti, dasi je čul, kako so že prej Rastislava na poti prijeli, odveli in ga imajo v zapôru, če ga ubili niso.“

Pohvala teh besedij se je slišala. Zemižiznov veliki obraz pak je lehka rudečica preletala, kajti čutil je, da v mnogem oziru Rastič pravično sodi; ali prijateljstvo do pobratima Svatopolka mu je velevalo prvič ogibati se za zdaj odgovora, kaj je z Rastislavom, drugič pa modro vse porabiti, kar more nekoliko porušeno veljavo Svetopolkovo na višek povdigniti. Reče tedaj:

„O Rastislavu ne morem pripovedovati, nismo ga videli, a če Nemci, katere smo spoznali stoprav dobro, ko smo bili pri njih, niso lepó in pravično ravnali ž njim, maščujmo krivico s krvjó. Za to je Svetopolk zdaj pripravljen, ker, védi, o Rastič, da ni sam on Sloven z malo družino v nemški vojski, nego je še Slovenov s Posavja in Podravja in od Mure in od Murice toliko, da mogó več nego jedno sotesko za hrbtom nemškima vojvodom in njiju vojski Engiskalku in Vilhelmu zasaditi in Nemce od tilnika prijeti ob tistem času, ko jih vi spredaj primete. Treba je zvitosti in prelésti. Vozniki za vojsko skoraj so sami Susli, Sloveni od reke Mure, katero vodi Motižir, neprijatelj Nemcev. Ta je tiho že pridobljen in nam utegne pridobiti to noč še tudi Ečegoja Črtnjanskega. Isto tako je Vitoglav že obljubil, ki je od Nemcev prisiljen bil pridružiti se s svojo vojno družino vojvodi Vilhelmu. Z Vitoglavom valjda potegnejo Tvrjanje, živeči med Celjani in Ljubljani v sredi. Tudi drugi slovenski Podravci so v vojski, kakor Razvojanje, Hujanje, Žeteljanje, Čistanjepoljci.“

„Znana mi imena imaš na jeziku,“ oglasi se Naum. „Ni li Vitoglav vojvod junakov Ljubljanskih od zgorenje Save na jugu doli, a Motižir vojniki kneza Koclja v Ptuji in Mosaburgi?“

„Tako je, kakor si rekel. Spoznavam iz tega, da si sam že doli v jugu bil; najbrž si spremljal ónega svetega možá, ko je k Nemcem šel, in ki ga zovete Metoda!“

„Dobro si ugenil, a povej nam, je li tudi Metod pri Svetopolku in z vami, ker si prej omenil, da vas je on opozoril na to, da Nemci nič dobrega ne nameravajo vam gostom, in če ni, zakaj ste ga pustili?“

„Pustili smo ga, brate, ker ni hotel. On je kristijan tak, kakor tebe uči, da bodi. A mi drugi ne moremo biti taki. On reče: da sam ne smeš varati sovražniku, če tudi on tebe. Zatorej upa on v Bogá in njegovo rešitev, in tudi nam ni svetoval Nemce prekaniti, nego midva s Svetopolkom sva tako ukrenila.“

„A sta sv. možu povedala?“ vpraša Slavomir.

„Povedala,“ odgovori Zemižizen. „In ako poznate necega moža, kateri ga je bil do Nemcev izpremil, a ga je bil potem k vam poslal z nálogom, da oprezni in zbrani bodite, pokažite mi ga, Naum se kliče.“

„Ta, glej, je tist, ki ga imenuješ!“ kaže Slavomir soseda si Nauma.

„V čisli si ti pri svetem moževi, ker dal mi je za tebe posebno stvar, katero sem moral tako skriti, da je Nemci ne bi dobili, tudi ko bi jo bili pri meni iskali. Zatorej sem jo zašil v podplate v opanke.“

Rekši se ozre Zemižizen po kaki stolici, séde, začne pisano remenje pri opankah leve noge odvezovati, sname čevelj, in s svojim velikim zapásnim nožem prereže malo notranji podplat ter izvleče pergament ven.

„Pismo!“ vsklikne Naum veselo iznenadejan ter hitro razgane mali pergament ter čita, čita dolgo in obraz se mu od veselja sveti. Potem da pismo Slavomiru, čita i ta, oba vkupe čitata.

„Istina je vse, junaci in možje, kar nam je brat Zemižizen govoril, ker pismo je prinesel tudi od našega svetega oca in učitelja, Svetopolk nas reši!“ obrne se Naum k drugim Slovenom, kar jih je bilo navzočnih.

In dasiravno ni razven Nauma in Slavomira nobeden izmed slavnih slovenskih vojvodov poznal pisanega, ni vedel nič, kako je možno, da tista črna čačka na pergamentu, „stvári brezovemu lubju podobni“, more prinašati iz daljne daljave vesele ali žalostne vestí ali potrjila tega, kar kdo govori, vendar so stari junaci obstopili Slavomira in Nauma in vsak je hotel videti sam, kakovo je tisto pismo od svetega učitelja Metoda.

„Vesele in velike vestí je prinesel gost naš v kneževe dvore velegradske, a mi ga niti s soljó in hlebom nismo še počastili, niti mu vrča z medom, ôlom ali vinom primeknili, da ugasí žejo. Zatorej sédimo ž njim k stolu in čestimo ga. Pri jedi in pijači lahko dalje poslušamo njegovo modro besedo ter samí uganemo, kaj nam je storiti. Hvala Bogú, da nam je poslal svetovalca v sili.“

Tako je rekel Slavomir. Zdajci moške gredó in sedejo okoli stola. Pili so in jedli ter modrovali dolgo. Zemižizen jim je na dróбно razložil, kje mora bitva biti, kedaj in kako, če se vreme in druga stvar naredi takisto, a kako drugače se mora vršiti, ako se prva nakana na primeri. In vsi so bili zadovoljni z narejenim velikim črtežem, čedalje bolj so strmeli o neslišanem pogumu in vojni silovitosti Svetopolkovi.

Od nekdanj so slovenski moške radi pili dobro kapljo duhovite pijače v skrbi in v radosti; in prigodilo se je v stari dóbi, kar se pri-gaja i denašnji dan, da je kakov moder slovensk mošk zaradi dobrega pitja kakovo besedo izpregovoril, katera sicer ne bi bila prestopila ograj njegovih zób, ker se je je morda kesneje pokesal ali se je z ne-jevoljo sam na sebe domišljjal rekoč: zakaj se nisem pritájil in tega primolčal.

Tako je tudi Rastič iz Nitre mnogo molčal pri posvetovanji, poslušal kaj Zemižizen poveda, in pil možjanomotni ól požir za požrom. Kadar je pa na konci vstal, motile so se mu za malo spoznanje noge, oči so se mu drugače svetile in ni mogel nečesa iz glave izbiti, če-ravno je zaporedom zmajeval in se otresal. Zato pristopi k Naumu in mu reče:

„Slišiš li, brate, pogledaj ti in pogledaj še edenkrat óno belo kó-žico, ki ti jo je ta prinesel od vašega svetega možá in drobno pogle-daj, da li ni kakova prevara.“

„Tega ti ne umeješ“, odgovorí Naum. „Mi ki poznamo umetelj-nost pisanja, spoznamo ti to, kar je prijatelj napisal že od daleč na dobro okó isto tako kakor ti spoznaš lice ali glas dobrega znanca ali tovariša. Ko bi jaz písanje Metodovo našel v temni nóči, spoznal bi je pri bliskovem osvitu, ker kakor Metod piše, tako nihče več ne zná nobeden nas, nobeden Nemcev ni Latincev.“

Temu je moral Rastič vérovati, ker ugovora zoper to ni vedel.

(Dalje prihodnjič.)

Nimam srébra . . .

Nimam srébra, ne zlatá,
Ne rumenega poljá;
Nimam temnih šúm, lesóv,
Ne paláč in ne gradóv.

Slavno moje ni imé,
Tega tudi ni trebé;
Imeniten stan moj ni,
Tóliko da se živí.

Nekaj vendar jaz imám,
Za gradóv tristo ne dám:
Deva moja, nežní cvet,
Ti si, ti si ves moj svet!

Rádinski.

da je ostala hiša njena vedno na poštemem glásu. Zahajali so vánjo samó delavni, krščanski Slovenci: ponočnjaki, negodniki in brezvérski nemškutarji so se je ogibali.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

XII.

„Udri srako!“

Franksi ali Nemci so bili v tedanji dôbi vse skozi vojaški narod, zlasti od Karla Vélicege. Stojéče vojske, kakor so jo imeli Rimljani, vendar Nemci niso imeli, dasiravno je bila vojaška dolžnost občna. Vsak svobodnjak je bil vojak. Moral je priti pod knoževe ali kraljeve zastave, kadar je bilo treba, kadar je bil klican. Ta „čast orožja“ je baš odlikovala svobodnega možá. Poleg te vojaške dolžnosti, moral je svobodni vojniki ali njega gospodar še sam skrbeti za orožje in obleko in je celó živeža moral nekaj vzeti s seboj. Država je dala le mašine, mostove, za vojsko pa od kraja vojne le konjsko krmo. Preprostejši svobodnjak je šel sam na vojsko. Bogatejši pak je moral vzeti še svoje ljudi s seboj, toliko in toliko, kakor je bilo že njegovo fevdno posestvo večje ali manje. Kar je prišel ukaz od kralja ali njegovega namestnika, ki se je, kakor jih je še nekoliko iz óne dôbe ostalo zapisanih, tako-le glasil: „Mi ti ukazujemo (ta in ta) dan gotovo in ob pravem času priti n. pr. v Ptuj na Dravi, kjer se bode vsa vojska zbirala. Ti imaš pa s svojimi ljudmi tako pripravljen priti na imenovani kraj, da boš mogel od tam popolnoma za boj pripravljen oditi v óni kraj, kamor hočemo mi zapovedati, t. j. ti imaš pri sebi imeti orožje in posode in sicer vse, kar je za vojsko potrebno, z živežem in z obleko, tako, da ima vsak jezdec ščit in sulico, jeden težak meč za obedve roki, a jeden kratek meč, lok in tul s pušicami; dalje morate imeti pripravljene svoje vozóve, sekire, železne lopate, svedre in kar je še v vojski treba; na vozéh pa da imate živež za tri mesece, orožja in obleke pak za pol leta.“

Kdor ne bi bil na tak ukaz prišel, kaznovan bi bil kakor razbojnik.

Takšen ukaz sta bila izdala nemškega kralja namestnika Vilhelm in Engiskalk po Solnograškem, Krajini, Gorotanu, in ónih delih dolenje Panonije, kjer so že gospodovali Nemci, ko je bil nemški kralj Ludovik sklenil popolnoma pokoriti pod Slavomirom odpale Moravane. Poleg tega je jeden del izbrane nemške vojske iz Regensburga proti Ptuju odrinil. Ptuj se je bil izbral za shajališče zaradi tega, ker je hotel porabiti zlasti vojsko iz savskih in dravskih krajev. Drugi deli nemške države so imeli polne pestí krvavega dela drugod.

Tako je pa prišlo, da je vojska, ki se je zbrala pod Vilhelmom in Engiskalkom in odrinila proti Moravi, bila za tretjino slovenska, kajti vsi pólu odvisni slovenski rodovi so morali z Nemci marširati proti rodnim svojim bratom, katerih, to seveda, niso poznali, ker oddaljeni so jim bili, žál, tuji. Šli so na boj, ne vedoči zakaj, ni komu v korist.

Le dva sta bila med Sloveni v Vilhelm-Engiskalkovi vojski, ki sta vedela, da, ako do končne zmage pomagata Nemcem, osužnjita sebe in domovino svojo. Ta dva sta bila Svetopolk in pobratim njega Zemižizen, katerima je bil Metod odprl očí.

Skrbno pa sta svoje spoznanje pritajevala in skrivala ves čas, ne le prej na Nemškem pri Karlmanu, temveč še pri vojski med potom. Vilhelm in Engiskalk sta mislila, da imata v Svetopolku in Zemižiznu dva dobra voditelja in zlasti za potem dobro orodje, kadar bode moravska vojska pod Velegradom zdrobljena in bode trebalo deželo ustrojiti po nemški šegi. V tem oziru je bil Svetopolk po Zemižiznovih nasvetih Karlmana popolnoma pridobil.

„Peče me“, rekel je Svetopolk Zemižiznu tiho, ko sta po noči pri ognji sedela že blizu cilja, „peče me, da moramo kakor lisíce potajno delati in nemoško govoriti neresnico“.

„Nemoško je govoriti neresnico možém, ki gledajo z óči v óči prijatelju in sovražniku in povedó, kdo so. Ali ne pozabi, da so tebi ti Nemci tú rekli, da hoté ujecu Rastislavu le priliko dati, da bode lahko molil, ti pa da lahko Moravsko s svojo zemljo zjediniš, a niso izpolnili, kar so obrekli.“

„Očí so mu izkopali“, srdito mrmrá Svetopolk.

„Bili bi jih tudi tebi, ko bi mene ne bil poslušal in jih z obljubami in črteži bodočih del kanil, kakeršne radi čujejo, a samí zvršiti ne morejo. To premisli, in to naj te péče“, odgovarjal je Zemižizen mirno.

V Svetopolku pak je vskipelo in rotíl je maščevanje.

Ko so prišli v moravsko zemljo, jel se je Zemižizen po tiho in previdno bližati vodjam Slovenov, kar jih je bilo v nemški vojski. Začel jim je pripovedovati, da so to Sloveni, proti katerim gredó na boj, da utegne kàj posebnega priti, pa da morajo potem v sreči in nesreči drug družemu pomagati, kar je Slovenov v taboru, da pa Nemci naj o tem še ničesa ne čujejo. Radi so Sloveni slišali tako govorjenje. Vsak je čutil, da mu ni prijatelj óni, ki ga vodi, nego, da je silnik.

„Če so to tudi Sloveni, na katere nas vodijo, ne vojujmo, odstopimo in naj bodo Nemci tepeni; jaz itak ne vem, zakaj me je knez Kocelj poslal“ reče odločno prvi Motižir in njemu je potlej Zemižizen razkril ves črtež: namreč, v odločni bitvi pomagati Moravcem, Motižir je pridobil druge. Tako je mogel Zemižizen, ko je ogledovalec iz nemškega tabora prišel v Velegrad, naštetih Vitoglava z Ljubljani in Tvrjani, Susli, Črtnjani, Razvojani, Čistanjepoljci in drugimi kot gotovo slovenskih Moravanov zaveznike pod Svetopolkovim vodstvom, zaveznike, stoječe v sredi nemške vojske.

Razven Zemižizna so bili Nemci še več družih prelagatájev ali ogledníkov odposlali, da bi se poučili, koliko imajo sovražnika pred seboj in kakovšen je. Ker se ni nobeden od njih daleč upal, vrnili so se bili največ že vsi z neznatnimi in ne zmerom soglasnimi poročili. Zemižizna ni bilo še. Njega so kot rojenega Moravca in veščega v vsem vojvode nemške vojske težko pričakovali; najtežje pa Svetopolk s svojo družino.

Napósled pride Zemižizen v tabor. Engiskalk in Vilhelm z družimi nemškimi vojvodi sta ga pričakovala. Tudi Svetopolk je bil navzočen.

„Vse dobro!“ reče Zemižizen Nemcem in v skrbi ga pogleda Svetopolk. Rad bi bil brzo skrivno besedo ulovil od njega, ali lokavi Zemižizen se ni ozrl nánj, modro je poročal knezom in junakom nemškim:

„Vse dobro! Bolje, nego smo sodili. Srečo sem imel in bil sem v sredi Slavomirove vojske, v Velegradu samem.“

Čudom so to slišali. „Kako ti je bilo to možno? Govôri! Lehko zaide podgana v past, ali iz pastí ne lahko,“ reče Engiskalk.

„Prvi stražniki, ki sem jih naletel, bili so znanci moji, Nitranci, vojníci Svetopolkovi. Krive vesti so čuli o nas in vas, zato so s svojim orožjem prišli Velegrajcem, Slavomircem na pomoč. Z velikim veseljem so mi klicali zdravje. In ko sem jim povedal, da je Svetopolk, prijatelj nemškega kralja, tukaj v taboru proti Slavomiru, pomišljati

so začeli. Vérovali so prej, da smo mi vsi, Svetopolkova družina, pobiti in se ne vrnemo. Ko so videli mojo glavo živo in čuli mojo pripoved o Svetopolku in njega mislih, pustili so me s seboj v šator. Ker smo s Slavomirom, kakor znate, v starem sovraštvu, čuval sem se mu pokazati, ali skrit med našimi Nitranci ogledal sem vso Slavomirovo vojsko.“

„Koliko si je videl?“ vpraša Vilhelm, vojvoda.

„Glav je za okoljem in za nasipi mnogo, živine in družega blagá silno; a vojniov ni obilo, deca in žené jemljó prostor. Rekel bi, da je nas več.“

„Nisi li slišal, kaj nameravajo? Pridejo li na polje in se nam pokažejo v lice, ali hoté za ograjo nekoliko kesnejše pogube čakati?“ vpraša dalje Vilhelm, vojvoda.

„Ne bodo se upali na polje, premalo jih je za veliko bitev, in tudi za bran razširjene ograje jih s časom utegne biti premalo, ako jih prevaramo in na jednom kraji močno primemo,“ pripoveda Zemižizen.

„Severni kraj je za to ugodnejši, čul sem,“ reče Engiskalk.

„Resnico si čul. In kar je dobro za nas, tam stojé naši Nitranci; ti nas spusté čez násip, ako slišijo Svetopolka med nami, rekli so mi in obljubili. Le, ako jih Slavomir drugam dene, bilo bi teže z naskokom na moravski tabor srečo imeti.“

„Za to se pripravimo, saj utegujemo. Tudi se mora trudna vojska odpočiti,“ reče Engiskalk.

Dolgo še so se posvetovali iz Zemižizna izpraševali ter poslušali.

Napósled se razidejo. Skleneno je bilo čakati, da se vojska odpočije in da se v tem naredé priprave, s katerimi se bode začelo naskakovanje trdnjave, za katero so skriti moravski Sloveni.

„Koliko je istine in koliko lestí v tem, kar si govoril?“ vpraša Svetopolk, ko sta bila samá.

„Istina je vse, kar je protivno mojim besedam. Jutci večer smo svobodni, in nijeden Nemeo ne pojezdi proti solnčnemu zapadu ali jugu na dom Tiho, in idiva na delo! Še to noč treba, da našinci vsi vedó, a toda Nemci ne vidijo, kaj mislimo.“

Odideta k zadnjemu koncu šatorov, kjer so imeli slovenski Susli vozóve in kjer je Vitoglav stal z Ljubljani in Tvrjani, Ečegj s Črmanjani in druga vojna družina Slovenov, idočih iz posiljenosti ali nevednosti z Nemci v boj.

Noč je bila. Ognji v taboru nemške vojske se pogasnili, le pri stražah so bili svetlí. Vojaki so spali. Hlad, vedno obilnejša rosa po travi in grmovji kakor tudi zvezde na jasnem nebu so kazale, da se

jutro bliža, dasi se v vzhodu nebo še ni nič bolj svetilo nego drugod po nebesi.

Ob tem času je s brzim korakom stopil načelnik straže pred vojvodskim šatorom k Engiskalku in ga budil iz spanja.

„Kaj je?“ vpraša stari vojvoda zaspan.

„Kar imamo Slovenov s seboj, vsi so že na nogah in v orožji. Nekateri se prepasujejo s slamo ali z belim platnom. Vozóve so na kupe zvozili, klanec ž njimi zagradi; vse to po noči, a nihče ne vé, kdo jim je to ukazal,“ poroča stražár.

„Sédi! Kaj hočejo?“ zagrozi se silni Engiskalk, vrže odejo raz sebe in skoči na noge, pa poseže po zgorenji obleki. „Pojdi brž in pošlji koga po Svetopolka, jaz mu ukazujem, naj takoj sem pride, takoj!“

Stražnik pošlje zunaj slà do Svetopolka, knez se oblači, pa vprašuje vrnivšega se stražnika, kaj on misli.

„Vprašal sem jih sam, zakaj vstajajo zarana, ali ne odgovarjajo. Najsumniveje pak se mi zdi prepasávanje s slamo ali belino. Če ni to kako zmenjeno znamenje?“

Engiskalk se od jeze zarudí, zaiskré se mu očí, vstane, opaše težki meč in poseže po kopji, slonečem ob kolci sredi šatora v zemlji stoječem, na katerem je olje dajalo slabo brlečo luč.

„Konja mi odvežite, ljudi moje skličite, pojdem sam gledat.“

Za malo hipov je Engiskalk na čelu nekoliko jezdecev preko taborja dirjal na zadnjo stran, kjer so bili Sloveni. Tù je vojvoda res videl, da je bilo vse tako, kakor mu je rekel stražnik: Sloveni so bili na nogah, oboroženi, za novosestavljenimi vozóvi, v temi, med seboj tiho govoreči, na njegova vprašanja odmikajoči se.

Tam na griči je bil ogenj in Svetopolk pri njem z Zemižiznom in veliko družčino. Tja Engiskalk zapodí konja in drugovi za njim. Ko pride do pod griča, pošlje vojaka k Svetopolku, naj pride takoj doli. Zdaj se domisli, da se prej odposlani poročevalec niti vrnil ni in jasno mu je, da se tù ravná o zaroti.

„Vsa vojska na orožje!“ Ta ukaz pošlje po taborji, a od Svetopolka dobí tudi hitro jasen odgovor: „Pot od Engiskalka do Svetopolka ni daljši nego pot od Svetopolka do Engiskalka.“

„Tako se drzne govoriti z vrhovnim vojskovodjo Sloven suženj!“ Od jeze se vspéni Engiskalk, izpodbode konja, jaha kopjemèt blizu do Svetopolkove družine in zvižgaje sfrčí po zraku ostro kopje ter se ravno poleg Svetopolka zapíči v zemljo. Z naglim skokom izdere Svetopolk nemško orožje, zavrtí ga nad glavo in z umno roko vrže kličé: „Udri srako!“ ostro kopje navzdol v krdelo, kjer se je blisketalo kon-

jikov svetlo orodje v svetli noči. To je pa bilo kakor znamenje drugim Slovenom, blizu stoječim, vsak je poprijel tul s pušicami ali s klicem: „Udri srako!“ lučil mlat na nemško krdelce. V hipu je popadalo več nemških jezdecev raz kónj, drugi z Engiskalkom se obrnejo in ubegnejo v tabor nazaj, kjer se začne vrišč, vpitje in ropot orožja.

„Prenaglo, prenaglo!“ reče Zemižizen in v velikih skrbéh gleda na vzhod. Tam se je počenjalo res že nekoliko zoriti, ali dogovorjenega znamenja, da pridejo že Slavomirovi Moravci, videti ni še bilo nikjer.

„Vsak čas morajo oni od spredaj priti, glej daní se,“ kaže Svetopolk.

„Rekli so, da zažgó grmade, a glej, nikjer ni še ognja; začel si prezgodaj“, reče Zemižizen.

„Čuješ li, Svetopolk, ves tabor se dviga na nas, deset proti jednemu, to ni ravna borba. Kje so vaši Sloveni, ki primejo od óne strani Nemce?“ vpraša jezno Motižir, videč opasnost od Engiskalkove vojske, kateri so bili Sloveni za hrbtom.

„To ni ravna borba, umeknimo se!“ reče drug in mrmranje se čuje za vozóvi.

„Niste nam istine povedali! Kje so Moravci?“

Že so se uvrščali nemški vojaki, da udarijo na krdelo slovenskih sodružnikov za vozóvi, ki so se jim bili iznevéřili.

„Varali so nas z obljubami óni moravski Sloveni; v zásado smo zašli, žive glave ne odnesemo, ker premalo nas je samih; a zato se ipak branimo po moževsko,“ govori Vitoglav.

„Samó da se nekaj časa vzdržimo, potem pridejo,“ vpije Svetopolk.

„Znamenje! Hejo! Že so tù!“ kliče zdajci Zemižizen in kaže na ogenj, ki je bil vsplapolal in se od hipa do hipa množil onkraj nemškega tabora na gričih.

„To so prijatelji naši, Sloveni iz Velegrada, bitva se začinja, mi nismo samí!“ kliče Svetopolk.

Slovenje pri vozóvih zaženó donebesni krik veselja in udarjajo ob orožje.

„Zapalite vozóve!“ kliče Svetopolk in hitro so Nemci videli za hrbtom ognje, pred saboj ognje, za tilnikom sovražnika in pred seboj sovražnika.

Strah obvzame nemško vojsko. Noč, neznani kraj, nepričakovani napad, izdaja v svoji sredi — vse je množilo grozo in nered. Zastonj sta vojvodi Engiskalk in Vilhelm trudila se urediti vojsko na kup, da bi samó braneč se čakala belega dneva. Viharno so pritiskali Mo-

ravci od spredaj, bilo jih je vedno več, kakor listja in trave, od zadaj pak so letele pušice in sekire nemški vojski v hrbet od upornih Slo-venov pod Svetopolkom.

Ko je zasijal beli dan, bila je nemška vojska že razbita in razkropljena, Sloveni pa združeni, bojni klic Svetopolkov slušajoči. Strahovito je divjal slovenski meč. „Udri srako!“ glasilo se je dogovorjeno gaslo med Moravci in Sloveni, Posavljani in Podravljani. Kjer je že zmagálčeva roka pešala v pomoru in poboji, tam je na konji prihrul krvavi Svetopolk in hrabríl:

„Sekaj vraga, tolci, ne smili se ti, on je knezu Rastislavu oči iz žive glave iztaknil, smiljenja ne dajal, ne zaslužil!“

Sloven je bil taisti dan odložil ovčjo milo in potrpljivo naturo in bil je divji kakor tur razjarjen. Klal je kakor volk v hlevu med dróbnico. Pomoril je vojvode nemške, Engiskalka, Vilhelma in druge kneze nemške, poklal vojake, ki so se branili, dohitel bežeče, zaplenil in zarobil óne, ki so se klečé mu udali in razoroženi.

Nemška vojska je bila uničena.

In ko je bilo krvavo delo dokončano, zbrali so se knezi in glavárji dneva trudni in izmed njih se oglási Slavomir ter reče:

„Poslušajte me, možjé, in storite po besedah mojih! Ne vidite li, da bi mi ne bili nikdar v jednom slavnem dnevi mogli uničiti sovražnika svojega imena in domovine svoje, sovražnika slovenskih knezov in slovenskega naroda in slovensko učene svete vére, ko bi nam ne bil Bog vsemožni poslal mojega brata tukaj, Svetopolka. Ljudjé so mu povedali, da mu jaz nisem prijazen, in on je véroval tacim besedam, morda zaradi tega, ker nisva od jedne materé porojena brata. Jaz pa želim, da vidi, kako neresnično so mu ljudjé besedovali o meni. Zatorej vas prosim, da meni odvzamete oblast vojevodstva, ki ste mi jo izročili in jo preložite na Svetopolka, ker znate, da je že denès on vojevodil, ne jaz, ker za boj mene Bog ni odločil, nego njega.“

„Govoril je kakor bi mu bil brat jednomät,“ pristavi Naum; vsi drugi pak so zaklicali zdravje vojvodi knezu Svetopolku, ki je denès Nemce premogel z zvijačo in s hrabrostjo.

Zbrali so se vojniki, trudni krvavega dela, in čuvši, da je vrhovni velitelj junak Svetopolk iz roda Rastislavljega in Mojmirovega, veselo so mu klicali „na zdravje.“

XIII.

Mir Forchheimski.

Moravska slovenska zemlja je bila svobodna po ti véliki dobljen, bitvi, a osvobodili so se, čuvši velike vspehe svojih bratov na severui

tudi Sloveni ob Muri, Dravi in Savi ter zapodili iz različnih krajev nemške duhovnike in z gradov nemške vojnike, čeravno od povsod Nemcev niso mogli pregnati, ker so bili že v mnogih krajih med Sloveni naseljeni in ondi utrjeni.

Vsa nemška dežela pa je zajokala, ko je slišala grozni pokolj in konec vse nemške vojske. Od velike ponosne armade ni bil ni jeden orožnik prišel domov, kajti kar je bilo v bitvi pred Velegradom živega uteklo pred slovenskim kopjem in mečem, uničili so nižje stanujoči Sloveni na begu.

Svetopolk pak pošlje h Karlmanu vest, ki je govorila:

„Mi imamo ujetih veliko število vaših vojakov, katerih nečemo zaslužniti, kakov vi z našimi delate, kadar jih oborožene v oblast dobote. Nego mi smo pripravljene izpustiti jih k vam na svobodo, ako nam vrnete vi óne Slovene, ki jih imate ujete, da jih zamenjamo z vašimi vojniki in te vam nazaj pošljemo, možá za možá šteto po pravici. Posebej pa še zahtevamo, da nam vrnete Metoda, ki ga naš narod svojega svetca in učitelja zove in ki ga vi brez pravice v ujetstvu držite, kakor ste hoteli nas, dokler vas nismo spoznali. Za vsacega našega tála, ki ga imate, damo vam po jednega vašega svobodnjaka, a za Metoda vam damo dvajset plemenitih in svobodnorojenih glav vašega roda.“

Ko je Nemeec kraljevič Karlman dobil to poročilo, poslal je pač nekoliko slovanskih tálov in ujetnikov v zaméno, ali Metoda ni poslal, temveč rekel: da Metod ni ujet, ampak le čaka cerkvene sodbe škofov. Ako samó za te poslane tále Sloveni ne izročé vseh ujetih nemških vojakov, svobodnjakov in hlapcev, žugal je Karlman, da pride sam pónje in gorjé Svetopolku in njegovemu rôdu.

Na to groženje sklenejo Sloveni Svetopolkovi samó jednega in sicer najslabšega nemškega možá — kronika pravi: komaj pol možá — h Karlmanu poslati s poročilom: „Nam je Metod več vreden kakor vsi drugi, njega nam vrni, ker po krivici imaš ti našega učitelja ujetega, in dokler nam Metoda ne pošlješ, ne bode nobeden vaših videl svobode, kar nam jih je vojna sreča izročila v oblast.“

Sešli so se Nemci v Forchheimu in slišali vest od Slovenov v Moravi. Vojnici in knezi bi bili radi dali Metoda, nebojevitega popa, v zaméno za svoje ujete tovariše, ker neugodno jim je bilo védeti, da so v sovražnikovi oblasti. Ali jezno so vstali nemški škofje in duhovniki in rekli:

„Naglavni greh bi bil zoper našo véro, ko bi izdajali mi tega krivovérca; naša cerkev ima pravico nad njim; vi pa, katerim je Bog

izročil meč, da se bojujete za njegovo in svojo slavo, ne mislite, kako bi se ponižali pred sovražnikom in jetnike od njega izprosili. Vzdignite se, zberite novo veliko vojsko, rešite čast rodnega si imena in z mečem v roci osvobodite brate svoje iz slovenske sužnosti.“

Tako so nemški cerkveni možje govorili in nemški knezi in vojnici so jih poslušali. Resnica je to, rekli so, in ukrenili novo večjo vojsko pripraviti na Moravce. Turingi in Sasi so dobili od Karlmana vojno povelje in postavili so silno množino oborožencev.

Ta vojska je précej udarila na moravsko mejo. Moravci pod Svetopolkom pak so je že čakali in bila se je nova bitva. Tudi zdaj je Svetopolk slavno zmagal Nemce. Sloveni so se hrabro bili in nemški kronist sam daje izpričevalo, da so se v ti bitvi celó slovenske žene poleg mož hrabro bojevale in nemške grofe s kiji in drogi metale s sédla na tla. S sramoto je turinško-saska vojska, kolikor ni bilo razbite, pribežala v nemške pokrajine.

Ob tistem času sta vodila dva nemška višja duhovnika, škof Arno in opat Sigehard iz Fulde, drugo frankovsko vojsko iz vzhodne marke zoper Slovene. Ta je bila od kraja srečnejša, predrila je v slovensko zemljo in šla do blizu Velegrada. Ali Nemci so morali tudi od tod pobegniti, ko je Svetopolk prišel svojcem na pomoč. Na begu je Svetopolk škofa Arna in opata Sigeharda daleč podil in njiju vojski pripravil velike izgube.

Vsa tepena nemška zemlja je z zobmi škripala. Karlman je svoj srd hladil s tem, da je od časa do časa, zdaj tukaj zdaj tamkaj poslal močna vojna krdela čez mejo, da so požigala, plenila in pustošila Slovenom deželo. Na ta način jih je mislil omehčati.

Ali Svetopolk je prežal in čakal in kmalu se mu posreči, ko je bila jedna taka velika četa Bavarcev pod škofom Embrichom zaletela se v slovensko zemljo pustošit, Nemce zopet smrtno udariti. Skrivaj pošlje namreč vpadlim Bavarcem svoje vojske za hrbet, pobije óne Bavarce, ki so na Dunavu stražili ladje za prevoz, in tako odrezane bavarsko-nemške pustošnjake in roparje poseka, polovi ali v Dunavu potopí. Le škof Embricho je bil z malo družino unesel peté.

Zdaj so Nemci imeli strah pred Sloveni. Ni jim več na misel hodilo vpadati v slovensko zemljo, temveč poročali so, da želé mirú. Sloveni so bili takoj pripravljene mir skleniti, oni, ki niso nikoli sosednih dežel nadlegovali in osvojevati hoteli, kakor Nemci, temveč so vedno le svoje branili in se le ustavljali razširjenju nemštva.

Svetopolk je bil že leta 873. poslal ujetega nemškega svobodnjaka Bertrama h Karlmanu, ki je ravno v Eisenstädtu bival s

predlogi miru, a Karlman tačas ni hotel še priznati neodvisnosti Slo-venov. Šele ko je tudi v malih bojih ob meji vedno nesrečo imel in je videl, da Sloveni jako vstrajno in hrabro vojujejo, še le ko je Karlman jedenkrat sam bil v največji osebni opasnosti — malo je manjkalo, da ga Svetopolk ni ujel — udal se je in hotel narejati mir.

Ker se je Karlman po pravici bal, da Svetopolk in Sloveni, od Nemcev že tolikrat prevarjeni, ne bi radi vérovali jednemu njegovih ljudi, ki bi z mirovnimi ponudbami k njim prišel, izbere si tujca za ta posel. Ravno tedaj je bil namreč, od papeža h Karlmanu poslan, prišel višji duhovnik iz Italije, Janez iz Benetk, zahtevajoč v imeni papeževem, naj ne drži dalje Metoda v zapóru. Nemški kraljevič se je udal v to tem lože, ker so ga že itak bili Sloveni primorali in bi bil moral na to misliti tudi brez papeževga terjanja. Ali dobro je porabil priliko in stavil pogoj, da izpusti Metoda na svobodo, ako mu papežev poslaník gre v slovanski tabor in tam sklene za Nemce kolikaj ugoden mir.

Benečan pride k Svetopolku in tù se je naredil mir. Nemci so morali priznati neodvisnost moravskih Slovanov, Slovenje so obljubili nemške naselbe, kolikor jih je že med njimi bilo, pri miru puščati in nemškim duhovnom prihoda v svoje dežele ne braniti, kajti med vojsko so bili vsi ti iz slovenske zemlje izgnani. Sosebno je Karlman na zahtevanje solnograških škofov zahteval, da se od strani Slovanov v Podravji in Posavji, ki so se bojev in zmag Svetopolkovih soudeležili, ne preganjajo nemški priseljenci in duhovniki in da Metod ne stoluje dalje pri Koclji v Ptuji in Mosaburgi, nego na Moravskem. Da bi učitelja le skoraj dobili iz ujetstva domóv, silili so njegovi učenci v Svetopolka, naj se tudi v to udá. Od obeh stranij so se zamenjali ujeti zaslužniki, Nemci so obljubili tudi Metoda na svobodo pustiti.

V mirovni pogodbi v Forchheimu leta 874. je bil ta mir med Sloveni in Nemci slovesno potrjen od poslaníštev obeh narodov.

Slovensko ime je bilo tačas veliko v Evropi. Bali so se pred Slo-venci potomci ónih, ki so razsuli Rim in v zapadu Evrope ustanovili naj-mogočnejšo državo, bali so se Slovanov potomci Karla Vélicega. Kar čez noč iz tal je bila vzrasla mogočna slovenska država v srci Evrope; kakor mlad velikan je stal slovenski narod tukaj, mnogobrojen ob naj-lepših rekah Dunavu, Labu, Vltavi, Savi, Dravi, in bili sta dve veliki imeni, katerih veljavo je priznal vsak Sloven brezuvétno, Svetopolk, junak meča in bojnega kopja, a Metod, mož modrosti božje in svete knjige. Skupno in v slogi sta mogla ta dva velika možá Slovenstvo v krepko državo utrditi in s tem dati Evropi drugo lice. Drug družega

podpirajoč, drug drugemu dopolnujoč, veliko narodno delo delèč med seboj, odločevala sta o tisočletni bodočnosti.

Zaradi tega je to stoletje v zgodovini za Slovence tako velikanskega pomena.

Da je velikanskega pomena, to so že tačas instinktivno spoznali Nemci, zato so po sklenenem míru — sklenili boj nadaljevati zoper Slovence skrivaj in javno, z vsemi pomočki, brezozirno.

Da li so spoznali tudi Slovenci velikost momenta?

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

VIII.

Tlaka.

(Konec.)

Cesar Jožef II. je pri nas na slabem glásu, nekoliko zato ker se je vtikal preveč v cerkvene in vérske stvari, v prvi vrsti pa gotovo zato, ker je nameraval uvesti in je res tudi uvedel v vseh avstrijskih deželah v šole in urade nemški jezik. Toda še mu spregledamo to pego, blesti se njegovo ime med najodličnejšimi Habsburžani. Tacega možá, ki je posezal z energično roko v vse stroke javnega življenja in zboljšal in prestrojil avstrijsko upravo do živega, iztrebil zastarele razvade srednjeveške, ki so se držale tedanjega človeštva in ga ovirale v njegovem razvitku — tacega možá ne smemo soditi s tesnosrčnega, národnostnega stališča. Prijatelj in čestilec človeštva se je uprl z vsemi svojimi močmi, da odpravi krivice, ki so sedele večini njegovih podložnikov za vratom. Dasi tudi se mu niso posrečile vse reforme, dasi tudi se je marsikatero stvari lotil od napačne strani in bi bilo v marsikaterem slučaju bolje, da bi bil pustil stvar pri starem, vkljub vsemu temu vodili so ga pri vseh njegovih podjetjih najblažji, najplenenitjši nam ni. Tudi ko bi ne imela zgodovina zabeležiti o njem ničesa drugemu — kakor, da je olajšal toliko milijonom kmetov težko butaro tlake, že sam ta čin storil bi ga nesmrtnega.

Olajšal je le tlako, popolnoma odpravil je ni, ker je bila to nemogoča stvar. Leto za letom je izdajal patente, ki so drug drugemu dopolnovali ter imeli veljavo za vse dežele, razven, če je bilo na ka-

vsakem mestu se lahko prepričamo, da je le malo hiš ostalo v lasti taiste rodovine po več zarodih. K temu prihaja še nezdravo življenje, če se kaka rodovina peča izključljivo le s kakim obrtom, tiči vedno v mestu, ali je zapušča samó ob nedeljah, da se ob gorkem vremeni sprehaja nekoliko, ali vozi po deželi. Človek je sin matere zemlje, grške boginje Gaie, ki daje moči svojim sinom v borbi proti polubogovom. Te matere ne sme zapustiti človeški rod, ne sme se ločiti od nje, temveč pri nji mora živeti, na prostem mora bivati vsaj kolikor in kadar je mogoče. Obdelovati mora zemljo tudi, in potiti se, vsaj na vrtu, ali če drva cepi. Kdor je po svojem stanu po dnevi privezan na mesto, naj si priskrbi na vsak način neko pribežališče zunaj, neko priliko k težkemu telesnemu delu, in privadi naj mu tudi deco svojo, ako hoče zapustiti zdrav zarod, sicer bi se tudi nam godilo pri varčnosti tako, kakor se navadno godí dosihmal.

Ali kamo sem zabredel od vina, ki se je cedilo na „vseh štirih stranéh mize“? — — Hotel nisem drugega reči, nego da je nam Slovencem (in menda tudi dragim sosedom Hrvatom) treba najprej večje varčnosti. Vendar ne obžalujem, da sem zabredel v daljne razprave, ker sem imel priliko dokazati, da varčnost ni skopost, nego da se mora trositi denar za narod in za zdravje — toliko menj pa za vince, ki teče od „vseh štirih stranih mize“. Dober gospodar bode poleg vseh troškov še zmerom branil tudi delež svojih dohodkov, ne le za hude čase, temveč tudi za kapital, ki mu množi dohodke, in v prid zarodu svojemu.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

XIV.

Na ptujskem polji.

Na Dravi srédi rodovitnega polja stoji staro slovensko mesto Ptuj. Menda je jedno najstarejših naših mest. Tacit ga imenuje že šestdeset let po Kristu. In tudi staro slovensko ime, kakor je čitamo v prastarih listinah, ne dá se namreč iz nobenega družega jezika razložiti, nego iz slovenščine. Da je Nemci ugibaje pri-

pisujejo Keltom, to ne dokazuje drugega nego njih nevédnost v slovanščini. Mesto Ptuj, ali Petuj, ali Petov' so naši slovenski pradedje postavili in krstili ali imenovali. Rimljanje, ki so povsod radi že najdena tuja imena mest puščali in jih časih le svojemu jeziku malo prilagodili, imenovali so je Pötovio. To kaže le še prastaro slovensko obliko jezikovo, kakor se je n. pr. od kraja rekalo tudi „konjo“ namesto „konj“. Isti prehod iz prvotnega Petovio v krasnejši Petuj in zdanji Ptuj.

Že za časov rimljanskih slavno je bilo ptujsko mesto tudi ob Metodovem in Svetopolkovem času imenitno in vlevažno, ker je bilo drugo ali poleg Mosaburge na Blatnem jezeru prvo mesto tretjega izmed ónih slovenskih knezov, v imeni katerih so bili Slovenje iz Carigrada od carja Mihaela pozvali sveta solunska brata Cirila in Metoda — mesto Kocljevo, pri katerem je Metod učil in cerkev upravljal, dokler ni moral iti na nemški shod v Solnograd.

Knez Kocelj je bil, kakor že povedano, blag in rodoljuben mož, a nemočnega duhá. Rad bi bil videl svoj rod svoboden in samostalen od sosedov, a bal se jih je vendar. Zato se ni upal upirati odhodu Metodovemu v Solnograd. Veselilo je kneza Koclja, da je Metod v njegovi državi snoval narodno upravo v cerkvi in tako krščanstvo v kratkem času svojega bivanja v Mosaburgi in Ptuji razprostiral bolj, nego so nemški priseljenci s svojimi duhovniki opravili to v več desetletjih. Radoval se je, da je rimski papež imenoval Metoda panonskim metropolitom, torej tudi višjim duhovenskim pastirjem Kocljeve slovenske države; ali da bi se bil z močjo in z moževsko besedo oglasil zánj, ko so ga bili Nemci zvabili k sebi in ga po krivici in surovi sili obdržali zaprtega, za to ni imel poguma. Pač je natihoma poslal v Rim do papeža prošnjike za Metoda, ali javno se je bal Karlmana in kazal udanost mogočnemu nemškemu sosеду, sosebno kar je bil še Svetopolk v nemškem ujetstvu.

Silne zmage osvobojenega Svetopolka, nezaslišano in prej nevérovano zapóredno pobitje in razbitje nemške vojske je tudi kneza Koclja napolnilo z ónim navdušenim veseljem, katero je moral tačas vsak Sloven čúfiti, meneč, da je zdaj otresen nemški jarem. Veselil se je teh zmag tembolj, ker so se velike bitve pri Velegradu na Moravi reki udeležili poleg Svetopolka tudi njegovi ljudje Ptujčani in Susli pod Motižrom, Dudlebi, Razvojani, Čistanjepoljci in drugi, katere je bil na poziv Karlmanov pridružil s težkim srcem k nemškim vojem knezov Engiskalka in Vilhelma, da bi se borili proti bratom svojim in svoji krvi. Vendar se je ravno tako bal maščevanja nemškega, ker on je

bil bližji sosed nego Svetopolk in — kakor Karla Vélikega sočasni živopisec Einhart pripoveduje — rekali so Grki: Franke je dobro imeti za prijatelje, a ne za sosede. Nove zmage Svetopolkove v bojih, katerih se je več ali menj udeležil tudi Kocljev národ, pomirile so sicer tega kneza in mu izčistile veselje, a mira Forchheimskega ni čakal, niti ne toliko zaželene rešitve in vrnitve vélicega učitelja Metoda: umrl je in njegovo mesto je zavzel Bratislav ali Braslav, netják mu.

Braslav med narodom ni bil priljubljen, ker se je menj brigal za njegove koristi nego za svojega života veselje in uživanje. Nemški naseljenci v Ptuji in Mosaburgi, vedoči, da bode Braslav naslednik Kocljev, znali so strastim in poželenju mladega dobroživca ugajati in lascati in ga tako pridobiti na svojo stran. Ali po slavnih Svetopolkovih bitvah in po ugodnem Forchheimskem miru se je odmeknil tudi Braslav od nemške strani in Svetopolku poslal čestitke z darovi ter vabilom, naj pride brat, prijatelj in zaveznik v njegovo ozemlje. Kajti od nekdej je na svetu bilo takisto, da so brezznačajniki in samopridneži vlekli z ónim, ki je bil močnejši, ne vprašavši za to, kaj je pravično, lepo in pošteno.

Na to vabilo je bil Svetopolk z veliko vojno in duhovensko družino prišel v Ptuj, tem rajši, ker je Metod poročal, da se on vrne na Moravsko preko zgorenjega Posavja in Podravja, da med potom stori dolžnosti svojega duhovnega pastirstva in potujoč pregleda, koliko je kali pognalo zrnje, katero je prej sejal ter da popravi, kjer je delo pokvarjeno, dovrši je, kjer je stoprav začeto.

V Ptuji je bil Svetopolk s svojo vojno družino z veliko sijajnostjo vsprejet. Zbrala se je silna množica naroda, kateremu je bilo na daleč okoli naznanjeno, da se snideta dva velika Slovena v Ptuji: slavni junak Svetopolk, kateri je Nemce v vseh bojih prevladal, in sveti učitelj Metod, katerega so bili Nemci ujeli in zaprli iz sáme zavisti, ker Slovene uči, a so ga po Svetopolkovem ostrem meči primorani zopet izpustili na svobodo. Svetopolk je bil s svojim spremstvom jeden dan prej prišel, in drug dan šel Metodu naproti. Narod pak, došli iz obližja in daljine, ni se premeknil temveč čakal, da vidi tudi svetega propovédnika Metoda, o katerega slavi se je glas razlegal po hribu in dolu, koder je prebival Sloven.

Krasno je dopoludansko solnce sijalo čez ptujsko obširno ravnino. Po mestu in pred mestom na vzvišenejših krajih so bili ljudje razkropljeni in so čakali, da se vrnejo knezi in njih družina z Metodom. Vse je praznovalo. Kdor izmed došlih s hribov in vasij je hotel na trgu zamenjati ali kupiti, česar ni mogel sam pridelati, železa, orožja, sukna

itd., ta se je že na jutro bil preskrbel, ker videl je, da potlej, kadar pridejo gospôda, ni prodajalcev ne bode. Nekateri so v tolpah ali posamezno hodili okoli, počasi in jedva premikujé se, tako da se je videlo, da nimajo nič družega posla, nego čakati. Drugi so bili pred mestom ob cesti in na jarkih posedli, jedli in pili, kar so s seboj prinesli ali v mestu dobili, ali pripravljali si obed.

Pri jedni teh krdel, ki so sedeli in čepeli okoli zakurjenega ognja, bil je središče ali glavna oseba, velik star mož, ki je sedel na beli plahti od ovčje volne, visoka a suha, v beloplatnene breguše ali hlače zavita svoja kolena objemal, a pri vseh svojih govorih in odgovorih okoli stoječim in sedečim tovarišem in znancem vedno gledal nad žrjavico pred seboj. Na žrjavici se je namreč pekel cel oven, katerega je dobil mož v mestu v zameno za nekoliko kóžic. Sivkasto belo močno srajco od prsnega platna je imel prepasano s širocim rujavim jermenom, a raz glavo so bili izpod kosmate kučme od kúnine kožuhovine z vranovim peresom, sivi lasje spredaj na širocem oglatem čelu v sredi pristriženi, tako da je bil ves nekoliko pégasti in močno nagubani obraz viden, zadaj pa so jako dolgi po tilniku padali in se krivili. Podobno, kakor on so bili tudi drugi okoli sedeči in stoječi oblečeni v belo prtenino, to se ve, da pri vseh platno ni bilo fino ubeljeno niti ne posebno prano. Vendar se je starega obleka s tem odlikovala od večine družih, da je on imel v usnjati pas vdelane svetle gómbiče in cvetlicam jednake podobice, da so dalje njegove opanke bile ob členkih in golenih privezane z lepo ustrojenimi pisanimi, rudečimi in belimi jermenčki. Večina družih ni imela tacega pasa, temveč od vlaknene preje pletenega, tudi za pokrivalom ni nobeden drugi okoli njega nosil vranjega perja; kar se tiče obuvala, bile so velike raznoterosti, ker nekateri so imeli podplate in malo ustrojene kože, preluknjene in z vrvicami privezane čez ovoje, kakor je bilo, drugi so nosili cele čevlje, zopet drugi lesene coklje, tretji so hodili celó bosí in se je njihovim trdokožnim, široko razhojenim nogam poznalo, da čevljev niso vajeni. Orožje so imeli vsi. Nobeden ni bil brez dolgega noža ob stráni, ali ga je imel v usnjati ali celó leseni nožnici pri pasu privezani, ali pa mu je, ako je bil krajši, ob stegnu tičal v ozkem dolgem žepu, da se je videl samó ročnik pri boku. Nekateri so imeli celó kopja s seboj, kakor za vojsko, z opaljenimi in črno svetlimi lehkimi ročniki in s svetlobrušeno ostjó, dobro na konci dolgega ročnika pribito; le-ta so bili na bližnji grm za starčevim hrbtom obslonili, ali pa v zasadili zemljo. Tako so čakali Metodovega prihoda, ali -- da bolj po resnici povemo -- najprej so tako čakali, kdaj bode oven pečen. Dolgo ne bode, kajti mali bosopeti in gologlavi

dečko, ki je vrtil leseni raženj na dveh lesenih, vsaksebi na konci žrjavice v zemljo zaritih rogovilah, potil se je, da je voda od njega kapala, znamenje, da ima že precèj dolgo svoje delo. Pečenka je bila pa tudi že lepo zarumenela in kaplje masti, ki so cvrčaje padale v žrjavico, razprostirale so prijeten duh, ki je čakalcem dobrodejno sezal v golt.

„Kako ste že rekli, da se imenujejo ti Sloveni, katerim je knez móčni mož, Svetopolk?“ vpraša jeden iz družbe.

„Moravljani jih zovejo, zakaj, to ve morda Lis?“

Prej omenjeni stavec, ki je sedel najbliže ognja, pokima z glavo in razlaga: „Kako ne bi védel, ko sem bi pri njih z Motžirom tačas, ko smo bili pobili vse Nemce, srake. Moravljani se imenujejo zato, ker jim teče reka Morava skozi domovino, glejte, kakor nam tû doli Drava. Zakaj pa se mi imenujemo Črnovci, če ne zato, ker stanujemo tû gori na Črni gori. Ali kadar prideš dan hoda ali več od dóma, ne vedó ljudje več za našo Črno goro, temveč samó za Ptuj ali za Dravo, zato nas zovejo Podravce ali Dravljane in morda še drugače, a jaz nisem drugače slišal, ne morem povedati, prijatelji. Ali dobri so Moravljani, hrabri, bratje naši po jeziku in rodu in zdaj, Bogú hvalo, tudi bratje po orožji proti Nemcu, sraki.“

Vsi si modrost starčevo denó na pamet, in najmlajši med njimi, vrtilec pekočega se ovna, vpraša „Dedček, zakaj pa se Nemcu reče sraka, kakor ti govoriš, dede?“

A tû je vnuk več vprašal nego ded znal: „Od nekdanj smo jim tako rekali, kadar smo med seboj o njih govorili, ali jih na boj klicali, Vitko. Samó, da jih toliko nismo poznali kot zdaj, kajti ko sem bil jaz tvojih let, dečko, in sem hodil s svojim otcem v mesto, bilo jih je komaj deset v Ptuj, srak nemških, zdaj so se že tako razgnézdile kakor uši, in pol mesta je že njih polno, če ne več.“

„Morda se jim zato daje priimek srake, ker so pisano oblečeni, ne belo kot mi,“ ugiblje mlad mož.

„Ali pa zato, ker radi vse jemljó, kar se kolikaj sveti pri nas, sosebno denar,“ pristavi drugi in glasen grohòt kaže, da razložba poslednjega občinstvu bolj ugaja.

„Denès so se nekako poskrili, zdelo se mi je, kakor miši nad izbo, kadar maček po lestvi skakóma stopa,“ reče jeden starejših. „Meni se zdi, da jih prihod tega imenitnega moravskega junaka in ónega svetca močno kolje v dušo in v srce.“

„Poskrili? Nekateri so lepo pred Svetopolkom na tla popadali, rečem ti, Ščetin, sam sem jih videl,“ odgovorí Lis in pristavlja: „Nu,

pak, to bi znal, zakaj bi se pred Svetopolkom skrivali, ker on je velik črt njihovemu rodu in plemenu. Ali zakaj bi se bali ónega svetega moža, Metoda, ker vendar menda isto véro molijo in isto tako božje pomaganje kličejo, kakor on uči, slišal sem.“

„To je res,“ odgovori Ščetin, „oní se ne zbirajo v logu pod drevsom, kakor naši stari in še zdaj nekateri, ki se Peruna držé in Morane; oní hodijo v velik zidan hram, v cerkev in potezajo s pestjo ali prsti križ po čelu in molijo samó jednega Boga in sina Krista in svetega duhá, češ, da je on oče naš, ki nam daj kruha vsak dan — vse menda prav tako, kakor je tudi ta sveti mož učil, ki se denès vrača, Metod, in kakor so óni pripovedovali nam, ki so se prej od njega naučili. Ali nekaj je vendar razločka med Metodovim učenjem in med pripovedovanjem nemškega svečenika, ne domišljam se njega imena . . . Rihbalda, ali kako. Metod ne govori prav vse tako kakor mi, vse drugače in lepše mu beseda poje, ali vendar ga morate le poslušati, ker vse vam gre do uma in razuma; óni nemški pripovedovalci pa tako čudno govoré, da časih razumeš polovico, če s teboj govoré, kadar pa se med seboj razgovarjajo ali Bogá kličejo, ne razumeš ničesa, čisto ničesa.“

„Jaz Metoda še nisem slišal sam,“ reče Lis. „Zato sem mislil in rekel sam pri sebi: stopi doli v mesto, stopi, da čuješ sam. Zlasti ker je tudi Svetopolk tukaj, ki je Nemce tako močno ukrotil, da morda ne bodo več čez našo mejo glave vtikali in nam hodili v kvar, rekel sem, da me cela zádruga ne udrží domá. Zato pojdem drevi ali jutri poslušat v óni véliki zidani hram, ki mu cerkev pravite, kako pové Metod o Jezu Kristu in Bógu. Posebno bi rad zvédel, kako je to, da je samó jeden Bog in zopet so trije, vse vkup. Tega pri nas nihče še ne vé, in mislim da tudi drugod po hribih ne, sosebno ker nekateri skrivaj še zmerom naše stare bogove kličejo in jim obete delajo, vrhu tega, da sta že pokojna kneza Pribina in Kocelj sovražila Perunovce in jih zmerjala s pogani.“

„Ej, niso le pri vas na gori taki, tudi po poljani jih je še vse polno,“ oglasi se jeden.

„Kako bi jih ne bilo, ker nima kdo ljudij poučiti; Nemci, ki tù v Ptuji sedé, ne znajo ali nehté, Metoda so bili pa polutretje leto pri sebi zaprli daleč tam nekje blizu konca svetá iz sáme grde zavisti, rekoč, če mi ne znamo, pa še ti ne bodeš. Jaz sam sem že kopje dobro metal, tako, da ga ni vsak otrok izpulil, kadar sem je v deblo zapodil, a sem še zmerom molil in mislil, da mi o kresi pride bóžič Svarožič durne podboje pozlatit. Zdaj pač vidimo, da je kristijanski Bog močnejši, naših starih bogovi so menda-opéšali ali celó pomrli, čemu

bi torej mi pazili nánje, ako nas ne slišijo več. Gluha molitev Perunova molitev. Le premislite, da je slovensko orožje šele zdaj v čisli prišlo in šele zdaj poznamo velike vojne pobeде, odkar je ta Metod poučil Moravane in naše ljudi, zlasti poljane in meščane v kristijanski véri. Sosebno Svetopolka je on do dobrega izpreobrnil h križu, ko sta bila pri Nemcih skupaj zaprta nekje daleč tam na drugem konci franške dežele in menda vsega svetá, kjer solnce zahaja. In glej, od koder ni še nobeden ujeti Sloven vrnil se, prišel je Svetopolk domóv in s seboj zvabil še celo temo sovražnikov, da so propali. Dokler so nam le Nemci po svojih in naših knezih novo véro silili, morali smo jim davek plačevati in vojsko dajati, ako so šli kam na boj; zdaj ko je Metod prišel, zaobrnilo se je vse in se zaobrne še bolj, le verjemite. Ko bi bili naši stari bogovi, ki smo jih od davnega čestili, še ob moči, ne bi bili nas kristijanski Franki ali Nemci zmerom topli in trli, poprej pa Obri pasjeglavi tlačili, temveč Perun bi se bil za nas oglasil in Morana ne bi bila davila naših dedov, temveč naše sovražnike. Recimo potem, če moremo, da véra v križ ni mogočnejša! Ne moremo reči.“

„Ne moremo“, pritrđijo drugi starejšine Lisu, kajti niso imeli mnogo modrejših niti veljavnejših mož med seboj. Le Ščetin je bil morda bolj v véri poučen, zato se je pa takoj oglasil in rekel:

„Kakó si dejal, da ne razumeš, zakaj je samó jeden Bog, a se imenujejo trije: oče, sin in sveti duh? Vidiš, to se meni zdi tako: vzemi v roke vile od celine narejene na tri roglje, vsi roglji samorasli, ne da bi bil kateri pribit. Kaj imaš? Jeden rogelj je les za sebe, drugi za sebe, tretji za sebe les. In vendar so tudi vse vile vkupe jeden les.“

„A-a!“ zanoslja Lis premišljujoč in prikima. Njemu in vsem se je po ti sicer netemeljiti, ali dobromišljeni razložbi vélika vérska skrivnost zdela prav jasna.

Sicer pa je menda že bralcu odkrito iz tega do tû navedenega razgovora slovenskih mož o resnicah naše svete vére, da so še na pol pogani, da se je v njihovih glavah še čudno mešalo poganstvo s kristijanstvom in da nagibi njihovega vérstva niso bili povsem krščansko čisti, temveč so močno nazori samopridnosti in materijalnega boljška vpletali se vmes. — Oní so govorili, kakor so mislili, bolje niso znali; dà, velika večina niti teh vérskih znanosti ni imela, kakor Lis in Ščetin.

„Mislim, da je že pečeno,“ reče zdaj Lis, potegne dolgi nož, zabode ga polagoma v ovna na ražnji in ga zopet izvleče, prikimne z glavo in dečku reče: „Kje ga hočemo rezati?“

Dečko prinese ozko staro desko, ukradeno prej iz plóta, in jo položi pred starca, kateri zvrne pečenega ovna nánjo in ga začne s svojim orožjem na kose razrezavati in deliti najprej med svoje ljudi, to se vé, sebe ne pozabivši, potlej kar mu ostane, ponuja vsem okolo stoječim, tako da je ves pečeni oven s kostmi vred skoraj zginil z deske.

Najedši se stari Lis vzame opleteno bučo, ki jo je čuval pred seboj med kolena na tleh, odmaši jo in pije, a potem ponudi Ščetinu piti, družemu pak nijednemu, temveč skrben za sebe oprtá zanjko, na katero je bila vinska buča privezana.

„Veselje je možu piti vinsko kapljo po dobrem mäsнем zalôžaji; kakor máterino mleko detetu dojencu prilega se duši. Kako bi dobro bilo, ko bi ta svetec Metod hotel pri nas ostati in narediti, da bi zmerom dobra létina bila za vino in za žito. To zná on vse, ako hoče. A zna valjda tudi dež in točo napraviti, živino zagovoriti in še več kot mi sodimo. Tudi besa vražjega v človeka spustí, če hoče.“

Poslednje besede je mož skrivnostno povedal, ali kakor da bi se sam pred besom hotel začuvati, odmaši še jeden pot vinsko bučo in pije.

„Kako bi besa v človeka spuščal, ko pripovedujejo, da je dober človek, kakor ga ni bilo in ga ne bode?“ vpraša Ščetin.

„Ne rečem, da ga spušča, nego le, da ga more in zna, če hoče, kakor tudi hudo zimo, ali hudo sušo naredi in ustavi, ako le hoče, verjemi ti!“

„Ne vem. Ono leto sem ga sam slišal, ko je rekel, da vse od Bogá pride, zlò in dobro in nič brez volje božje.“

„I nu! Od koga je pa on prišel k nam če ne od Bogá?“ vpraša Lis. „A kaj misliš, da se nista prej z Bogom nič zmenila, predno ga je poslal nas učít, in da mu ni dal nič oblasti? Še jaz, kadar katerega iz svoje zádruge pošljem kam dalje, naročam mu: tako in takisto govôri in stóri; ako pa izprevidiš, da ne pojde tako, onda stóri, kakor se ti bode prav in dobro zdelo, saj si sam pameten in jaz ti ne morem stati povsod za petami. Če jaz dam tako oblast svojemu, ti svojemu, naši knezi svojim vojvodam, nu, kàj meniš, da Bog ni modrejši od nas vseh? Je, je! Sicer bi nas ne bil znal vse ustvariti, nebó in zemljo in solnce in zvezde in kar je živega in mrtvega. Le pomislite, da bi Svetopolk ne bil nikoli mogel Nemcev prevariti in prelestiti, da bi Metoda ne bilo. Ta jih je bil s slepoto udaril in nihče drugi. Kàj ne vemo iz pripovedovanj svojih starcev in iz tega, kar smo sami doživeli, kako lokavi in prebrisani so? In da je Svetopolk potlej Nemce povsod dobro nabíl in potolkel, kjer so se njega Sloveni ž njimi srečali, to ni kar tako, vrhu tega, da je sam močan kakor noben človek.“

„Je li močan?“ vpraša Ščetin. „Davi so bili že odšli iz mesta, ko sem prišel jaz, nisem ga torej videl.“

„Močan kot tur, širok, velik, glavàn!“ glasilo se je hitro poročilo izmed okoli sedečih in stoječih.

„Takega silnega junaka nisem še videl,“ reče še jeden.

„On je že iz rodovine take, oče mu je bil podoben in baje ded še bolj,“ reče Lis. „Brat njega je tudi velik, samó da je slok in menj čvrst, zato ni vojniki nego svečenik, ali že zaradi tega ker je iz tega roda, iz katerega Svetopolk, izbral ga je bil narod na Moravi reki vojvodo, dokler samega Svetopolka ni bilo. Ko so pa zaslišali vpitje Svetopolkovo v bitvi pred Velegradom, slušali so vsi njega. A kako zna vpiti! Nobeden rog tako glasno ne tuli, nobeden medved nì bik nima tako močnega glasú kot Svetopolk, kadar tovarišem v boji priklicuje. Moraš teči v krvavo vrsto, moraš udarjati, ako on ukaže, tudi ko bi se prejal, da je vruga preveč pred teboj, kajti kamor Svetopolk tovariše goni, tja hodi on ž njimi prvi in vpije, da je veselje in strah.“

„Veselje in strah?!“ čudijo se okoli sedeči.

„Kadar je kopje zalučil, gotovo zadene in v travo vrže za vselej ónega, na katerega je meril, potem pa meč potegne in očí mu se poveličajo in zakrvavé, obraz gorí, groza ga je pogledati. Zato ga ni dozdej še nikoli nobeno orožje ranilo, nì pušica, nì kopje, nì kij, nì sekira, nì meč. In če je dozdej tak bil, da se ga ni nič prijelo, koliko bode šele zdaj trden in brezskrben, ko sta se z ónim vseveščim svetcem Metodom sprijateljila in se hočeta tù doli denès ali jutri še bolj. Zdej mu Nemci ne pridejo do živega, tudi ne, ko bi jim besi pomagali.“

„Zdravje mu in slava!“ reče Ščetin in isto tako se oglašajo drugi.

„Ko bi mu le naš knez Braslav podoben bil,“ приметne jeden poluglasno.

„Podoben mu ne more biti. A da bi mu le pokoren bil, njemu, a ne Nemcem. Potlej bi mi zopet vedeli, čegavi smo in kakovo ime imamo. Dozdej nismo vedeli, ali smo srake, ali smo sokoli. V sredi smo časih v boj šli z Nemci in za Nemce zoper ljudi svojega rodú in svoje krvi, drugič smo zopet s Sloveni vred vzdignili se zoper Nemce, ki so nas pa potlej za to skubli; kadar niso mesá imeli in ne kàj jesti, prišli so po naše voli in ovce in po žito in nekatera slovenska ženska, nekatero mlado dete je ž njo vred privezano na nemške konje, nagó kakor po rojstvi, od nas odgnano bilo za vselej in jim služi ter dela na krvavo usmiljenje. Naše ljudi so Franki med seboj prodajali in kupovali ceneje, kakor mi kobile. Koliko zádrug po dolinah je ležalo brez strehe, kakor zver v gozdu, in na ravnem polji sta rudeča žrjavica

in sivi dim védela, kje je bila prej slovenska vas. V hribe k nam se niso upali, ker nimajo dosti vzeti, ali koliko naših mladičev so ulovili doli na polji in z vrbovo trto zvezane gnali jih na pródaj, Nemci, srake. In kdo je bil kriv? Mi samí, ki smo poslušali take kneze, ki so od straha pred Nemci do nog padali in jim dánj dajali iz naših kašč in iz naših hlevov. Pribina je bil ves pasji, več Nemcev je bilo v njegovi družini nego naših in da bi nas bil le mogel, prodál bi nas bil Frankom kar vse vprek kosmate. Kocelj je bil bolj naš, a strahú je imel preveč. Še zadnjič, ko so prišli Franki na potu proti Moravanom, poslal je nas ž njimi in mi bi bili res morali ž njimi v prijateljstvu bojevati se proti svojega plemena ljudem, da bi Svetopolka ne bilo, ki je rekel: tako mora biti — in bilo je takisto, da smo skoraj vso nemško vojsko potolkli in le ostanke polovili. Zato rečem: ko bi se tako zmenili, da bi tudi pri nas odslej zmerom Svetopolk imel ukazovati, a Franki ničesa, potlej smo svoji in nas ne bi več sram bilo, kakor nas je dozdej lebko bilo, ne li?“

Zdajci se oči vseh poslušalcev od pripovedovalca Lisa obrnejo z jarka v dól k mestu, ker od tam se je začula godba, glasna, da je vse skozi ušesa letelo.

„Dudlebi, Dudlebi,“ vskliknejo sosebnó mlajši in vse skoči na noge. Tudi druge tolpe zbranih vstanejo in v divjem diru se vse spustí z jarka navzdol na cesto h godcem.

Dudlebi so se imenovali možje precěj mnogočislénega rodú, prebivajočega od Ptuja po Dravi navzgor proti zdanji Koroški in še globlje v to zemljo. Sloveli so isto tako kot dobri vojniki in borci s kopjem in mečem, kakor tudi — in skoraj še bolj, kajti od tega so dobili ime — kot godci in pevci.

Pravega soglasja, harmonije dudlebska godba ni imela; vsak je pritiskal na svoje dudlje, piskal na svojo písčal, drgnil z lokom ob žimnato struno, ali trobil v rog kakor se mu je zdelo, da se priklada in ujema z drugimi, izkušal je le, da je bil s svojim instrumentom glasán. Tako je bila dudlebska godba pač močna in burna, toda menj ubrana. Vendar so jo Sloveni radi poslušali, mladina in starina, vse je klicalo „Dudlebi, Dudlebi!“ in vrelo h godcem.

Ti so se po cesti razstopili in godli stojé. Ko se je pa zaslišal med množico glas in šel od ust do ust ter veselo razburjenje v narodu vzbudil: „Že gredo! pridejo! glejte! glejte!“ vzdignejo se Dudlebi in na čelu naroda, ki se valí za njimi po cesti in ob stranéh ceste gredó naproti veliki družini, ki spremlja in dovaja od daleč Metoda in Svetopolka.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

XV.

Sv. Metod in Svetopolk v Ptuji.

viharnimi pozdravi in srčnimi priglasji je narod v Ptuji vsprejel Metoda, na strani Svetopolkovi jahajočega na dolgogrívem belci učence svoje svečenike in množino družega spremstva imajočega za seboj. Ne le, da je narod svojega učitelja že od prej poznal in ga ni mogel pozabiti, zdelo se je, kakor bi tisti čudoviti instinkt navduševal slovensko ljudstvo za svetega svojega učitelja in duhovnega otca, s katerim vidimo, da Bog večkrat obdaruje mlade, nezkušene, po usodi tepene, zatirane narode, da prav znajo ločiti, kdo mu želi blago in dobro, kdo ga prav uči, kdo ga hoče pravim pôtem voditi do boljše bodočnosti, če prav morda daljne, ne še vidne, negotove bodočnosti. V prvih vrstah gledalcev so verni kristijanje padali na kolena, da bi deležni bili blagoslova, ki ga je Metod dajal s prijaznim obrazom narodu odzdravljaje na desno in levo, pogani in óni, ki so bili le krščeni ali malo poučeni, oprijemali so se drevja, plotóv, lezli ob hišah, da bi tudi videli čudotvorca, v katerega uk so tako rekoč že verovali, predno so ga poznali, samó ko so učitelja videli. Matere so vzdigovale deteta in jim kazale moža božjega, osorni in trdi možje so čutili v sebi neko nenavadno ponižnost in mehkost, ko so ga gledali v lice, a razposajena in tresopéta sicer mladina je morala nehoté imeti resno lice in umolkniti z veselo ali obádno šalo.

Poleg Metodove in Svetopolkove slave pak je bil na okoli daleč raznesen tudi kneza Bratislava izrecen ukaz po zádrugah, ki je pozival zlasti vojne može, naj pridejo te dni v Ptuj klanjat se imenitnima gostoma in ja čestít. In od sêla do sêla je tekel glas: pojdimo gledat in čestít svetega moža in tistega vojvodo silnega.

Metod reče Svetopolku:

„Vidiš li, knez moj, kako je ta naš narod hvaležen za to, kar se mu dobrega storí, hvaležen nam za besedo božjo, ki smo mu jo prinesli in za tvoje trude v krepkih bojih za svobodo in neodvisnost njegovo. Glej ta lica, z njih se čita ljubezen in spoštovanje, in večjega darú človek od človeka ne more iskati. Sicer možu ne pristaja samó hvaležnosti in nagrade iskati od ljudij, kadar ide na delo za blagost svo-

jega bližnjega; dobro in blago delati treba zaradi dobrega in blazega — ali, zato, ker je to volja in zapoved Najvišjega. A dobro dá človeku, delo je lažje, trud manjši, prebite težavnosti imajo lepši spomin, če človek vidi priznanje za svoje trujenje med ónimi, katerim na korist je namenjeno. Vrl narod je naš in duša mu je še nepokvarjena.“

„Vrl narod,“ odgovori Svetopolk in nekako zaničljivo zasukne velike ustnice ter z glavo in visocim vranjim perjem na čeladi ponosno nazaj omahne, „vrl narod, ali jaz ga imam najrajši, kadar je pokoren, da stori, kar se mu ukazuje, sosebnost pak, da ne beži, kadar se je treba bít in boriti.“

„Pokorščina je lepa in krščanska čednost, kjer je na mestu; tudi hrabrost in vojevitost je narodu na čast in korist v pravičnih vojnah za brambo svojega in zaščit resnice. Ali namen človekov hrabrost in vojevitost ni, ker kadar bode Kriščev sveti nauk prešinil vse narode, vojevitosti treba ne bode, kajti živel bode soseba s sosebo po nauku: ljubite se med seboj, in vojske ne bode. Kdaj pride ta čas in ali ga je Bog namenil človeškemu rodu na tem svetu, to seveda ve le on sam.“

Svetopolk pogladi svojo veliko črno brado, nasmehne se in zopet uprè roko ob močno svoje na konji viseče stegno rekoč:

„Vém, da tako učite in verjamem, da je res, ali zdi se mi, da bode potlej grozno dolg čas na svetu. Nič boja, nič crožja, to bi ne bilo záme.“

Zemižizen, Svetopolkov pobratim, jahal je za njim poleg Braslava. Ko je slišal, kako nekrščanski njegov pobrat govori z Metodom, bal se je škode, ker poznal je Svetopolka, da je svojeglav in da bi še dalje v protivji zaplel pogovor o stvári, ki ni bila za njegov razum. Hitro torej Zemižizen v poseže razgovor, da bi misli Svetopolkove in Metodove obrnil drugam:

„Poglej, Svetopolk, tù stojé Braslavlji voji.“

Zemižizen je s temi besedami kazal na oborožene može in bojne junake, ki so po mestu stali v gostih tolpah, proti ulicam nagnetení, koder so imeli slavni gostje z družino priti do cerkve. Ta vojska ni bila ni jednako oblečena, niti jednako oborožena, niti ne sestavljena od same dorasle mladine. Poleg črnega kopja z dvobrušno jekleno iglo na konci, molela je drugod pisano pobarvana, drugi so imeli le kije in nože, tretji nemške meče. Poleg kosmatoobraznih otcov so stali golo-bradi sinovje, ki so pa v sebi čutili že zmožnosti za velika hrabrodejstva in junaštva, kakor se jim je videlo z lica. Največ so bili močni, veliki ljudje, slovenski tipi z obrazi širokimi in širokopleči, krepke rasti, trdne stavbe kostij in vendar imajoči neko mehkost v očeh in licih. Vsi so

gledali velikana Svetopolka, čudovali se njegovemu z zlatom okovanemu orožju, strmeli, kako more človek biti tako močan, in drug družemu kazali to in óno na njem. Svetopolk je ta del gledalcev z večjim zanimanjem opazoval nego drugi mešani narod prej in z velicih rudečkastih očij in izpod do ušes dolgih brk mu je izginil prejšnji izraz prezirnosti. Mnogi obrazi so se mu zdeli znani, ker se jih je spominjal, da so bili ž njim vred v spremstvu Vilhelmove in Engiskalkove vojske, katero so mu potlej pomagali uničiti pri Velegradu. Katere je poznal, tistim je prikimoval prijazno in navdušeno so mu zdravje priklicavali. Katerih pa se ni imen domislil, povpraševal je Bratislava, ali ker ta svojih ljudij ni mnogo poznal, priskočil je njega in prej že Kocljev vojvod Motižir na pomoč, on pak je poznal skoro vse ljudi.

„Ta je Lis tù z bližnje Črne gore, i on je bil z nami, star je, ali udarjati zna za dva mlada. Ranjen je bil pri Velegradu.“

Svetopolk pogleda starega našega dolgina, pripovedovalca pri ognji, kateri je v prvi vrsti stal zdaj tikoma poleg Svetopolkovega konja, pred seboj držeč ónega malega dečka, ki je pri peki ovnovi vrtil leseni raženj, in vpraša starca:

„Lis, Lis, kako si, junačina vrli? Je li ta dečko tvoj sin?“

„Vnuk, vnuk!“ odgovorí Lis s sijajočim obrazom in slavni knez je bil odjahal mimo njega.

„Lisa je ogovoril, Lisa s Črne gore je ogovoril!“ tako so govorili možje okoli in okoli in ta glas je šel od moža do moža, od tolpe do tolpe po vsem trgu.

Staremu Lisu pak je rosa pala na oči, da so se mu svetile mokre od samega veselja; to je bil njegov najlepši trenutek, tako srečen še ni bil nikoli.

„Dede, oj, dede, po meni je vprašal, ne li?“ Tako reče dečko Vidko, ražnjavrtitelj, in uprè črne oči v deda Lisa.

Stari se ozrè na dečka, gleda ga nekaj časa, kakor bi ga ne poznal, potem ga brzo obide čudna misel, katero hipoma zvrši. Z obema rokama stari Lis popade svojega vnuka Vidka za ušesa in ga potrese na vso moč, jedenkrat, dvakrat, trikrat. Dečka zabolí, da se mu zdi devet solnec pred očmi in kakor psiček, ki je poleno dobil zalučeno v stegno, malček z obema rokama oprime starega deda zli roki in v bolesti kričí: „Aj-aj! aj-aj!“ Starec izpustí vnuka. Vidko pokrije rudeča in pekoča svoja ušesa z rokami, plaka na ves glas in prestrašen gleda deda Lisa, kakor bi se mu zdelo, da je prišel z uma. Ded je Vidka imel tako rad, da ga je jemal povsod s seboj, nikdar mu ni rekel žal-besede, nikar da bi ga bil tepel ali lasal ali uhljal. „Bolelo, bolelo li?“ vpraša ded

Lis vnuka, a ko ga ta le strahoma gleda in joka, reče stari mož: „Prav je, da te boli, da čutiš, Vidko; ali nič ne plakaj, jaz te imam rad; samó, da nikdar ne pozabiš, da za večno pomniš, kdaj je slavni Svetopolk po tebi vprašal, moral sem te potresti za ušesa. Zdaj bodeš védel, kdaj je junak Svetopolk vprašal, čegav si, za nobenega, samó za tebe.“

Dečko neha plakati, ko čuje, da ni bilo zlo namišljeno od deda, vendar bi bil v tem hipu najbrž rajši bežal, nego da bi bil Svetopolk še v drugič prišel deda Lisa ogovarjat zaradi njega.

A ni se bilo bati. Svetopolk in njegovo spremstvo je bilo že odšlo, narod je napolnil vse ulice, po katerih je bil prej prostor po sredi za sprevod, in vsa množica se je izkušala valiti dalje proti cerkvi, kamor so šli velikaši in za njimi s svojim piskom in goslarjénjem zlasti od mladine občudovani umetni godci Dudlebi.

V cerkvi in pred cerkvijo so se bili zbrali v Ptuji naseljeni Nemci pod vodstvom grofa Gozvina in nadsvečenika Rihbalda. Tukaj v velikem zidanem svetišči so Nemci najbolj brez opasnosti čutili se pred veliko množico slovenskega naroda, ki se je bil v mesto natekel, zlasti pa se jim je najvredneje zdelo, da tukaj, v velikanskem svojem zidanju vsprejmó z navidezno prijaznostjo in modro previdnostjo vélika dva slovenská mogotca, katera bi bili vsekako najrajši v temnice svoje oddaljene domovine poslali ali kar naravnost iz tega svetá. Cerkev je bila namreč delo njih truda. Frankovski zidarji so jo postavili in solnograški škof Teotmar jo je sam bil prišel posvetit jedva dva meseca poprej. Zaradi tega je grof Gozvin z dozidanjem svetega hrama še posebno hitel, da je mogel načelnik bavarske cerkve, Teotmar, blagosloviti ga, predno so bili Nemci od papeža in Svetopolkovih prisiljeni izpustiti Metoda, metropolita Panonije, tako da je ta našel pred novo cerkvijo že od družega, kateri si je metropolske pravice prisvajal, nastavljenega župnika, tožitelja svojega pred zborom nemških duhovnikov.

Število nemških naseljencev pred cerkvenimi vrati in v cerkvi zbranih je bilo majheno v primeri z veliko množico Slovencev, ki so bili okoli in okoli njih na nogah. Nemci, na čelu jim grof Gozvin, bili so od nog do glave v orožju in resno so molčali. Ni jim bilo znano razmerje; znali so, da so bile njih vojske od Slovenov zaporedoma tepene, da se je naredil v Forchheimu mir, ki je Slovenom zagotavljal popolno svobodo, tudi ónim Slovenom, katere so oni dozdej radi smatrali za svoje podložnike, katerim so postavljali ali potrjevali kneze in tem knezom nosili ukaze, narodu véro narekovali in merili dánj. In zdaj so bili kakor mala tolpa mož, vojni hlapci Gozvinovi, trgovci, obrtniki, cerkveni sluge, ali vsi vojniki. Mnogo njih tovarišev je bilo

zapustilo ta zdaj opasni kraj. Mala hrabra četa ostalih v sredi sovražnikov bila je odrezana od svojcev, čakajoča usode negotove. Kajti znali so Nemci, da je treba v razburjeno množico, ki jih obkolja, vreči le iskro in srd naroda proti dozdej gospodoželjnim tujcem, bi se bil brzo vnel, a rešenja potem ni bilo nì v največji hrabrosti. Naturni razum jih je učil, da je zdaj ž njimi in njih vladajočim vplivom takó, kakor je vsem veliteljem, ki se ne opirajo na narod sam, ampak imajo zaslombo samó od zunaj: kadar ta zaslomba nima veljave več, izgine tudi ves njih vpliv na narod, in oni sami radi padejo. A Nemci so pa tudi znali, da je Sloven mehak mož, dobrodušina, rad pozablja oč tudi krivico; zato so sklenili svojo nrav izpremeniti, v ovčji koži kazati se, dokler je sila, ponižno se ukloniti in kazati se pokorne in ničesa zahtevajoče.

Med Nemci najpogumnejši je bil njih duhovnik Rihbald. On je tudi znal zadržavati in v vstrajnosti bodriti svoje rojake, kar jih je še v Ptujih okoli njega ostalo bilo in ne hotelo bežati pred novimi izpremembami zaradi slovenskih zmag. On je prerokoval, da to ne more dolgo biti, da bi Sloven ohranil svobodo, zložen bil in brez vrhovnega gospodstva nemškega živel. Počakati je treba, menil je, ne bati se, trdovratno obdržati svoje mesto v sredi med Slovenci in ob pravem času domačinom zopet vzeti vajeti iz rok. Rihbald je stal tedaj v cerkvenem svojem ornatu s svojim podsvečenikom, z grofom Gozvinom, in z drugimi nemškimi naseljenci na cerkvenem pragu, da bi pozdravil Metoda in Svetopolka; bled je bil v obraz, ali strast je živo gorela v nemškem duhovniku, strast za širjenje vpliva in mogotstva svojega roda in jezika med drugorodce, in taka strast je moč.

S svojim sokoljim očesom je Svetopolk že od daleč spoznal Rihbalda. Metod je baš lezel s konja pred obširnimi praznimi predcerkvenimi prostorom, da bi šel peš v novi hram božji; ta vzgled so posnemali i drugi in razjahali: Braslav in vojvoda njegov Motižir, Metodova učenca Gorázd in Vihing, ki ja je s seboj privedel iz nemškega zapora, oba svečenika, Naum in Klemen, ki sta bila s Svetopolkom prišla učitelju naproti, Vitoglav, ljubljanski knez, ki je Metoda spremljal do Ptuja, in več drugih slovenskih boljarjev, kateri so ali iz svobodne volje ali vabljeni na konjih prijezdili ta dan v mesto.

Svetopolk reče Metodu:

„Slišiš, li, oče, glej! Ni li človek pred cerkvenim pragom, óni v oltarnem oblačilu, suhokostni dolgín, óni in isti mož, ki je tebe v Solnogradu na grmado deval s strupenim jezikom? Besi po meni in nezdravja mi, če ni tisti!“

„Je, Rihbald, poslan od solnograških škofov v ta kraj. In óni poleg njega je Gozvin, nemški grof in veljaven mož med svojimi rojaki,“ odgovori Metod mirno.

„To hočemo mi grmado narediti za tega dolgonosca; gotovo mu bode ugajalo tako péči se, kakor je želel, da bi bili tebe pekli Nemci. Ne bi bilo razumno, ako mu ne damo tega, kar je on tebi prosil, pota v nebesa; če pa z grmade zavije v pekel, ne boli mene nì tebe, Nemeec je in smrti ti je želel. Kako ga sodimo?“

Metod ga prestrašen pogleda in reče jako odločno:

„Ti si v sveti véri poučen in krščen na ime Jezu Krista, kateri je na križi umirajoč nebeškega očeta prosil za sovražnike svoje, bil tudi njim odrešitelj, ne soditelj. Zakaj torej govoriš neverski, poganski, nekrščanski! Sodba je božja. Zarad tega, kar je storil proti meni, ne dovoljujem, da ga sodiš ti, niti ne kdo drug. Meni, oznanjevalcu Kriščevega nauka, ne pristaja maščevanje. Ljubi svojega bližnjega, ne samó prijatelja nego i sovražnika, to je nauk Kristov.“

Svetopolk se glasno zasmije.

„Nemca ljubiti, ki te hoče ubiti, ako mu ne služiš!“

In še se zasmije velikan Svetopolk, da se mu tresejo silne prsi.

„Res, težka zapoved, ali zato lepa in vzvišena. Samó Bog jo je mogel terjati, od človeka, po sliki svoji ustvarjenega, ki mora truditi se na tem svetu, da postane njemu v dobrem podoben.“

A še se zasmije Svetopolk na debelo s svojim turskim glasom in reče:

„Ne vém, ti, sveti oče in učitelj, ali se mi je sanjalo, ali je res, da tačas ti sam nisi tega ostronosega Nemca nič kaj ljubil, nisi mu lica poljubljal niti ga bratom klical, ko te je pred vsemi obritimi in neobritimi nemškimi duhovniki tožil, da si vrag Bogu in ljudem in da te je treba vreči na gorečo grmado, ker Slovane slovenski učiš? Ni li bilo tedaj, da si od jeze zagorel, kakor bi stal pri razbeljeni peči? Tačas bi ti bil jaz prav rad svoj nož posodil, ker nisi imel orožja.“

Metodovo lice pri tem govorjenji Svetopolkovem za jeden hipec otemni. Res, tačas je bila Metoda samega prijela človeška jeza, ko je slišal, kako nesramno ga dolžé; tačas je bila premagala v Metodu vroča kri nad hladnim duhom. Že tačas si je Metod štel v greh, da ni mogel ohraniti mirú, da je v nejevolji vzburil in vskipel in se ne premagal. Zato zdaj odgovori Svetopolku:

„Pravično govoriš, ako me zasluženó ponižuješ z opominom, da sem se tačas tudi jaz nedostojno vedel. Jaz bi se ne bil smel dati strasti in trenutku prevladati, nego mirno odgovarjati in ugovarjati. A ker sem se

bil izpozabil, grešil sem sam, in pokoriti se mi je za to. Nikakor pa iz tega nimam pravice drugič še pozabiti hladnega premisleka in tudi zdaj zavreti zoper osebnega ali stvarnega sovražnika svojega. Jedenkrat storjeni in potem spoznani napaki ima se kristijan drugič izogniti, a ne ponavljati je. Sicer pa je tudi velik razloček med tem, kako smo zdaj, in kako je bilo, ko sem bil jaz v nemški oblasti. Tačas so mogli z menoj storiti, kar bi bili hoteli; zdaj sem med svojimi, tû vlada Sloven spet, hvala Bogu, in Nemci nimajo moči nad menoj, temveč glejte jih, klanjati se nam hoté. Lepše je za nas in vredneje, da pozabimo, kar je bilo in jih pustimo na miru med seboj, dokler so mirni. Dovolj ima slovenska zemlja prostora za nas in za nje, in gostoljubnost so spoštovali že naši slovenski predniki, ki niso poznali še Krista in njega vzvišenega nauka.“

„Tudi jaz sem bil gost pri Nemcih, in ti . . .“

„Znam, kaj misliš in nameravaš reči,“ prestriže Metod Svetopolku besedo. „Pomni pa to, knez: treba je zlasti tebi ta nauk čestokrat imeti pred očmi, ker tebi je od Boga dana oblast nad mnogimi — pomni, da človek ne sme vselej poslušati srca v jezi, nego razum in glavo mora jemati na posvetovanje. Mnogo je že prelite krvi, mnogo bede in nesreče v rodovinah tvoje zemlje zarad dolge vojske z Nemci. Je li torej treba, da bi čuli zopet o nas, da smo slabo ravnali z ónimi njihovimi rojaki, ki so tû ostali, morda le pokorni drugim ali na našo dobrosrčnost zaupajoči? Naj se ne motijo v ti véri. Verjemi, da s tem se hočemo najlepše maščevati, če jim pokažemo, da mi ne vračamo zlo s hudim.“

„Tudi jaz tako mislim,“ reče ptujski knez Braslav in se rudeč v lice boječe ozrè po Svetopolku. On se je namreč še vedno bal Nemcev. Mislil je: lahko se maščujejo, Velegrad in pomoč je daleč, mi smo sosedje, previdnost je vselej dobra.

Svetopolk zgane z ramo: „Tukaj si ti gospodar in če s teboj vleče še nas sveti oče Metod, moram jaz molčati. Ljubite vi tiste, ki sovražniku delajo pot, jaz ljubim le tacega Nemca, kot je ta naš Vihing, on je naš in ne več nemški. Ni li?“

Močno obradovan se prikloni ogovorjeni Metodov kaplan Vihing, vendar ne reče ničesa, ker ni se mu zdelo primerno s kako besedo izreči, da ni ónih mislij, kakor njegov učitelj in episkop.

V tem so se bili cerkvenim vratom približali.

Nadsvečenik Rihbald stopi korak naprej pred Metoda in ga v latinskem jeziku pozdravlja pred vstopom v hram božji, katerega so dali zidati njegovi cerkveni glavarji v Solnogradu s pomočjo tû navzočnega grofa Gozvina, in njemu, Rihbaldu, izročili ključe njegove.

„Pax vobiscum, mir z vami!“ odzdravi Metod kratko in korači na čelu svojega spremstva v cerkev.

V tem hipu se zasliši izmed nagnéčenega na nizkem cerkvenem obzidji ljudstva glasen vriskajoč klic:

„Strahomer, Strahomer!“

Metodovega mladega duhovnika Gorázda, ki je hodil précej v drugi vrsti za svojim učiteljem z Vibingom, pretrese ta klic kakor strela; hipoma se obrne Gorázd na levo, vidi blizu sebe med ljudstvom mlado lepo žensko, ki zarudela in s strlečimi svetlimi očmi zrè vánj in s prstom kaže, obledi, obrne se brzo stráni in stopa za Metodom v cerkev.

„Lepa ženska, glej, Zemižizen, to je najlepša ženska! Kdo je, čegava?“ reče pak Svetopolk in zamaknen obstane.

„Grimislava,“ čuje se med ljudmi mrmrati in vse se je bilo ozrlo v krasno močno belo deklico s svetlim zlatim iglinim gómbom v lasih, ki je vpila: „Strahomer!“ A že je bil izmed vrste velikašev k nji pri-skočil vojniki Motižir, potisnil jo med ljudi nazaj in jo karal.

„Čegava je, njegova?“ vpraša z bulečim očmi Svetopolk.

„Hôdi, môlči, vidiš li, da vse gleda na nas, mi moramo v cerkev!“ priganja pobratim Zemižizen in potegne Svetopolka s seboj.

XVI.

Doli pri Dravi je v Ptuji stala hiša, skoro zadnja v mestu, dasi ne najslabša. Kajti ni bila okoli štirih kolov spletena in potem z ilovico ometana ter s slamo pokrita, temveč zidana, in zid je bil star, debel in močan, tako da ga je morda nekdej delal kak rimski naseljenec. Ali ta zid je bil nad okni in pod slabo pol leseno pol slamnato streho črno opaljen, in videlo se je, da ni dimove črnine nihče odpravljajal ali pobeliti skušal kot dež, kadar je šel po stráni.

Vrata in duri v prvo izbo, vse je odprto; ustopimo.

Na postelji, malo od tal vzvišeni, sedí silno stara ženska. Noge je pod dolgo obleko na kvišku potegnila in péstuje kolena objemši ji s sklenenimi rokami. Z glavo cinca v jednomer semtertja, kakor da bi hotela kàj potrjevati; oči se iz podolgastega rumenega in odurno gubastega obraza svetijo kakor mačje; kratki sivi lasje izpod tenkega, a starega črnega ovoja padajo tù in tam po čelu in sencih, kar pri-jaznosti nje prikazni ne povišuje. Obleka njena je tù in tam zašita, tudi že preotlena, a narejena je bila nekdej iz blaga, kakoršnega domač Sloven tukaj ne prideluje, nego se more dobivati le od kupcev od daljne južno-vzhodne tujine. Okoli suhega vratu pak je starka nosila širok obroč od čistega zlatá; v svetlem obroči so se ob natančnejšem

pogledu videle lepo udelane glave in grozna žrela raznih neznanih živalij, okoli njih pa so bili urezani cveticam podobni risi in pisi. Tudi kaj takega ne vemo, da bi bil kateri tedanji slovenski umetni obrtnik izdelaval, temveč gotovo je bila zlata ovrátnica vojni plen iz tujine zanesen v to zemljo.

Starki nasproti pri drugi steni je na nizkem panji sedela in se močno na pošev naslanjala na veliko staro, leseno, rudeče prebarvano skrinjo mlada močna deklica in je jokala. Te okrogle polne ude, ta močni, toda krasni beli mladi ženski obraz, to kodro glavo smo že videli — dà, na Ljubiji in v Ljubljanih smo jo videli — Grimislava je.

In starka na postelji nje nasproti je njena bábica, mati nje matere, na Verdu ob Ljubiji Obrovka zvana.

„Grimica! Grimica, e joj, ti ubožica mala, zakaj plakaš, mala?“ vpraša starka otroče sladko in maje z glavo nazaj in naprej. „Vidim, da brišeš oči, ali jokaš glasno? Slišati te ne morem, Grimica, ubožica, kàj pa ti je?“

In Grimislava, „ubožica mala“, dvigne močno svoje desno rame s skrinje, na katero se je opirala, zlekne, upre komolce v nadkolenje, belo prteno, in nekoliko ostro in glasno odgovorí s protivprašanjem:

„Nisem li Vam že dvakrát povedala, da sem Strahomera videla, klicala ga, a on me niti pogledal ni.“

„Si li mi povedala? Dà, zdi se mi, si, si. Brat Motižir te ni hotel pustiti, da bi bila gledala pred visocim hramom belim, kjer imajo kristijanje svojega Bogá, kàj ne? A domóv sem k meni te je spremil in jezno je s teboj govoril. Je li, Grimica? Hud je bil náte, ker s klicala Strahomera na glas pred óno vežo, ki pravijo, da je sveta. Dà, dete moje, vnuk moj Motižir se je dal tudi s čarobno vodo krstiti, Peruna zaničuje in vleče z ónimi obritimi dolgovezniki, ki govoré, da ima človek pokoro delati, drugače ne pride v raj po smrti. Dà, Motižir, brat tvoj, pravi, da se je pokristijanal zato da je dobil po krstu v dar nov meč, ki ima ročaj s srebrno nitjo ovit, ali to ni res. Vem jaz, Grimica, da ni res. Ne bi li bil mogel mene poiskati in tebe, predno te je na poti našel in hotel odvesti, kakor bi ne bila sestra mu po rodu, a jaz bi mu bila dala zlatá po očetu za lepši mečev ročnik nego je óni franških britoglavcev. — Kaj sem te že vprašala? Grimica? Zakaj te ni pustil bratec Motižir klicati Strahomera? Ne vé li, da sva bili po očevi smrti pri Strahomerovih, dokler ni Motižir tebe našel in póme prišel? Ne vé! A ti mu nisi povedala, da bi te bil za ženo vzel, Strahomer, da ti ga ni odvel óni božji mož, kako ga zovejo? Ne vé li več, da je Strahomer tebi in njemu bratranec, ker ste vsak iz jednega brata?“

„Sam je šel ž njim, z ónim božjem možem, sam, in mene je pustil. Zakaj je denès précej v stran pogledal, ko me je spoznal? Sram ga je bilo, da sem ga klicala.“

„Sram? Béži, dete! Ti imaš lepo teló, po materi in otcu, in močno telo po dedu, moževi mojem. In videla sem in slišala zmerom, da mladi možje kàj radi oči obračajo po ženski, ki je lepe podobe. Nehče li Strahomer gledati te in iti za teboj, pústi, pústi, družih je dovolj i večjih i lepših. Zakaj zatega obročja ne natakneš na laktí, ki sem ti ga dala, in knežji dečki potekó za teboj in te poprosijo za sebe.“

„A zakaj Strahomer ne? Nisem li tolikokrat prosila vse prekupce in popotne ljudi, ki po svetu daleč prihajajo in tudi do ónih zleh ljudij na Verdu, pri katerih sva midve bili prej, naj povprašajo in pozvedó, da li se je Strahomer vrnil in kje biva. In plakala sem, ko niso ničesa znali. Zdaj pa, ko ga nenadno ugledam v družini ónega vélicega junaka, od preveselja ga kličem, ne odzove se mi on, nego ide dalje, kakor da me ne bi poznal. A brat moj Motižir me ne pusti za njim, sili me domóv od ljudij stráni, in se bojí, kaj porekó ljudjé. Ali jaz že vem, kaj misli: zopet siliti me, naj se udam Braslavu, ti gubi in spaki, ki niti loka ne zna nategniti. Rajši grem še jaz sáma po svetu in služiti na tuje, kakor Strahomer, ali pa za njim, hoče li me ali me neče.“

„Glej, glej,“ govori starka, „jaz sem mislila, da Strahomera niti ne jemlješ dosti več v misel, ker nisi ničesa povedala, ničesa govorila o njem. A pojdi za katerim hočeš, nì mene nì brata ne vprašaj. Ali pri knezu bi delale druge ženske za tebe, druge bi te stregle in delati ti ne bi trebalo. Strahomer pak je izobčenec iz zádruge na Verdu, ker je šel v novo véro in zdaj služi ónemu svetemu moževi in po svetu hodi, ali svoje zemlje nima, kam hoče ženo deti? Če ti srce za njim velí, idi, brata ne vprašaj niti bábice; ne silim te ostati pri nas, dasi te nerada pustim in me prej vzame Morana, če tebe ne bode. Ker glej, tudi jaz, ko sem bila mlada kot si ti, nisem vprašala nì prosila rodnih si ljudij, ki so me ljubili, nego šla sem skrivaj od njih stráni za možem, ki sem ga še bolj ljubila nego otca svojega; za možem sem šla, ki niti krvi naše ni bil, temveč Ober. Obri so bili silen narod, na konji in v orožji domá, prišli so od daleč tam, kjer solnce vzhaja, in vladali so nad vsem našim svetom, preko in preko jim je bilo vse pokorno in vsi narodje so jim dajali žita in zlatá, kož in vojske, oni pak so bili vsi sami knezi in so gospodarili nad drugimi.“

Še dandenašnji ne bi bilo družih knezov, ali svojih bogov niso imeli, nì zlih nì dobrih. Niso čestili nì solnca nì križa. Zato sta slovensk

Perun in križ, ki prihaja od Frankov in ga česti óni Motižirov sveti mož Metod, oba sta šla zoper Obre v boj z ljudmi in jih premagala v grozi in krvi. Le malo jih je ostalo, bili so skoraj vsi pobiti. Ti, ki so ušli, razkropili so se po vsi zemlji. Morali so služiti Frankom in našim, ali pa so rajši umrli sami. Nekateri Obri pak so se zatekli v gozde in močvirja in tam v malih krdelih bivali, v zatišji divji lov lovili in v plen hodili kot vojníci, ne sami delali na zemlji. K tacim Obrom so bežali tudi vsi slovenski hudi, iz zádrug izvrženi in vsi bojeviti. Tam je bil i moj Obo, ded tvoj, Grimica. On je bil rodovine jednega iz boja in poboja rešenih Obrov. Oče njega je že bil glava vsem družim in vsi so se ga bali, ker poznali so moč njegovo. Obo pak je bil še močnejši nego otec mu. Ko je hodil k nam v vas, skrivaj in sam ter mene iskal, bila sem tvojih let. Tudi jaz sem se ga bala in bežala sem dolgo pred njim in mu nič odgovarjala, kajti imel je svetle oči kot v temi oglje, veliko črno krožljato brado, in lasje kakor svetlo vran vo perje so mu dolgi viseli izpod okovane čelade po hrbtu. Velik je bil kot Perun, močan kakor devet družih, in prsi je imel odete z železnim pletenjem, katerega ni predrla nobena pušica. Tacega ni bilo nobenega . . .“

„Svetopolk je tak, bábica, o, pojte ga gledat, velik, močno velik,“ vsklikne Grimislava.

„Je li? Ni ne, ni ne, tacega ni več in ne bode. ga več kot je bil Obo moj. Bil je tako težak, da ga je velik konj težko nosil; jermenje je stokalo pod njegovim sedlom. A meč, ki ga je on z jedno roko vihtil, kakor šibico lahko, mogla sem jaz z obema rokama komaj odvdigniti. Kadar je bil jezen, ni mu mogel nihče v obraz gledati, ni jaz ne, ki sem ga kesneje poznala, da je bil dober mi, krotak in ljub kakor privajena živalca. Ali nikdar bi ga ne bila spoznala, ko bi me ne bil s silo na konja posadil k sebi in z menoj odjahal v svoj stan v gozd, kjer je bil dom njegov. Spazil me je bil, kam sem pred mrakom sama hodila, počakal me je in prijel. Tresla sem se od straha, vidiš, tako-le (pri teh besedah starka posnemlje tres človeškega strahú) in še vse bolj, ko me je pred seboj na sedlu držal in je konj pod nama dirjal, da mu je dolga griva po meni opletala, kajti v grivi je imel konj z zlatimi nitimi všite dolge pisane trakove in rumeno tenko jermenje, rezano od ustrojene človeške kože Obovega največjega sovražnika, ki ga je moj mož sam ubil in odrl v grozni svoji jezi. Na tacem konji me je nesel v svoj dom — v gozd. Dom mu je bil okoli in okoli objet s kamenenim zidom, visocim, da noben mož ni s prstom vrha dosegel, težko Obo sam, ki je bil največji v moški svoji družini. Tam

sem imela vsega dosti, jesti in piti, obleke in svetle lepote, spala sem na mehkih kožah, delati me ni nihče silil, kajti vse so drugi storili, ki so morali biti Obu pokorni, ker nikoli ni manjkalo deklam žita za mlenje na žrnovu, ni mesá v lonec, ni platna in sukna za odelo, vsega je imel Obo polno naloženo. Ali jaz sem jokala, ker sem se ga bala, in ko bi bila mogla, utekla bi bila domov na Verd k materi in bratu, toda nisem mogla, kajti noč in dan so stražili Obovi ljudje ozidje, kadar je on bil doma, ali kadar je jezdil strani in se dolgo ni vračal. Ko pak sem čutila, kako me on ljubi, nisem se ga bala več. Kadar sem videla, da ni samo silen in jak kakor junak obrski, nego da je tudi dober in mehak kot mlado dete, ne bi bila več bežala iz njegovega doma, naj bi bila tudi lahko prišla skozi vrzel pri obzidji. Še sem plakala, kadar sem se domislila svoje matere, ali sama si nisem želela domov, brez Oba ne. Ako pa bi me bil pustil domov, vrnila bi se bila k njemu. On me ni pustil, rekši, da ko bi ljudje vedeli, da me je vzel s seboj v plen, iskali bi ga povsod, našli in ne nehali, da bi ga ubili, ker mnogo jih je. Ljudje so ga vsi sovražili, ker je bil iz rodú obrskega, ki je nekdanj vladal nad Sloveni, nad Nemci in nad vsemi rodovi od vzhoda do zahoda. Ljudje mu niso ničesa dali iz dobrih rok, ker jim ni hotel služiti. Zato si je vse s silo jemal in z junaštvom, po noči ali po dnevi, kadar je mogel, on z družino svojo obrsko in hudsko. Kadar ga vso noč ni bilo domov, bala sem se zanj in plakala sem in poljubljala dete moje ter njegovo, a kadar je prišel domov, časih umazan in krvav od boja, bala sem se spet njega, dokler se ni preoblekel in odložil groznega kija in bridkega meča, šel k meni in poljubovati začel dete in mene. Potem sem vse pozabila pokraj njega, ker on, junak močni, ki je bil strah vsem drugim ljudem, naslonil se je k meni kakor dete moje, krotak in dober. Zatorej sem se še bolj strašila, kadar ga po več dnij za vrstjo ni bilo domov. Jedenkrat ga kar ne bode več nazaj k meni, mislila sem. Ali prinesel ga je konj tudi zadnjič, čeravno ne jahačočega, temveč ležečega preko sedla in nezavéstnega. Krvav je bil, ali tačas ne od ljudske krvi nego od svoje. V boji mu je bil nek Ljubljana s sekiro glavo prebil in jedva so ranjenca oteli tovariši, da so ga priveli domov. Kako sem ga klicala po imeni: 'Obo, Obo!' On pak me ni slišal, Morana ga je bila objela, ni več izpregovoril, drug dan je bil mrzel. Tovariši njegove vojne družine pak so mu zunaj ozidja naredili veliko žarovišče in ga tretji dan deli na grmado. Poleg njega so deli po običaji in starem zakonu pečenega mesa, pitnega óla in čebule za popotnico duši na dolgem potu v zeleni raj. Kar je bilo Obrov v družini, hoteli so, da bi bila i jaz šla na grmado in se dala živa

z možem sežgati, kakor je bila šega obrska. Mene je bilo strah pred smrtjo, o strah, ti ne veš kako. Ž njim živim bi se bila dala sežgati, ako bi bil on rekel; a ko je bil on mrtev, bilo me je groza in bala sem se za sebe in za dete, ki je potlej tvoja mati bila in Motžirova. Prosila sem odurne možé in kar je bilo med njimi hudcev Slovenov, niso hoteli, da bi morala jaz na grmado, nego igra naj odloči, rekli so, čegava bodem odslej, ko nimam več možá in gospodarja. Požgali so Oba samega, pepel njegovih kostij z orožjem vred zagrebli in nad grobom znesli mogilo. Na čast mrtvecu so z orožjem svojim trizno med seboj igrali in sedli okoli stola velicega k jedi in pijači, da stravo praznujejo in o meni vržejo igro, čegava bodem. Ker niso imeli več gospodarja, pili so ves dan močan ol in trpko medíco tako, da so se vsi opili in na večer pijani plegli po tleh in zaspali. Jaz sem vzela dete, mater tvojo, vzela nekatere drage zlate darove svojega možá in šla iz doma ven, iz vrat in ozidja ven, ker ni to noč nihče več stražil, vse je spalo. Bežala sem, ali ne dolgo po stezi, ker sem se bala, da pridejo za menoj in me ženó nazaj méd-se ter me vzame óni, kateri me dobi v igri. Zatekla sem s steze v stran in med kamenjem, grmovjem in drevjem sem bežala, kar sem mogla, le dalje in dalje, da bi prišla do ljudij. Mesec je svetil in strah me je bilo pred sencami poleg sebe in pred seboj, stresla sem se, ko je žival pred menoj bežala in bala sem se svoje stopinje, ali vendar sem hodila dalje, ker za menoj so bili Obovi družniki, ki so me hoteli žgati. Ko je nehal mesec svetiti, nisem videla več drevja pred seboj ni korenin pod nogami. Sédla sem k smreki, dete utišila, da ni plakalo, zavila je, da ga ni žeblo in tako sem čakala dné, zmerom nož v roci, da bi sebe in dete branila, ako pride kaka zver náme. Ko sem tam čepela in poslušala na vse kraje, slišala sem daleč pred seboj lajanje. So li lisice, so li psi? Psi so bili, a kjer so psi, tam so ljudje. V óni kraj sem šla, ko se je danilo in k ljudem prišla v veliko vas. Pod streho so me vzeli, pogostili z mlekom in kruhom, postlali mi in mi veleli počiniti. Ko pa sem se bila odpočila, pokazali so mi pot na Verd, k materi in bratu domóv.“

„A mati Vam je bila že umrla?“ prímétne Grimislava, ki je to bábičino povest že mnogokrat čula, ali denès s posebno pozornostjo poslušala.

„Matere nisem več našla. Morana jo je vzela, predno je zvedela, kaj se je z menoj zgodilo, ko me na nagloma več ni bilo. Nihče ni védel, da me je Obo na konja vzél in povel v gozdno puščo na svoj dom. Moj brat, slišavši, da je dete, ki sem je prinesla s seboj,

Obova hči, oberska kri, branil se je mene, sestre, zaradi deteta pod streho, ali jaz nisem hotela iti stráni, bala sem se za dete, tvojo mater, in zapretila sem bratu in sosedom, da sem se pri Obru naučila zlih urokov in zagovorov. Ko so to slišali, bali so se oni mene in dali mi prazno kočo umrlega zadrúžnika za stanico in iz zadrúžne kašče žita za žrnov in mleka za dete. In ko je tvoja mati dorasla kakor si ti, bila je tako lepa, da so se vsi ljudje za njo ozirali, ali ogibali so se je v tacem strahu, kakor so bežali pred menoj, kadar so me imeli srečati, ker je bila obrska hči in ji Volčica ime.“

„Zakaj ste jo imenovali Volčico, bábica?“ vpraša Grimislava, ki imena svoje matere pač denès ni prvič slišala, a vendar stoprav zdaj bila radovedna.

„Nisem li povedala, da sem jo porodila v pušči na Obovem dómu, kjer so bili okoli in okoli nas zli ljudje in zle zverí? In da bi je nihče ne očaral s hudim pogledom, da bi ji zver ne prišla blizu, imenovala sem jo po divji volčici v lesu, ki se zná sama braniti. Zato je bila pa močna po očeti in oči je imela kakor ti, lase tvoje, lice tvoje, le rast še višjo. Mladeniči vsi v celem Verdu so gledali za njo, ali samó Loboda, lovec, ki ni bil v zadrugo štet, ker ni delal, kar drugi, govoril je ž njo in jo vzel za ženo. Brat mu, Strahomer starejši, ni od tačas več govoril ž njim, ker se je spečal z Oberko. Zato je pa Loboda trdo ravnal s tvojo materjo.“

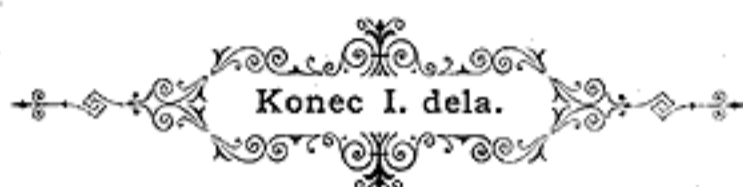
„Je li tepel mater?“ vpraša Grimislava in ognjene oči se ji svetijo v jezi na očeta, ki ga je malo poznala.

„Tvoja mati se ni dala, branila je sebe in mene, dasi je bil Loboda jeden največjih Verdovcev. Taka je bila, ali ko je prišla po zimi Morana, premrazila jo in vrgla v vročino in bolezen, ni se mogla ubraniti, oslabela je kakor dete in več ni vstala. Ko smo jo pokopali, nisem jaz več hotela pri njem ostati, nego vrnila sem se v svojo kočo. Tebe mi je oče pustil, ker si bila še mala, a brata tvojega, Motižira, ki je že znal napeti najtežji lok in medveda deti iz kože, vzel je s seboj in šel po svetu bojev iskat in plenov, kakor so Obri hodili. Sam se je vrnil dvakrat in mi prinesel za tebe darov: platna in zlatá, rimskih denarjev in igrač iz daljnega svetá, kar še imaš in kar si izgubila. Potlej ga ni več bilo in mislila sem, da je umrl on in Motižir. In ko bi te óni Strahomer ne bil vzel v Ljubljane s seboj, ne bi bila ti Motižira našla in on tebe ne, a ko bi mu jaz ne bila ónega obrskega obroča dala na noge za členke, polóvico njemu polovico tebi, ne bi se bila spoznala, in imel bi te bil kot tujo deklico, v plen ujeta, in brat bi bil vzel sestro za priléžo s silo ali z dobrim, kar vse je pre-

póved pri ljudéh in pri Perunu, ki je dober le dobrim, toda zle besom daruje ter ne jemlje v raj zeleni.“

„On ne mene, jaz sem tudi močna, bábica, in braniti se znam kakor mati,“ ugovarja Grimislava in se zarudi zarad misli bábičine.

V tem hipu stopi Motížir v izbo in Grimislava brata iskro srdito pogleda, morda baš tudi nekoliko zarad óne bábičine strašne misli, kaj bi se bilo zgodilo, da ni starka mladeniču, predno je šel po svetu, nateknila na levo nogo nad členke zlati obrski obroč ravno tak, kakeršnega je Grimislava nosila na desni nogi.

Obup.

Svet ječa je, jetnik jaz v nji po sili,
Iz njé izhodi vsi so mi zaprti!
Čez groba præg le, v hišo bridke smrti
Me poti ob slovesi bi vodili.

Oj, upi vi — kako ste me slepili:
Prej sreče mi cvetoči, dični vrti,
Zdaj ječe so zidovi mi razdrti,
Ki náme skoro bodo se zgrudili.

Naj se! V temini grozni mirno čakam,
Ko trhlo náme ruši se tramovje,
Ko spè pogibelj se na tème moje.

Li tožim naj in kakor dete plakam?
Nikdár! Trup stáre palo naj zidovje,
Protívník v duhu sem usode svoje!

Ivan Fajdiga.

Moja oporoka.

Ko boste položili
Pod hladno me zemljó,
Ni treba, da tožili,
Vi bratje, bi zató!

A vendar dovolite,
Da prošnjo vam povém:
Spomínek naredite
Z napisom mi le-tém:

„Kar je gorjá na sveti,
Ki človek ga trpi,
To moral je trpeti,
Ki v tém-le grobu spí!“

„Preváre bridke sáme
Bil žitja mu je tir;
Vsaj v krilu hladne jáme
Dodéli, Bog, mu mir!“

Janko Leban.

